

Уже надходить повільна старість тихою стопою.
Овідій

Іван Семенович Сміян

МИНУЛИ НАШІ НЕСПОКІЙНІ ДНІ (книга двадцята)

НА ПОРОЗІ ЗИМИ

Минули наші неспокійні дні,
Відвеснували молоді літа.
Тепер, із сивим чубом на чолі,
І ти не той, і я не та.

Ніяк не зупинити часу плин,
За роком рік спливає в небуття,
Неначе велетенський млин,
Промелює зерно життя...

І на порозі нашої зими
Тут визначити нам важливо вкрай:
З того зерна що матимемо ми —
Чи хліб глевкий, чи пишний коровай?

Неоніла Петраш

Тернопіль
Видавництво «Підручники і посібники»
2011

В авторській редакції

Обкладинка *Олени Соколюк*
Випусковий редактор *Маргарита Більчук*

Сміян І. С.

С 50 Минули наші неспокійні дні (книга двадцята). — Тернопіль: Підручники і посібники, 2011. — 192 с.

Як швидко рухається час... Уже двадцята книга. І все спогади та роздуми про своє життя, про малесеньку частку нашого Всесвіту. Яка неосязаність закладена в людстві, які необмежені потенційні можливості кожної людини? Ці запитання залишаються без вичерпної відповіді. Що ж до мене, то «Я людина, і ніщо людське мені не чуже» (Теренцій) — *Нотум: humani nil a me alienum puto*. Тому, читачу, й сприймати все написане мною потрібно, виходячи з цього постулату.

УДК82-94

© Сміян І. С., 2011

...Тепер я всім скажу:
Не дійствуйте, пока не все вам ясно.

Софокл. Із трагедії «Трахініянки»

Дуже гарно сказав Софокл. Дуже! Адже: «И познаете истину, и истина сделает вас свободными» (Евангелие от Иоанна, 8, 32). Але як бути з тим, що не лише кожна людина одну і ту ж подію сприймає по-різному, а й одна і та ж людина сприймає одну і ту ж подію по-різному?

Були часи, коли населення західних областей України голосувало проти кандидатури в президенти Кравчука, але й були часи, коли це ж населення майже одноставно голосувало за кандидата в депутати Верховної Ради Леоніда Макаровича. Або. Значна більшість населення Західного регіону України голосувала проти кандидатури Леоніда Даниловича Кучми при першому його обранні в Президенти і, навпаки, більшість цього регіону його підтримувала при другому обранні. Можливо, «истина и справедливость — точки столь малые, что, метя в них нашими грубыми инструментами, мы почти всегда даем промах, а если и попадаем в точку, то размазываем ее и при этом прикасаемся ко всему, чем она окружена, — к неправде куда чаще, чем к правде» (Блез Паскаль).

Наведені приклади щодо виборів двох (та третього також) президентів України підтверджують думку Фр. Ніцше «Когда имеешь достаточно п р а в д ы, тогда не бывает надобности во лжи для сношения с людьми; с помощью правды можно вас обманывать и увлечь куда угодно».

Отже: «Абсолютной истины не существует — така абсолютная истина» (Дэвид Джеролд).

У ХХІ столітті ми не змінилися порівняно з минулими роками: «Інакше кажучи, ситуація сьогодні така, що будь-яке повідомлення може бути запідозрене в маніпулятивності й завалене гіпотезами та аргументами pro et contra, що саме собою — та ж таки маніпуляція. Це стає загальним тлом; практично всі новини «забалакані». Кожна точка зору має брехливих захисників із фальшивими аргументами, причому на кожному рівні доказів можна спостерігати нові й нові аргументи різного рівня брехливості.

Звідси нове розуміння реальності. Формат «забалаканості» диктує: ні ти, ні будь-хто інший не зможе розібратися в жодній проблемі. Усе вже оббрехане, відредаговане й заплутане, нічого й намагатися докопатися до істини, гвинтові сходи брехні нескінченні, і на кожному новому витку можна знайти нові й нові пласти маніпуляцій, які здаватимуться правдою тільки тимчасово» (Владислав Сікалов. Уривок зі статті «Приколоти шпилькою преси». «ДТ», 7 серпня 2010 р.).

Там, де незгода, негаразди... (звільнення з роботи, догана, тюрма...), там, де «визнання» людини (нагорода, похвала, службове зростання...) — там «Правда завжди знаходиться в путі» (Томаш Бурек). А тому

ШАЛЕНСТВО ВИВОДИТИ, ДЕ ПРАВДА, А ДЕ БРЕХНЯ, ПОКЛАДАЮЧИСЬ НА СУД НАШОГО РОЗУМУ

Мабуть, ми не без рації приписуємо простацтву та несвідомості легкість вірувань і піддатливість чужим впливам. Я десь читав, а чи чув, що віра — це наче печать, відтиснена в нашій душі; що м'якша і менш відпорна душа, то легше в ній відтиснути що завгодно. *Як гак у безміні йде вниз за повішеним тягарем, так і дух улягає перед очевидністю.* Цицерон, Академічні питання, II, 12.

І справді, що порожніша і що меншою противагою наділена душа, то легше вона схиляється перед тягарем супротивної думки. Ось чому діти, чупруни, жінки та хворі легше надаються до того, щоб їх водили за вуха. Але, з другого боку, дурна зарозумілість — легковажити геть чисто все і гордувати як фальшем усім, що нам здається неймовірним, — повсюдна вада тих, хто гадає, ніби вони мудрістю перевищують інших. Колись і я так чинив, як чув про духів із того світу, про передбачення будчини, про чари, про ворожбу чи ще про щось таке, що мені було невтямки,

З духів нічних, сновидінь, ворожби, заклинань тессалійських
Чарів, страхів, відьом — ти напrawdę готов посміятись?

Горацій. Послання, II, 2, 208

Я чув у душі жаль до безталанного люду, замороженого такими вигадками. Та нині вважаю, що я сам заслуговував на такий самий, коли не більший, жаль; не те щоб набутий відтоді досвід переконав мене у чомусь іще, окрім того, в що я вірив (хоча цікавості мені не бракувало), — просто розум повчав мене, що безоглядно відкидати якусь річ як фальшиву і неймовірну означає приписувати самому собі, що тобі дано знати креси і межі Божої волі і потуги матері природи, хоч нема на світі більшого безуму, ніж міряти там ту волю та потугу мірою нашої тямі і нашого розуму. Якщо ми звемо чудасією та химерією те все, що нам невтямки, то скільки ж бо таких дивовиж снується без кінця перед нашими очима? Подумаймо, через яку мулу і як навромацки доходимо ми до пізнання переважної більшості речей, що їх можемо мало не торкнутися рукою, і ми збагнемо, звичайно, що як вони перестали нас чудувати, то до цього спричинилася радше звичка, ніж наші знання:

Нині усяк до тієї краси призвичаєний змалку,
Навіть очей не підводить у ті осяйні верховини,

*Лукрецій, Про природу речей,
II, 1037*

І щоб ті речі явилися перед нами вперше, вони б здалися нам незгірш
неймовірними, ніж інші.

Все це коли б перед людським сприйняттям розкрилося вперше,
Вразивши очі смертельні своїм несподіваним дивом, —
Чи показала б людина щось краще від тих дивоглядів,
Що, не побачивши, тяжко й повірить у їх існування?

*Лукрецій, Про природу речей,
17, 1033*

Тому, хто ніколи не бачив річки, при першій із нею зустрічі вона зда-
ється океаном. Речі, відомі нам як найбільші, ми вважаємо за межі того, що
здатна створити в цьому дусі природа.

Що ж... та звична ріка величезною буде для того,
Хто не стрічав ще більшої; так і людина й, скажімо,
Дерево, що не візьме — велетенськими видатись можуть.

*Лукрецій, Про природу речей,
VI, 674*

Якщо очі дивляться на щось буденне, душа теж до того зникає, бай-
дуючи, і більш не дошукується причин того, що у нас перед очима. Ци-
церон, *Про природу богів, II, 38*

Новинеча речі більше, ніж її велич, спонукує нас до пошуків її при-
чини. Треба з більшою шанобою судити про безмежну потугу природи і гли-
бше усвідомлювати своє неуттво та неміч. Скільки ж бо є на світі речей ма-
лоймовірних, але підтверджених людьми, гідними довіри! Коли щось не
дуже переконливе для нас, то не слід принаймні поспішати з висновками;
відкидати його як неможливе означає приписувати собі в нерозумній своїй
гордині, ніби ти знаєш, доки сягає межа можливого. Як би ми вміли гаразд
розуміти між неможливим і незвичним, між тим, що суперечить природному
ладові, і тим, що суперечить загальній людській opinio, тоді, не будши надто
великими легковірами, ані надто великими невірами, люди дотримувалися б
приписаної від Хілона регули: «Нічого надміру».

Коли ми читаємо у Фруасара, що граф де Фуа дізнався у Берні про
поражку короля Івана Кастільського під Альхубаротою другого дня після
сумної події, а також про те, за яких обставин усе сталося, то з цього можна

сміятися, як із нашої хронічки про папу Гонорія, який того самого дня, коли король Філіпп-Август помер у Манті, звелів урядити врочисту похоронну відправу в Римі та по цілій Італії: авторитет цих свідків не такий то вже й значний, щоб одразу порозвішувати вуха. Але чи так буває завше? Коли Плутарх, поруч з іншими наведеними прикладами предківщини, твердить, що йому напевне відомо, як за цезаря Доміціана вість про битву, програну Антонієм у Германії на відстані кількох днів шляху від Риму, долетіла до столиці і стала відома всім громадянам того ж таки, як завдано поразки, дня; коли Цезар править, що поголос випереджає саму подію, — чи скажемо ми й тут, що ці простаки дали черні пошити себе в дурні, будши не такі бистрі на розум, як ми? Чи може бути щось субтельнішого, яснішого і жвавішого, ніж суд Плінія, коли йому випадає ним блиснути, щось чужішого усякому марнословству? Полишаю осторонь неймовірне багатство його знань: вони менш мене обходять. То в якій же з двох якостей ми повинні немовби перевищувати його? А проте немає такого шмаркатого школяра, який би не завдав йому брехні і не спробував почитати йому лекцію про закони природи.

Коли ми читаємо у Буше про чудодійні мощі святого Іларія, менше з тим: довіра до нього не така вже й велика, аби нам забракло духу сумніватися у правдивості його розповіді. Але відкинути одним махом усі подібні історії мені здається великим зухвальством. Найбільший з усіх святих Августин свідчить, що сам бачив, як реліквії святого Гервасія і Протасія в Мілані повернули зір сліпому дитяті; як одну жінку в Картагені зцілила від раку хрестом інша щойно охрещена жінка; як його домівник Гесперій вигнав із його дому демонів з допомогою грудки землі з гробу Господнього і як потім ця земля, перенесена до церкви, уздоровила нагло паралітика; як одна жінка під час процесії, торкнувшись раки святого Стефана букетом квітів і потерши тим букетом собі очі, відзискала давно втрачений зір; і про багато інших див, які, за його совами, відбувалися при ньому. В чому ж нам звинувачувати його та двох святих біскупів Аврелія і Максиміліана, на чий свідчення він покликається? У нецтві, простацтві, легковірності чи мо', в дурисвітстві та ошуканстві? Чи ж знайдеться у наш вік така безчільна людина, яка посміла б змагатися з ними чи то в чесноті й святобливості, чи то в знаннях, розумі й ученості? *Які, коли б навіть не навели ніяких доказів, переконали б мене самим своїм авторитетом. Цицерон, Тускуланські розмови, I, 21.*

Небезпечна і багата на прикрі наслідки ота сміливість гордувати всім, чого ми не розуміємо, не кажучи вже про те, що це недоречна

легковажність. Адже запровадивши, на свій премудрий розсуд, межі правдивого і фальшивого, вам доведеться зразу ж зректися їх, бо побачити, що ви муситимете вірити речам ще химернішим, ніж ті, які ви спростовуєте. І в добу тих релігійних чвар, які ми переживаємо, найбільше неладу в наше сумління, як мені здається, вносить ота поступливість, що її виявляють католики у своїх віруваннях. Вони гадають, нібито демонструють толерантність і мудрощі, коли дарують своїм ворогам якісь дискусійні пункти. Та опріч того, що вони не бачать, яку перевагу дають супротивникові їхні вчинки та задкування і як це заохочує його тиснути нахрапістіше, є тут важливий момент: пункти, які вони обрали як малозначущі, іноді виявляються дуже важливими. Треба або цілком улягти авторитетові святих отців, або геть відкинути його. Не нам зазначати межі нашого слухнянства щодо нього. Ба, більше, я можу твердити, спираючись на власний досвід: колись я самохіть визначав на око незначні чи туманні циркові приписи, щоб їх легковажити, але після розмови з ученими людьми до мене дійшло, що обряди мають глибоку і тривку підставу і лише темнота й глупота схиляють нас ставитися до них із меншою пошаною, ніж до решти. Чи ж гоже забувати, скільки суперечностей у самих наших судженнях! Скільки речей ще вчора здавалися нам непохитними догматами, а нині ми вважаємо їх за вигадки! Пиха та цікавість — ось два бичі нашої душі. Один спонукує нас скрізь пхати свого носа, а другий боронить нам залишати щось нерозв'язаним і непевним (Мішель Монтень. Проби. — Книга 1. Дух і літера. — К., 2005).

Перший висновок з наведеного я зробив би такий: наша впертість — наш ворог; другий: поміркованість — наша подруга; третій: пізнання не має меж; четвертий: вчорашній день неможливо порівнювати з сьогоденням. Наприклад, для кого сьогодні переконливо звучить «Думка» Івана Франка?

ДУМКА

Розпустила над водою верба довгі віти,
Розійшлися руські діти по широкім світі.
О матері забувають, з неї насмівають,
Свого роду отцевського вже ся вирекають.
Браття, браття, ось вам мати Русь свята скликає,
Гей, верніться всі до неї! бо хто повстидаєсь
Матері своєї, то того й Бог ся повстидає!
Горе тому на сем світі і прокляття браття,

І на тамтім, хто йме своєї матері встидатися!
Прокляне їх руська мати, а прокляття тее
Тяжким каменем впаде на їх серце злеє.
Прокляне їх руська мати, — а Боже прокляття
На них спаде, що не хтіли матері кохати!

Для небагатьох.

Ой, як усе непросто. Як усе складно в людини. У тварин усе значно простіше. Адже вона, тварина, керується лише інстинктами виживання. А тому дії всякої тварини передбачувані, зрозумілі та сприйнятні й раціональні. Щоденне спілкування з Яриком приносить завжди йому і мені неабияке задоволення. Я підхожу до нього — його радості немає меж: він і підскакує, і лиже мої руки, а як вдається, то й обличчя, крутиться, вертиться, притискається до моїх ніг... Коли ж відпускаю його з ланцюга, Ярик описує одно за одним кола по підвір'ї з дивовижною стрімкістю, обнюхує всі предмети на своєму шляху та гавкає на все живе, що рухається, його велика радість так і сяє з кожної частки його тіла. Особливо промовистий його пухнастий, дуже красивий хвіст. Тільки бабуса заходить у коридор, що веде до виходу на подвір'я, як Ярик натхненно спрямовує свою ходу на сходинки до дверей та вертить й крутить своїм привабливим хвостом. Обертати хвоста збільшуються з наближенням бабусі до дверей, які ось-ось відкриваються. Наступна дуже важлива подія — харчування. На мій заклик «Їсти!» Ярик шосили біжить в обумовлене місце і терпляче чекає, поки я наповнюю миску ячмінною кашею з кісточкою. Він слухняно сидить, не зводить очей з процедури приготування їжі та артистично поводить головою з одного боку в інший, висловлюючи цим своє здивування щодо моєї повільності. Потім він не їсть, а з великою поспішністю заковтує вміст миски. Задоволено облизується... Я пішов до хати. Ярик після моціону по двору лягає на верхній сходинці крильця і чекає, коли хтось з'явиться (вийде з хати)... За поведінкою Ярика ми вже знаємо, що до чого, не виходячи з хати: Ярик призивно завиває, голос ніжний, навіть співочий — приїхали «свої» (донька, онуки); Ярик не гавкає, а ричить з усіх сил, рветься з ланцюга — прибули «непрохані» гості; я від'їжджаю з подвір'я — Ярик у помірній тональності, з виразом журби, підгавкує... І я з ним спілкуюся як з розумною істотою.

Ігор Дуда (газета «Місто», 10. 11. 2010) промовисто та чуйно говорить про те, що було

У НЕДІЛЮ НА РИНКУ

Недільний ринок шумів і вирував людським багатоголоссям. Наштовхавшись по ньому і вдосталь понатиравши своїми плечима інших обивателів, я рушив до виходу, туди, де розташувалася торгівля різною чотириновою та пернатою живністю. Чого тільки тут не побачиш! Пси різних порід, коти, морські свинки... І кожне на власний лад висловлює свої емоції.

Пройшовши декілька кроків, я почув якийсь дивний гавкіт, розпачливий і погрозливий водночас, і, вгледівшись, завмер на місці. За декілька метрів від мене стояла величезна самка дога. Напруживши своє могутнє тіло, собака рвалася кудись вперед, але поводок був міцно обв'язаний навколо товстого стовбура дерева. Пащеку пса стискав намордник, через що гавкіт здавався якимось спотвореним і неприродним. Найбільше ж вразили мене очі тварини, червоні, наліті кров'ю, вони випромінювали лють вкупі зі страшним відчаєм. Здавалося, ще мить — і величезний пес вирве з корінням дерево і потягне його за собою. Я глянув в той бік, куди з усіх сил рвалася собака, і мені все стало зрозумілим. Власник чорної легківки саме відкрив двері і прилаштовував на задньому сидінні кошик з цуценям, яке, напевно, щойно купив у господаря дога. Маленьке кумедне створіння крутило на всі боки головою, не розуміючи, що, власне, відбувається. Декілька його братів і сестер вовтузилися в невеличкому манежі поряд з деревом, але матері їхній зараз не до них. Вона відчувала, що той, у машині, через мить зникне з її життя назавжди, і розпачу її не було меж. Вона не чула заспокійливих слів господаря, — вона бачила лише темну пащеку дверей, яка поглинула її малюка. Здавалося, що то з її серця вихоплюється хрипке гарчання безсилої люті і розпуки. Її собачий розум не міг збагнути хитрого і підступного світу людських стосунків, на вершину яких возведена її величність вигода. У цю мить увесь вишкіл і дресура обсипалися з неї, мов стара штука-турка, а владний материнський інстинкт постав у весь свій первісний зріст. Врешті-решт, господар, змилосердившись, відв'язав поводок, і собака, тягнучи чоловіка за собою, миттю опинилася біля машини і вскочила у відчинені двері. Постоявши ще хвилику, я пішов. Якийсь час у мене у вухах ще лунав болісний гавкіт собаки.

А в голову одна за одною почали лізти різні думки. Я раптом пригадав газетні повідомлення про знайдених в каналізаційних люках і підвалах немовлят, яких матері покинули на вірну смерть. Згадалися мені й очі дітей, батьки яких були позбавлені батьківських прав. Не хочу виступати в ролі мораліста, але цікаво все ж, чи відмовилася б від своїх цуценят ота сука

дога навіть під загрозою голодної смерті? Чи завжди коректним є порівнянням нас, людей, з собаками? Чи не образливо це іноді для останніх? І чи варта людська свідомість, позбавлена сумління, інстинктивної совістливості собаки...

Вона була дуже непривабливою у своєму розпачі, ця сука, її обвислі соски майже торкалися землі, а палаючі, мов дві жарини, очі викликали жах і жаль водночас. Вже доволі часу минуло, а вони все ще палають переді мною...

Спокійно це оповідання читати неможливо... Саме такі оповідання необхідно обирати вчителям для диктантів, переказів своїм вихованцям. Більше того, вони варті того, щоб їх вивчати на пам'ять. Адже ми в школі свого часу так вивчали «Буревісника»... Максима Горького...

Але цього замало. У цьому оповіданні йдеться лише про матір. Але ж є ще й батько! Батько-дог у цьому випадку. Йому до своєї дитини немає жодної справи. Як і тисячам і тисячам батькам-людям не потрібні власні діти. Погляньмо: мама в пологовому будинку відмовляється від дитини. Ніхто не запитує думки батька. Вирішується доля людини без думки батька (слово «тато» в даному випадку не підходить) й самого новонародженого. Мати викинула на смітник новонародженого. Судять матір. Про батька ніхто не згадує — як у сенсі життя дитини, так і в сенсі спотвореного ним (батьком) психічного стану жінки. То де ж справедливість? «Закон життя мудрих не ясен, но он все более и более выясняется для тех, кто ему следует. Закон мирских людей ясен для каждого, но все более и более затемняется, чем больше людей следует ему». Так дуже давно гадав Конфуцій. А тепер ми маємо «купу» законів, які не зрозуміти ні сьогодні, ні завтра. Наприклад. Днями по телевізору я отримав інформацію про те, що сім'ї, де мами мають дітей від різних чоловіків, не вважаються багатодітними, скільки б дітей не налічувалося, а тому їх позбавляють можливих пільг. Якщо хоч один читач зрозуміє зміст цього закону, прошу повідомити про це мене. Адже мені уявляється, що «Закони точно павутина, в яку потрапляє мілка мошкара, але через яку прориваються шершні і оси» (Дж. Свіфт).

Повертаючись до оповідання Ігоря Дуди, я хочу сказати, що мені близька й думка Кірсана Ілюмжинова: «...Чому вважаємо себе найрозумнішими в цьому безмежному світі? Нас губить егоїзм і небажання філософські дивитися на речі. Узяти хоча б братів наших менших. Вам ніколи не здавалося, що вони бувають розумнішими і благороднішими за нас?.. Ті ж

таки корови, коні, коли їх ведуть на бійню, — плачуть. Вони все розуміють. Просто ми цього не помічаємо, відмовляємося помічати...».

І мимоволі з пам'яті співає моє багаторічне спілкування з Зорькою, яка забезпечувала нашу велику сім'ю не лише молоком, а в тяжкі часи й орала, возила всілякі вантажі... Я був її найближчим другом, адже протягом десяти років був з нею з ранку до пізнього вечора. Крім своїх (насамперед, мене), вона не підпускала до себе, ближче чим на один крок, нікого. А я малим хлопцем міг навіть залізти їй на хребет. А як вона відповідала на ласку? Витягувала голову, її очі зволожувалися, збільшувалися та дивились на мене з незвичайною вдячністю...

А людина? Непередбачувана: ні сама з собою, ні з оточуючими. І в цьому основна «вина» розуму. Від народження і до останнього свого земного дня в людини відбувається «вічна» боротьба інстинкту (ів) і розуму, з перемінним успіхом того чи іншого. Людина в непрохідних хащах лісу чи пустелі шукає шлях до собі подібних, її розум напружений, але виживання можливе лише за умови інстинктивної активності...

Водночас візьміть та проаналізуйте життя відомих творчих людей: дії розуму не мають меж. Вони зашкалюють. Інстинкти відходять на другий план (продовження роду, самозбереження, їжа, всілякі відправлення...). Мені здається, що найбільш виразно це видно з поезії. У гарній поезії ви не знайдете проявів інстинкту, домінує розум.

Я хочу слів, потоків — слів,
Ясних, блискучих самоцвітів!
Проміння! Подихів гаїв,
Усмішок сонячних і квітів!

Я хочу хмелю — забуття,
Чогось далекого... ясного...
На мить забути все життя,
Втекти на мить хоча б від його.

Олександр Олесь

Лише людині притаманна душа (так ми думаємо, так нас переконують). Душа...

В глибокий час души,
В глибокий — ночі...
(Гигантський шаг души,
Души в ночі.)

В тот час, душа, верши
Миры, где хочешь

Царить, — чертог душі,
Душа верши...

Марина Цветаєва

Моя ж мета — показати необмеженість добра в людській душі, з постійним випромінюванням світлого, шляхетного та надихаючого на теплі хвили діяльності... Душі здорового фізично і психічно організму.

Коли я хапаюсь руками за голову

Зі стогоном: «Це вже все...»,

Неначе хлібину в час мору і голоду,

Судьба мені очі твої несе.

І топиться, топиться слів твоїх олово,

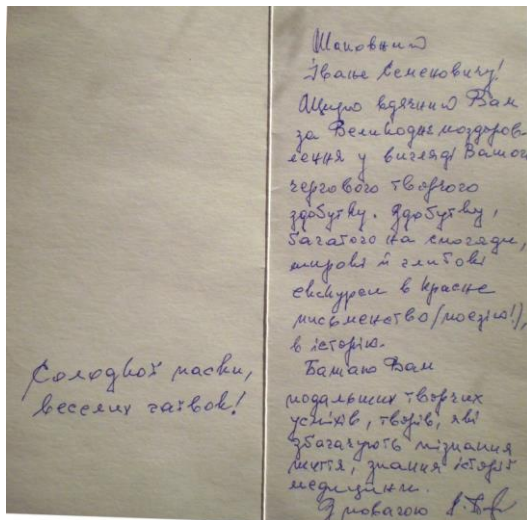
І жаль заповзає в груди тихцем.

... Я знову хапаюсь руками за голову

З полегшенням: «Ні, не все...»

Марія Матіос

Ось ці листи на мою адресу є підтвердженням цього:

Повторюю написане. Повторюю тому, що мені це робити приємно:

Шановний Іване Семеновичу!

Щиро вдячний Вам за Великоднє поздоровлення у вигляді Вашого чергового творчого здобутку, багатого на спогади, мирові й глибокі екскурси в красне письменство (поезію!), в історію.

Бажаю Вам подальших творчих успіхів, творів, які збагачують пізнання життя, знання історії медицини.

Солодкої паски, веселих гаївок!

З повагою

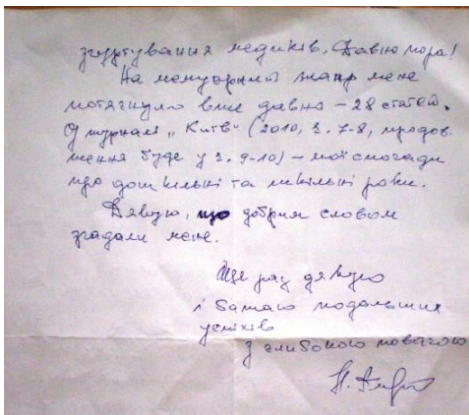
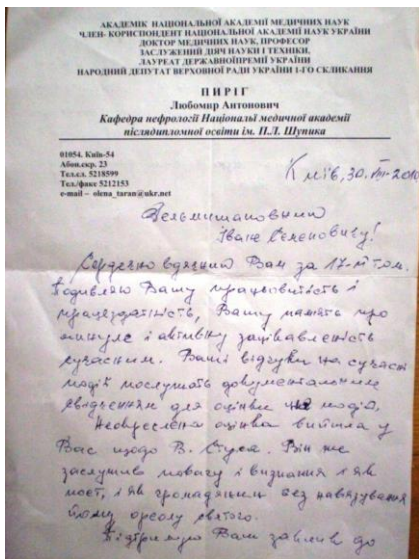
підпис

Що ж, Любомире Антоновичу, Ваші короткі, але місткі побажання не лише заохочують, а й надихають на подальшу творчу роботу.

Я, мабуть, честолюбний, дуже честолюбний, якщо мені на пам'ять приходять слова лауреата Нобелівської премії Івана Буніна:

Бродя по залам чистым и пустым,
Спокойно озаренным бледным светом,
Твой дальний друг перед твоим портретом
Замедлит шаг, забудется — томим
Какой-то сладкой завистью, тоскою
О давней жизни, прожитой тобой...

А це вже й наступний лист академіка Пирога Л. А. Лист зворотного зв'язку між нами, лист, який підтверджує думку Сенеки: «Той, хто робить добро іншому, робить найбільше його самому собі — не в тому значенні, що йому буде за це нагорода, а тим, що свідомість зробленого добра дає уже велику радість».

Я наведу лише перший абзац цього листа:

Вельмишановний Іване Семеновичу!

Сердечно вдячний Вам за 17-й том. Подивляю Вашу працьовитість і працездатність, Вашу пам'ять про минуле і активну зацікавленість сучасним. Ваші відгуки на сучасні події послужать документальним свідченням для оцінки подій...

Так, Любомире Антоновичу, після цього Вашого листа я можу вигукнути: Ні, не все! І з новим натхненням сісти за комп'ютер та насолоджуватись своїм творчим подихом. Ви і такі, як Ви, підтверджуєте

ДЕВЯТИЙ СЕКРЕТ ІСТИННОГО СЧАСТЬЯ — СИЛА ВЗАИМООТНОШЕНИЙ

Качество жизни определяется качеством взаимоотношений с людьми.

Никто не живет на необитаемом острове. Каждый испытывает потребность в других. Близкие взаимоотношения делают хорошие времена еще более приятными, а трудные — более легкими. Радость, которой делятся, — двойная радость; проблема, которой делятся, половина проблемы. Относитесь к каждому человеку так, словно никогда больше его не увидите (Адам Дж. Джексон).

У цьому житті взаємні відносини є причиною, першопричиною — causa prima. А тому я продовжую.

Христос воскрес!
Вітаю Вас Іване Семеновичу
(Хорошо Вас слышно из Владивостока)
Вам, Вашим детям и внукам
хочу сказать, что вы все вместе
являетесь частью большого мира,
который нас окружает. И вы все
вместе создаете этот мир. И вы все
вместе отвечаете за него. И вы все
вместе любите его. И вы все
вместе защищаете его. И вы все
вместе строите его. И вы все
вместе улучшаете его. И вы все
вместе делаете его лучше. И вы все
вместе делаете его счастливее. И вы все
вместе делаете его прекраснее. И вы все
вместе делаете его величественнее. И вы все
вместе делаете его бессмертным.

Ваша работа, ваша жизнь, ваше творчество
является частью большого мира,
который нас окружает. И вы все
вместе создаете этот мир. И вы все
вместе отвечаете за него. И вы все
вместе любите его. И вы все
вместе защищаете его. И вы все
вместе строите его. И вы все
вместе улучшаете его. И вы все
вместе делаете его лучше. И вы все
вместе делаете его счастливее. И вы все
вместе делаете его прекраснее. И вы все
вместе делаете его величественнее. И вы все
вместе делаете его бессмертным.

Христос воскрес!

Вітаю вас, Іване Семеновичу і Лідіє Василівно, зі святами, бажаю вам, вашим дітям і онукам ясного неба над головою, рясних та теплих дощів; радості від квітучої Землі. Доброго здоров'я!

Велике спасибі за книгу, яку надіслали до Великодня. Як завжди радів Вашим спогадам про дідівський край, про Вашу щасливу, хоч і важку молодість на Лоловому хуторі. Добре виписані спогади про перший день війни та віддана шана людям, хто захистив наш край в борні проти германців.

Радий за Вашого онука Івана, пожалкувавши, що мене він лікувати не буде — тільки-но перед Вашим листом вирвав останні пеньки і зробив сплошні протези і верхніх, і нижніх. То ж успіхів Іванові-молодшому в практикуванні на тернополянах.

Звичайно, драв носа — який я хороший, — читаючи Ваші похвали на мою адресу. Спасибі, але до таких епітетів ще не доріс я.

Співзвучні мені Ваші філософські роздуми про наше життя-буття і оптимізм щодо майбутнього українців і України. Будемо жити! І дух наш буде жити в дітях, онуках, в потомках.

Білчани готуються до весняних робіт на городах і полях. Витягують зі схованок реманент, достають посадкову картоплю для пророщення, поливають розсаду овочів. Федір Гаврилович (друг моєї юності — І. С.) пообрізає сучки у дерев, прищепив щепи якихось заморських кісточкових до слив, вигріб і спалив суху фою під ялинкою. Доглядає кролів. Ми з Валентиною Михайлівною на Паску поздоровили його з 80-річчям. Спочатку нашу молодшу невістку Тетяну (вона теж народилася 4 квітня) поздоровили і відправили о 6.15 Житомирським потягом до Харкова подарунок, а в обід сходили до Гавриловича.

А в ці дні пораємось в садку, на подвір'ї та поглядаємо на город — уже сіріє, підсихає.

Іване Семеновичу, цього року Білчанські читання пройдуть в Тростянці. Так попросив Тростянецький міський голова Юрій Бова. А він — білчанська і олексинська дитина, то ж хлопці з Києва (Стависький Вадим) та з Харкова (Парамонов Андрій) — з ним погодилися. Буде це дійство 22 травня на Миколая.

На цьому до нових листів.

З повагою Олексій Коробейник.

7.04. 2010.

с. Білка.

ри з сільськогосподарським (фор. Гербовий)
 Худож. він не працює, головний — це
 тільки для довіри (ремісія), і з зав.
 безпечною культурою та турботою. До-
 що останній бездіяльний кімнати часто б
 на планшетах (картках), то будемо робити
 тільки здебільшого трюмні виміри (у вимірах
 розмірів, а не виміри). Як бачимо, з
 головним наслідком, що він є поруч.
 Вибачайте за цю довіру
 миста. Зараз для вас Іване
 Семеновичу і Вашим друзів Бур
 підручник.
 До розмови Сміянів с Биса
 1. Кімі Сміян — из списку ка-
 заків Сімоногоч. Хмельської свобод-
 ний північ 1681 г., потім реліг., пів-
 ний Великого Гетьмана 1682 г. і Вели-
 кого князя Федора Миколайовича, до якого
 був на об'їзді Великого Гетьмана Сімоного
 в Києві з дружиною зображення і востаннє
 с Кирилом Олександровичем Косовичем
 (Російський Гетьманський Архив, архив
 ф. 23, оп. 40, л. 8, архив 19).
 2. Лист 418.

В'їзду. У нього син Степан 28 літ.
 В нього же двоє в особній оде зяло
 Кімі Сімоногоч. син Федор 25 літ.
 У нього дитя Іван 3 літ. Тристоронній
 В нього же ще сусід Сімоногоч. Олександр
 син Степанов 15 літ. (Сусід — робітник)
 (РПДА, фонд 20, оп. 1, л. 31)
 Из списку Хмельської свободної
 ний 1732 г. (Син Федора).
 3. Из списку казаків Хмельської
 свободної ний 1704 г.
 Лист 418 об.
 Села Великий сільський Такаса Хмельської
 Російський Сімоногоч
 (Лист присланий Сімоногоч. Хмельської
 Сімоногоч. релігійного північ 1682 г.
 Федором Хмельської ний с вели-
 ким Сімоногоч. и Хмельської 5 літ.
 1704 г. Хмельської в Хмельської Хмель-
 ского).
 4. Казак Російський Сімоногоч. Сімоногоч.
 ний, Степан Сімоногоч, Бур Сімоногоч, Ми-
 колай Тристоронній, Федор Сімоногоч, Федор
 Федорівський, Іван Миколайович,
 (Лист присланий Сімоногоч. Хмельської 1704 г.)
 Сімоногоч. Хмельської Хмельської, що є Хмельської
 Сімоногоч. Хмельської Хмельської Хмельської Хмельської

Доброго дня вам і доброго здоров'я,
 шановні Лідіє Василівна і Іване Семеновичу!

Іване Семеновичу, сказати, що я вражений Вашою сімнадцятою (із лі-
 тературно-публіцистичних) книгою, — нічого не сказати! Наскільки захо-
 плююча, що супроти своїй звичці — «хай полежить» — прочитав книгу
 зразу. 1-го вересня повідомив про Вашу роботу на шкільній лінійці і, зви-
 чайно ж, від Вашого імені поздоровив земляків зі святом знань, а учням
 побажав рівнятися на Івана Семеновича Сміяна.

Книга корисна і дорослим, і дітям, і людям, як говорять президенти, і
 політикам (дивуюсь, чого вони не вважають себе людьми?).

Знову з радістю прочитав поезії і думки старих філософів. Щось ко-
 лись з цього читав, але більшість відкриваєте мені Ви. Спасибі Вам, Іване
 Семеновичу! Про політику не хочеться говорити, хоча мої погляди спів-
 звучні з Вашими, але з деякими публікаціями з газет погодитися не можу,
 бо знаю, як робляться заказні статті...

...Та Бог з ними, політика справа брудна.

В надпису до книги, Ви, Іване Семеновичу, бажаєте мені доброго здо-
 ров'я. Спасибі. Цього літа з дружиною обробляли 0, 47 га коло хати (в полі
 пшениця сама росла за допомогою фермера Анатолія Олексійовича

Кулібаби). То ж коло хати виростили близько 1000 кг картоплі для себе і для сина в Харкові. Огірків наготовили на зиму, різного варення: з вишень, смородини, яблук, з дині. З помідорів накрутили соку! Поїли вволю, цього року по всіх господарствах був добрий врожай помідорів. Решта — в кого як вродило. Погано вродила кукурудза і в селян, і в олігархів. Ми свою вже виламали, а пани сторожують, цілі наряди міліції ходять по периметру поля. Так що сволоки в хатах вже не ламаються (від кукурудзи — І. С.).

Отже, Ви впевнилися, що я вже здоров...

...Об'їздили з фотографом вулиці і околиці села. Зняли і Ваш хутір Лолів (де я народився і жив безвиїзно 16 років — І. С.). Та його частина, де стояла Ваша хата, заросла кущами і лободою. До Тарасенкового хутора (наступний хутір за нашим — І. С.) взагалі не змогли пробитися — ні сокири, ні мачете з собою не було. Зараз все монтуємо до купи; альбом буде зі вступною статтею по історії слободи Білка, фото будуть на фоні вулиць, де жили люди, зображені на фотографіях. Правда, проект дорожуватий — попередня оцінка в 75 грн., але кінцева ціна буде більша. Об'явили підписку на альбом. Веду переговори з сільською радою, і з завідувачем відділом культури та туризму. Якщо останній виділить кошти, хоча б на частину накладу, то будемо робити альбом трьохмовним (українська, російська, англійська). Вибачайте за дуже довгого листа. Зараз для Вас, Іване Семеновичу, і Ваших онуків буде подарунок:

До родоводу Сміянів с. Білка...

До нових листів. Щастя Вам! О. Коробейник. 8. 09. 2010. с. Білка.

Настав час сказати декілька слів про цього Олексія Васильовича Коробейника, мого земляка, який усе життя перебуває у стані пошуку, незважаючи на те, що для його часу, як і для мого, була притаманна

ПОСЛЕДНЯЯ МОЛИТВА

Боже Великий, как больно и тяжело!
Край мой рыдает огнем и свинцом!
Русь ты моя, — голубая монашка
С бледным поникшим лицом.
Вот ты лежишь на погосте, родная,
Тряпкой заткнут твой запекшийся рот.
И по разорванной расе сбегая
Алая струйка течет!
Храмы — на стойла.
Иконы на щепки!

Пробил последний двенадцатый час!
Святой Боже! Святой Крепкий!
Святой Бессмертный, помилуй нас!

Николай Агнивцев

Минув 74-й рік, як у с. Білка на Сумщині народився Олексій Васильович Коробейник, батько якого помер, коли Олексію було два роки. Праця сільського хлопчини вже в п'ятилітньому віці розпочиналася зі сходом сонця і закінчувалася з його заходом.

Але не лише праця, яка приносила велике задоволення, оскільки завжди була корисною та результативною, а й постійне спілкування з оточуючим світом (природою) були джерелом постійної жаги до життя, пізнання все нових і нових граней неосяжного Світу Божого. І маленький Олексій ставив мамі одне запитання за іншим, у тому числі і таке:

«Мамо, іде вже зима,
Снігом травицю вкриває,
В гаю вже пташок нема...
Мамо, чи кожна пташина
В вирій на зиму літає?» —
В ньеньки спитала дитина.
«Ні, не кожна, — одказує мати, —
Онде, бачиш, пташина сивенька

Скаче швидко отам біля хати, —
Ще zostалась пташина маленька».

«Чом же вона не втіка?
Нащо морозу чека?»

«Не боїться морозу вона,
Не покине країни рідної,
Не боїться зими навісної.
Жде, що знову прилине весна».

«Мамо, ті сиві пташки
Сміливі, певно, ще й дуже,
Чи то безпечні такі, —
Чуєш, цвірінькають так,
Мов їм про зиму байдуже!
Бач — розспівалися як!»

«Не байдуже тій пташці, мій синку,
Мусить пташка малесенька дбати,
Де б водиці дістати краплинку,
Де під снігом поживку шукати».

«Нащо ж співає? Чудна!
Краще шукала б зерна!»

Спів пташині потіха одна, —
Хоч голодна, співа веселенько,
Розважає пташине серденько,
Жде, що знову прилине весна».

Леся Українка

Я без перебільшення можу стверджувати, що і в Олексія Васильовича, і в мене в дитячі роки були відчуття від життя, тотожні цій сивенькій пташині (думаю, горобцю, синиці...).

Мабуть, з перебільшенням можна сказати, що сьогодні (старі завжди вважають, що сьогодні все не так, як учора)

НЕ ТІ ДІТИ

З перших слів, які вдалось
Вимовить дитяті,
Донедавна були: мама,
Моні, кака й тятя.
А тепер воно, зелене,
Репетує: — Тату,

Не повчайте! А на мене
Перепишіть хату!..

Богдан Бастюк

Після закінчення 7 класів Білчанської школи були: педагогічне училище, вчителювання, служба в Радянській Армії, лісотехнічна школа, майстрування пиломатеріалів в Архангельську, посади штатного секретаря комітету комсомолу на ЛДК, другого і першого секретаря Ісакогорського РК ВЛКСМ м. Архангельську, першого помічника капітана на траулерах Архангельського тралового флоту, педагогічний інститут... Останні 4 роки трудової діяльності: вчителювання в середній школі свого рідного села Білка. Олексій Васильович побував: біля Нової Землі, о. Шпіцберген, о. Медвежий, Гренландії, Ісландії, островів Південна Георгія і Фолклендські острови. Був у портах Гданська і Гдиня (Польща), Сент-Джонс (Канада), Лас-Пальмас (Канарські острови, Іспанія), порт Стенлі (Фолклендські острови, Велика Британія)... І все це в різноманітті праці, а не в спогляданні... Найбільш широка переписка у мене з Олексієм Васильовичем, яка навіює мені:

Не випадок, звісно, й не дата
Означать маршрут і маневр.
Як з дому я рвався, із хати,
Так тягне додому тепер,
Де всі ми здавались добріші,
Де мрій моїх старт і розбіг...
Все більше безсонних доріжок,
Все менше закличних доріг.

*Володимир Черепков
(переклад О. Мороза)*

Навіює мені спогади давно минулих днів:

Мої мама і тато. Незважаючи на нелегкі трудові будні, вони завжди були в доброму гуморі, сприймали життя оптимістично, з постійною надією на краще майбутнє:

За мною по углам роится мгла густая,
А я задумчиво смотрю в окно, мечтая
О том, чтоб там, вдали, где горизонт померк,
Внезапно засиял, восточный город алый
И красотой своей нежданной, небывалой
Туманы разорвал, как яркий фейерверк.

Виктор Гюго

1947 рік. Перша післявоєнна зустріч із братом Васею. Стоять справа наліво мої сестри Наця, Даша, Люба. У другому ряду чоловік Наці Юхим, мама, Вася. У першому ряду діти Наці Федя та Коля (сьогодні вони пенсіонери. Живі та здорові. Ще разом зі мною продовжує триматися Люба. Решта, які є на фотографії, залишили мене в різний час).

І тому я мушу промовити

МОЛИТВУ ЗА УСОПШИХ

Упокой, Господи, души усопших раб Твоих: родителей моих, сродников, благодетелей і всіх православних християн, і прости їм вся согрішення вольная і невольная, і даруй їм Царствіє Небесное.

1957 рік. Знову три сестри, мама, тато, Вася та син Даші Коля. Перша справа моя дружина Ліда. Це період нашого медового місяця. Гостювання у своїх любих мамі і тата. Настав час, коли я ставлю собі запитання: «Чи мав я коли-небудь докори сумління? Моя пам'ять мовчить, почувши це запитання» (Ф. Ніцше). Докори сумління щодо моїх взаємовідносин із найближчими людьми.

Початок п'ятдесятих минулого ХХ століття. Біля копиці сіна на батьківській садибі: мама перша зліва на першому ряду. Потім двоюрідні мої брати Гнат і Сергій, їхні дружини, двоюрідна сестра Галя. Як і має бути, діти мого брата Васи Люба та Вова, дітки Сергія та Даші здолали копицю сіна під розкішним деревом.

I

Коли дивлюсь глибоко в любі очі,
в душі цвітуть якісь квітки урочі,
в душі квітки і зорі золотії,
а на устах слова, але не тії,
усе не ті, що мріються мені,
коли вночі лежу я у півсні.
Либонь, тих слів немає в жодній мові,
та цілий світ живе у кожному слові,
і плачу я й сміюсь, тремчу і млію,
та вголос слів тих вимовить не вмію...

Леся Українка

Біля могили мами й тата разом із сестрою Любою, її чоловіком Сенею та внуками Катєю та Ванею. На наступній фотографії ми з Любою біля сестрички Даші.

На кладовищі ми про щастя говорили,
і падали слова, і душу крили,
мов палим цвітом, щирії слова...

І смутно коливалася трава,
здавалось, мов усі старі могили
ховають те, що ми про щастя говорили...

Леся Українка

І найбільше, найбагатше надбання Олексія Васильовича і його дружини Валентини Михайлівни — п'ятеро дорослих дітей (Галина, Сергій, Віктор, Володимир, Михайло) та восьмеро онуків! Нам, «сьогоднішнім», навіть важко уявити, які неймовірні зусилля витратили тато і мама (особливо мама) на становлення та виховання чотирьох хлопців і однієї дівчини! Це більше, аніж героїчні зусилля! Героїчні зусилля щодня, щогодини, щомиті! Бути прикладом для своїх дітей і вранці, й увечері, і під час праці, і навіть під час сну... Бути прикладом не одній своїй кровиночці, не двом, не трьом..., а п'ятьом! Цього не збагнути нам, хто має лише одну або дві дитини. На мій погляд, цього не збагнули і наші великі вихователі Ушинський, Макаренко, Сухомлинський... Адже «Українська дитина не дуже експансивна, вона занадто вразлива й часто-густо ховається од інших зі своїми переживаннями; до неї треба підходити з ласкою, привернути її до себе повагою до її індивідуальності, треба збудити її цікавість, тоді виявиться талановита вдача дитини й озветься її глибока чулість» (Софія Русова).

У дітях, насамперед у дітях наше щастя, про що свідчить і це невеличке оповідання:

Марія одного вечора сказала:

— Корнію! Матимемо знов...

— Малого? Недобре тобі?

Знизала плечима.

— Ні, Корнію. Мені добре. Але праця надходить, знов не змогтиму досить робити... А у нас стільки праці...

— Що й кажеш, умерти не буде часу?

— Смійся. Вилічила дні, і виходить якраз на жнива...

— Ну й що ж? Все тоді родить, — Земля і ти. Чого дивуєшся?... Нічого, жінко, земля наша велика... Заселяй, засипай людьми. Аби лиш люди були.

Улас Самчук

Аби лиш люди були... Аби було більше українців, про що дбали Коробейники... Щоб ми уже сьогодні не задумувались над словом Володимира Базилевського

ДЕМОГРАФІЯ

Проснуться сили землі не зборні —
і прийдуть чорні.

Впадуть загати в азійські бовті —
і прийдуть жовті.

В нуртах потоне зарозумілий
останній білий.

І чорний Тацит почне аннали
Від Ганнібала.

Тому заселяймо, засипаймо людьми нашу землю, щоб життя наше було тривалим та щасливим. Та пам'ятаймо, що «Между понятиями «жизнь счастливая» и «жизнь роскошная» есть разница. Первая основана на воздержании, самосовершенстве, порядке, пристойности и простоте, последняя — на неумеренности, роскоши и отсутствии всякого порядка и пристойности, вследствие чего первая заслуживает справедливой похвалы, тогда как вторая — порицания. Итак, если ты хочешь жить счастливо, не ищи похвалы за роскошную жизнь» (Эпиктет).

Нас (три дівчини та два хлопці — це я про моїх брата та сестер) виростили та виховали наші мама та тато. Виховали власним прикладом надзвичайного працелюбства, великою повагою до оточуючого середовища (природи), розумінням собі подібних. Вони такого не говорили, але вся їх сутєвість свідчила, що для них «Добра слава краща за багатства» (*Bona fata divitiis est potior*, Публілій Сір). Олексій Васильович, як мої мама і тато, довів до «пуття» своїх п'ятеро дітей. Що це за подвиг, поставити на ноги п'ятеро дітей, який здійснили мої мама і тато, може оцінувати лише така людина, як Олексій Васильович та його дружина. Адже «Щоби оцінити чинюсь якість, необхідно мати деяку частку цієї якості в самому собі» (Вільям Шекспір).

Минуло більше чотирьох десятиків років, як не стало моєї мами, а я й до сьогодні зберігаю «Медаль материнства», якою її було нагороджено в 1948 році.

Селин
(фамилия)

Зорин
(имя)

Назаренко
(отчество)

От имени Президиума Верховного
Совета СССР Указом Президиума
Верховного Совета

12 VII 48

награждена медалью
„Медаль материнства“
II степени

Секретарь Президиума
Верховного Совета
М. П. [подпись]
1948 года

В № 079012

ПОЛОЖЕНИЕ
о медали „Медаль материнства“
(Утверждено Указом Президиума Верховного
Совета СССР от 18 августа 1944 г.).

1. Медаль „Медаль материнства“ награждаются матери, родившие и воспитавшие пять и более детей.

2. Медаль „Медаль материнства“ производится от имени Президиума Верховного Совета СССР Указами Президиумов Верховных Советов союзных и автономных республик.

3. Медаль „Медаль материнства“ состоит из двух степеней: I и II степени.

4. Медаль „Медаль материнства“ награждаются: матери, родившие и воспитавшие пять детей, — медалью II степени; матери, родившие и воспитавшие шесть детей, — медалью I степени.

5. Награждение медалью „Медаль материнства“ соответствующей степени производится

Дитина... Діти... Лише дітям життя зобов'язане оновленню, продовженню, урізноманітненню... Завдяки їм «І знову чути, як росте трава» (Ліна Костенко).

Народження дитини — джерело оптимізму, надії та радісних миттєвостей. Адже *Liberis nihil carius humano generi est* (немає нічого дорожчого для людського роду, ніж діти).

1947 рік. Васі 28 років, його дружині Олені — 25, доньці Любі — 4, сину Вовчику — близько року. Ось ці дітки були радістю і натхненням до кінця своїх днів для тата і мами, незважаючи на те, що «Гучніше за все людина кричить за себе, коли вона в пеленках...» (Хорацій Сафрин).

Через 10 років (1957 рік). Вася вже капітан другого рангу. «Бороздить» підводним човном не Тихий океан, а Чорне море, з дітками та дружиною бачиться частіше, аніж раніше. Але, як і раніше, години, дні в сім'ї — найкращі дні.

Багато-багато років діти Васі та його дружина літні канікули проводили в бабусі і дідуся на хуторі Лоловому села Білки, де народився їх тато, де ми всією родиною зустрічалися, раділи життю, тішилися дарами природи, з великим задоволенням користувалися дарунками нашої Зорьки (молоко, сир, сметана), трудівниць двох вуликів — медом, численних котушок — яєчками, плодами дерев (груші, сливи, яблука), кущів (порічки, насамперед), городини (огірки, помідори, капуста, цибуля, часник...)...

І сьогодні ця ідилія уявляється як

СОН

Мне снилась весна в деревеньке родной,
Акации в белом наряде (впродовж усього шляху,

що пролягав через нашу садибу були акації — І. С.),
Река, утонувшая в шири степной (у нас через леваду
протікав струмочок — І. С.),
Узоры теней на ограде,
Сияние церкви и низеньких хат,
Янтарно-прозрачное небо,
Кайма облаков и роскошный закат
Объятого пламенем неба...
Звенела печальная песня вдали,
Любовью мой сон опьяняя...
О, знаю, кто пел там, чьи муки росли.
В напеве печальном и нежном, плыли,
Алмазные слезы роня!

Алексей Гмырев

*Мій братик Вася, якого так сильно любить його донька Люба,
а він її просто обожнює.*

На звороті цієї фотографії Вася написав: «Внук Андрюша спрашивает деда Васю — а этот орден за что?» Лето 1980. Севастополь. Я через 20 лет по просьбе внука одел форму».

Немає серед нас Васі, Олени, Люби. Скорбота та добра пам'ять про Вас не полишають нас, хоча я розумію, що

ДАРМО

Дармо в'ядаючий цвіт похилився
І кличе: о весно, вернись!
Дармо голодная пташка пищить
Жалібно: о поро ясно, вернись!
Дармо безлистес дерево говорить:
О уквітчана прекрасна, вернись!

Дармо і старець схилений вдихає:
Молодосте, о хвиля щастя, вернись!

Іван Франко

А це вже дітки моєї найстаршої сестрички Наці: Коля (1941 рік народження), Надя (1949), Федя (1943). Наця в 58 років покинула своїх діток, чоловіка, братів і сестер. А її дітки мають уже дорослих своїх діток та різноускладнене життя. І вони розуміють, що

Всю жизнь мы пьем из общей чаши!
Она — под траурной каймой!
Как мало стоит сердце наше,
На общем торге... Боже мой!
Какие мизерные дозы
Любви и света!
Боже мой!
Как мало стоят наши слезы,
Когда на них глядит другой...

Ольга Бондаренко

*А це вже Наця з однією з своїх онук Любою (у неї б онуків та онучок),
донькою Наді.*

Вона, Наця, усміхнена, незважаючи на її тяжке життя, коли на городі підраховували кількість дерев, а на подвір'ї — живність... Усе це було необхідно державі, щоб збільшити податки. Працювала ж вона зі сходом сонця на колгоспному лану. Хотів написати за спасибі, але їй рідко коли говорили таке слово. На своїй присадибній ділянці, яка годувала сім'ю, їй приходилось працювати лише уривками. Я не думаю, що на безоплатній основі так тяжко коли-небудь люди працювали взагалі, чи то в рабстві, чи то в кріпацтві... І що приємно, хоч і дивно, вона ніколи не була пригнічена, завжди усміхнена, життєрадісна. Ніколи не скаржилася на нелегке життя. З цього я зробив такий висновок: праця, лише праця є найліпшим чинником попередження пригнічення, дискомфорту та інших «інтелігентних штучок». Вона, праця, підтримувала та стимулювала потяг до життя... Вона викликала

КОЛА НА ВОДІ

Літній спекотний день. Тихо мріє маленький ставок, ніде не шелесне. На листку латаття сидить лінива жаба і уважно стежить за довгоногою комашкою, що безтурботно ковзає по воді. Якби вона захотіла поласувати комашкою, то це навіть не коштувало б їй великих зусиль. Трохи віддалік якийсь джмелик пристрасним поглядом прикипів до прекрасної мушки. Але йому не вистачає мужності висловити своє кохання, тож він задовольняється тим, що тихо милується нею здаля.

А на березі, коло самісінької води, гине від спраги маленька непоказна квіточка. Її корінці аж надриваються від зусиль, але дотягнутися до води, хоч як вона близько, — неспромога...

Онде потопає комарик. Він впав у воду через власну необачність. Крильця намокли й обважніли, тому він ніяк не може злетіти в повітря. Вода вже починає його поглинати.

Дика слива схилила над ставком своє віття. На кінчику найдовшої гілки, що сягає майже середини ставка, самотньо висить зморщена і потемніла перестигла сливка. Раптом вона відривається від гілки й падає у воду. Серед монотонного гудіння мух чується чудернацький легковажний звук: «плюск»! З того місця, де урочисто й гідно впала маленька сливка, по воді пішли кола — за першим одразу ж друге, третє, четверте..., вони має статично ширяться, немов розквітаючий цвіт.

Хвилькою віднесено від жаби довгоногоу комашку, яку та саме збиралася слизати своїм спритним язиком. Джміль, від поштовху хвилі,

ненароком упав на прекрасну мушку. Навзаєм вибачаючись, вони навіки закохалися одне в одного.

Перша хвиля, дійшовши до берега, оживила маленьку квіточку.

Але ще вона піднесла вгору потопаючого комарика. Йому вдалося вчепитися за травинку, що росла на березі, похилившись над водою. Комарик висушив крильця на цій травинці й полетів.

Як багато доль змінили майже непомітні кола на воді! (Бруно Ферреро).

*Фотографія 1953 року. Даша (моя середульша сестричка)
зі своїм першим синочком Миколкою.*

Праця в 16 років у тракторній бригаді, більш як дворічне голодування та непомірна фізична праця на заводі в Ростоці в Німеччині після насильницького вивезення її фашистами, виснажлива фізична праця до кінця життя... І водночас вона була чудовою мамою своїх діток, чудовою донькою своїх мам і тата, чудовим кухарем. Життєстверджувальне начало завжди супроводжувало її, оптимізм не полишав її. А тому я можу лише процитувати її слова Пантелеймона Куліша:

Моя ти гордосте, відрадонько моя!
Таємний неба дар, землі невідомий!
З тобою горенько забуду всяке я...
Дзвони у золоті боянські струни-дзвони!
Нехай возродиться великих душ сім'я
І миру возвістить божественні закони!
Да зникне з-між людей неволя, мрак, обман
І сяє дух людський, свободний океан!

На декількох сторінках наведені мої близькі зі своїми дітками, дітками, які прикрашали їх життя...

Якраз народження дитини, щире спілкування з дитиною, особливо своєю дитиною, відштовхує від похмурих дум Аталлахи Аррани (XV століття):

Не изойти нам из смерти сетей,
Ни мудрецу, ни глупцу, никому.
Но одного я никак не пойму:
Зачем на смерть мы рожаем детей?
Зачем прильнувших доверчиво к нам
Мы обрекли на съеденье червям,
Мы, им для жизни зажегшие кровь,
Им подарившие мысль и любовь?
О, эта жизнь, остывающий жар!
О, этой жизни отравленный дар!

Чому відштовхує? На це запитання дає відповідь Бруно Ферреро в одному із своїх маленьких оповідань

ОДИН ІЗ БАГАТЬОХ ДНІВ

— Поглянь, мамо! — вигукнула семирічна Марта.

— Зараз, зараз — автоматично вимовила знервована жінка за кермом, маючі на голові купу справ, що іще очікували на неї вдома.

Потім була вечера, перегляд телепрограм, купання, телефонні розмови, аж прийшов час, коли треба було вкладатись спати.

— Марто, вже час іти в ліжечко!

Дівчина побігла східцями вгору. Мама вже падала від втоми, та цілуючи її, усе ж знайшла в собі сили, щоб помолитися разом з донечкою. Поправила ковдру.

— Мамусю, забула дати тобі одну річ!

— Даси вранці, — відповіла мама.

Дівчина невдоволено насупилась.

— Але ж вранці в тебе знову не буде часу! — запротестувала.

— Знайду час, не хвилюйся, — відказала мати, обережно обороняючись. — Добраніч! — додала й рішуче зачинила двері.

Та все ж не могла забути сумних очей дитини. Тихесенько повернувшись в кімнату до дівчинки. У маленькій дитячій ручці помітила затиснуті клаптики паперу. Наблизилась й обережно розтулила долоньку. Дівчина подерла на дрібненькі шматочки велике червоне серце із написаним на ньому віршем, що мав назву «Чому я люблю свою маму». Жінка старанно збрала всі клаптики й, наче з дитячої складанки, спробувала скласти пошматований листок паперу. Врешті змогла прочитати, що написала Марта:

«Чому я люблю свою маму»
Навіть як багато працюєш
І мусиш вирішити тисячу справ,
Завжди знаходиш час
Побавитись зі мною.
Люблю тебе, мамо, бо я —
Найважливіша частина Твого дня!

Ці слова глибоко зворушили жінку. За десять хвилин вона знову зайшла в кімнату дівчинки, тримаючи срібну тацю з двома чашками шоколаду і двома шматками торта. Лагідно погладила пухленьку щічку Марти.

— Що трапилось? — запитала дівчинка, здивована нічним відвідами.

— Це для тебе, бо ти — найважливіша частина мого дня!

Дівчинка посміхнулась і, трохи надпивши з горнятка, знову заснула.

А хто є найважливішою частиною твого дня?

Щоби відповісти на це запитання, «треба знати себе самого. Як це не знадобиться для пошуків істини, то принаймні послужить для

упорядкування власного життя, і немає нічого справедливішого за такий чин» (Блез Паскаль).

Олексій Васильович Коробейник із своїх 74 років життя майже понад чотирьох десятиріч користувався російською мовою, працював та вчився переважно в Росії, але:

1. Він зберіг свою мову. Зверніть увагу на його листи до мене, які написані гарним почерком та достатньо грамотно. У ньому і для нього, його предків залишилося

РІДНЕ СЛОВО

На сторожі коло їх поставлю слово.

Т. Шевченко.

Мовчки предки наші в полі,
Мовчки спочивають,
Тільки чорнії могили
З вітром розмовляють.
Спочивають, дожидають
Праведного суду,
Що судити Україну
Рідне слово буде.
Вже судили княжі віча,
Панські трибунали,
І перевертні гетьмани
Ради радували.
Радували, — утікала
Правда з того суду,
Збагатились підмовлянням
На перелюб люду.
Радували, продавали
За маєтки волю,
Засівали головами
Бе'зголів по полю.
Засівали, насипали
Пам'ятні могили,
В тих могилах рідним трупом
Правду придушили.
А неправду поруч себе
За столом саджали,

Не вином, людськими слізьми
Кубки ісповняли.
Ой пануйте ж, бенкетуйте,
Ми ждатимем суду,
Що судити Україну
Рідне слово буде.
Рідне слово, Божа правдо!
Як мала дитина,
Тебе стала промовляти
Хирна Україна.
Промовляє, — оживає,
Згнічений морозом
Непозичений у німця
Український розум.
Схаменуться, стрепенуться
Стуманілі люде:
Рідне слово, рідний розум, —
Рідна й правда буде.
Без напасті завоює
Города і села,
І над людьми зацарює,
Приступна й весела.
І засвітить серед хати
Світло благодатне,
І, як мати, буде дбати
Про сирітство хатне.

І ходитиме всевіда
З хати до палати,
Щоб убогого сусіда
З багатцем з'єднати.
Рідна правдо, люба радо,
Тихому одрадо,

За єдність і братерство
Праведна нагорода!
В душі правім будем вічно
Об тобі молитись,
Духом правди з ворогами,
Поки духу, битись.

Пантелеймон Куліш

2. На фініші свого життя він повернувся в село, де народився, де проживали його батьки, діди..., де промайнули його дитячі літа...:

Понеси мене на крилах, радосте моя,
Де на пагорбах і схилах сонця течія.
Де стоїть в обновах білих, в чистому вбранні
Рідні хати, білі хати з хмелем при вікні.
Де заміряні дівчата ходять до криниць,
Де послались шовком ниви обіч ґрунтовиць.
Де мене, рум'яне диво з прутиком в руці,
Ухопив гусак сварливий за нові штаниці.
Благослови, добра доле, вередуха вперта,
На цій землі мені жити та на ній і вмерти.

Василь Симоненко

3. Уся його життєва активність останніх років пов'язана з відтворенням історичних коренів українства свого (і мого) села Білка на Сумщині та

КАЗАННЯ ПРО ВБИТУ ДУШУ

Віки зотліли в плондруванні мови:
щоб совість нашу
 сміттям занесло
і ти на рідне слово був готовий
лиш процідить
 зневажливо:
 село...
За що тебе покарано, мій брате,
що душу — нишком —
 вирвано з грудей?!
І вже ти неспроможен
 вибирати —
з добром чи злом
 блукаєш між людей.
Душа твоя, немов

приблудна птаха,
чамріє в клітці
чуженецьких слів...
І знову ти — п'яндига і невдаха —
за трьох
гаруєш
на крутих ослів.
За що ж тобі така лиха недоля,
що ти кінці з кінцями
не зведеш?!
З Махном твій прадід воював
за волю,
а ти — в ослів
на їхню милість
ждеш.
Вони ж вели тебе до комунізму
через Сибір, Чорнобиль і Афган.
То вже лишень тому
з хребта не злізуть,
що саме ти —
банкiрський чистоган.
У тебе і язик і мозок — рабські,
бо м'язи й кості служать не тобі...
Тому і діти наші
вже не панські,
а суржиком охрещених жлобів.
Махновська шабля
їх не рятувала,
за них Бандера долю не молив.
Дітиська й про Україну
лиш дізнались,
коли дідусь труну їй просмолив,
одвівши, бідних, у російську школу,
де мови рідної
ніхто з них не почув.
Зате дізналися,
що вже вони ніколи
не посмакують нею досхочу.
Бо мова — вмерла.
Так малим сказали.
Хоч марево ще в Києві стоїть...
але, що з того?

Книжки й кінозали
та пісня, звісно, мовники твої.
А решта світу
вже

без неї

цвєнька,
і тобі, ледащо, легше без душі.
То пережитки — Україна! Ненька!
Нема життя без кайфу,
барिशів...

А вам — шиші.
Отак тебе й покарано, мій брате,
що тінню проблукаєш
між людей...

І, навіть не потрапивши за ґрати,
в'язницю будуватимеш з ідей,
(Гей! — поганятимуть... Гей!),
котрі братів скують

в такі кайдани,
що вирватись не зможе
й Прометей...

але той час,
повір,

таки настане,
коли ти рабство —
з відчаю кохане —
немов прокляття, вирвеш із грудей.

Віктор Грабовський

4. Зміст кожного його листа до мене пронизаний любов'ю до своїх
сільчан, до рідних лугів, лісів, річок, городини..., які є невід'ємною част-
кою життя:

Гроза пройшла... зітхнули трави,
Квітки головки підняли,
І сонце тепле і ласкаве
Спинило погляд на землі.
Здаля розвіялись тумани,
Знов ясно, пахощі, тепло...
Спинилась кров, замовкли рани...
Прибите серце ожило.

Літає радість, щастя світе,
Дзвенять пташки в садах рясних,
Сміються знову трави, квіти...
А сльози ще тремтять на них.

Олександр Олесь

5. Сутність життя Олексія Васильовича переконливо обґрунтовує неможливість знищення українства у цьому світі. Неможливість знищення, незважаючи на багатовікові потуги наших недругів. Про останнє свідчить багато праць, у тому числі й нижченаведена (уривки із статті):

МОВА — ОСНОВА БЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ (Василь Лизанчук. «ДТ», 18 вересня 2010)

Російська публіцистка Тетяна Миронова наголошує, що «мова — це потужний зв'язок між російськими людьми минулих і майбутніх часів. Змінить мову, спотворте її, знищьте її національну самодостатність сьогодні, і ми не впізнаємо себе ні в наших пращурах учора, ні в наших нащадках завтра; втративши минуле, не матимемо майбутнього, перестанемо існувати як нація... Ось чому збереження російської мови є основа безпеки російської нації і на її захист повинні бути спрямовані охоронні дії держави, що поклала в підґрунтя своєї політики доктрину безпеки».

Людмила Путіна (дружина екс-президента Росії Володимира Путіна) у своєму виступі на Всеросійській науковій конференції «Російська мова на межі тисячоліть» підкреслила, що на основі спільної мови досягається взаєморозуміння між владою і народом, яке дозволяє говорити про загальні цінності. «Російська мова об'єднує людей у російський світ — сукупність тих, які розмовляють і думають цією мовою», — підкреслює Людмила Путіна. І робить такий однозначний висновок: «Кордони російського світу проходять по кордонах вживання російської мови».

Виникає запитання насамперед до президента України В. Януковича: «А де ж тоді проходять «кордони українського світу», якщо «кордони російського» проходять по коридорах влади в Україні? Отже, маємо справу з небаченим досі в історії людської цивілізації фактом: нація, яка, звільнившись від рабства де-юре, здобувши незалежність, право і можливість розбудовувати власну державу, чи не найбільше енергії і коштів витрачає на те, щоб остаточно виродитися, самоліквідуватися, дотла знищити українську мову, національну культуру, духовність. Тобто закінчити злочинний процес геноциду, етноциду і лінгвоциду самогубством, довершити те, чого не встигли зробити впродовж століть усі колонізатори України. «Йдеться

ж навіть не про вживання чи не вживання української мови, а про зживання її зі світу. Подібні ситуації в постколоніальних країнах були, але щоб після здобуття Незалежності у своїй власній державі терпіти таку дискримінацію, такий неприхований цинізм — це безпрецедентно», — наголосила Ліна Костенко.

У всіх народів рідна мова — це не лише засіб спілкування, це — Дім буття, це — національна сутність. В Україні українська мова — це, на жаль, для багатьох фактор відчуження. Не інтелектуальне надбання століть, не засіб порозуміння, не першоелемент культури, літератури, мистецтва, а з важкої руки московської імперії ще й досі для багатьох — це «оголтелый буржуазный национализм», ознака сепаратизму, причина конфліктів і моральних травм. Саме тому, що мова є своєрідним синтезом усього національного, єдиним фактором української національної ідентичності, «мовне питання неминуче перестає бути тільки лінгвістичним питанням, чи, краще сказати, безпосередньо лінгвістичним, а стає також — і то часто насамперед, питанням політичним, соціальним і культурним», — підкреслював Ю. Шевельов. Це явище найяскравіше видно в історії російщення українців. Царський і комуністичний режими створили понад 400 циркулярів, указів, постанов, які розкривають жорстоку московську політику, спрямовану на знищення української мови, культури, духовності та українців як етносу.

Український народ опинився наприкінці XX століття на межі існування саме через те, що протягом кількох століть вимушений був дивитися на свою історію російськими очима. Після багатовікового етноциду, лінгвоциду та спланованого у Москві Голодомору (геноциду. — В. Л.)

1932–1933 років він мав розчинитися у так званій «єдиній історичній спільності — радянському народі»...

І я (І. С.) зроблю незначну вставку віршем Олександра Олеся (1918 рік):

В землі віки лежала мова
І в решті вибилась на світ.
О мово, ночі колискова!
Прийми мій радісний привіт.
Навік пройшла пора безславна...
Цвіти і сяй моя державна...
І розцвіла, як квітка, мова
На рідній ниві, над струмком,
Але прийшла на лан корова

І завертіла язиком...
Недовго думала і ждала,
Взяла і всю її злизала...
Отож чужих корів годуєте
Сінцем помиями в хлівах,
Але вночі і вдень пильнуйте,
Щоб не ходили по ланах.
Коли ж у вас серця телячі,
Зробіть намордники собачі.

...Історичний час вимагає від кожного з нас, незалежно від національності, зайняти чітку, однозначну, безкомпромісну позицію щодо національно-державних інтересів. Зволікати не можна, не маємо права не використати історичний шанс для здійснення одвічної мрії про свободу і для жертовної боротьби за реальну українську незалежність. Не використати цей шанс — злочинно супроти себе, родини, нації, держави. Тільки органічне поєднання розвитку національної економіки зі всебічним функціонуванням української мови, культури, духовності і є основою національної ідентифікації українців, єдності всіх регіонів України, гарантом миру і зміцнення держави.

Після такого проникливого сюжету для нас і про нас, я можу лише сказати:

Умру я скоро. Жалкое наследство,
О родина! оставлю я тебе.
Под гнетом роковым провел я детство
И молодость — в мучительной борьбе.
Недолгая нас буря укрепляет,
Хоть ею мы мгновенно смущены,
Но долгая — навеки поселяет
В душе привычки робкой тишины.
На мне года гнетущих впечатлений,
О родина! печальный твой поэт!
Каких преград не встретил мимоходом
С своей угрюмой музой на пути?..
За каплю крови, общую с народом,
И малый труд в заслугу мне сочти!
Не торговал я лирой, но, бывало,
Когда грозил неумолимый рок,
У лиры звук неверный исторгала
Моя рука... Давно я одинок;

Вначале шел я дружною семьею,
Но где они, друзья мои, теперь?
Одни давно расстались со мною,
Перед другими сам я запер дверь;
Те жребием постигнуты жестоким,
А те перешли уже земной предел...
За то, что я остался одиноким,
Что я ни в ком опоры не имел,
Что я, друзей теряя с каждым годом,
Встречал врагов все больше на пути —
За каплю крови, общую с народом,
Прости меня, о родина! прости!...
Я призван был воспеть твои страдания,
Терпеньем изумляющий народ!
И бросить хоть единый луч сознанья
На путь, которым Бог тебя ведет,
Но жизнь любя, к ее минутным благам
Прикованный привычкой и средой,
Я к цели шел колеблющимся шагом,
Я для нее не жертвовал собой,
И песнь моя бесследно пролетела
И до народа не дошла она.
Одна любовь сказаться в ней успела
К тебе, моя родная сторона!
За то, что я, черствея с каждым годом,
Ее умел в душе моей спасти,
За каплю крови, общую с народом,
Мои вины, о родина! прости!

Микола Олексійович Некрасов

Підтвердженням моїх сталих та плідних відносин з моїми земляками
свідчать і наступні листи:

М. Компанець, ... не знаю, — «это было давно, это было недавно». Дякую — подібні спогади — великий позитив.

Ваня — не знаю С. Алимова, але наша Боромля дала 2-х цікавих Алимових: один вчитель сільської школи — автор пісні «По долинам і по взгорьям», другий — професор-епідеміолог, який зробив суттєвий вклад в епідблагополуччя у військах під час Вітчизняної війни.

Ваня — повністю поділяю твої погляди на Велику Вітчизняну, тим паче, що багато побутових подій, настроїв, страху і поневірянь були загальними і для мене на Харківщині.

А сьогодні готуємося до 65-річчя Перемоги.

У цьому році в Сумах побудована наукова бібліотека Банкової академії (надсилаю) на нашій вулиці, а визначними подіями року вважаю проповідь Патріарха Кирила (на Заході України так не вважають — І. С.) і видання творів Л. Костенко до 80-річчя з дня народження (дуже чекаю! Щоб придбати).

Обнімаємо. Цілуємо. Ваші Пшеничні

А через місяць від своїх друзів Пшеничних я отримав кольорову листівку:

Вельмишановні наші друзі — Ліда та Іван!

Зі святом Перемоги Вас у війні, очевидцями та горемиками якої нам довелося бути.

Ваня, в твоїх спогадах відображені загальні оцінки цієї події і особливо дитячих вражень, що закарбувалися на все життя.

Міцно Вас обнімаємо. Ваші Пшеничні.

м. Суми. 4. 05. 2010

У конверті з листівкою Коля надіслав і статтю Світлани Алової «Со скальпелем и автоматом в руках» (газета «В двух словах», 9 квітня 2010 р.), яка розпочинається так:

«Известный хирург Николай Пирогов называл войну «травматической эпидемией». О медиках Сумщины, которые в годы Великой Отечественной войны сражались с этой «эпидемией» не только со скальпелем, но и с автоматом в руках, рассказывает заместитель председателя Сумской городской организации ветеранов Николай Михайлович Пшеничный».

Микола Михайлович у цій статті розповідає про багатьох лікарів та середніх медичних працівників Сумщини, які свої фахові надбання самовіддано віддавали справі оздоровлення поранених та хворих бійців у цій масовій бійні ХХ століття.

І мій маленький коментар до цієї статті:

1. Я бажав би, щоб медики ніколи не брали в руки зброю, а лише фендоскоп та скальпель.

2. Я бажав би, щоб медики всього світу клятвено відмовились від участі в політичних «забавках». Ви, читачу, уявляєте, наскільки б високим був тоді фаховий рівень медичного працівника?! І, щоб ми могли стверджувати: *Medicus amicus et servus insanorum* (Лікар — друг і слуга хворих.) І не більше. Та й не менше.

Пам'ятаймо, що цінність політики як «золотої скриньки» добре відображає

ПРИТЧА ПРО ПРАВДИВУ ВАРТІСТЬ

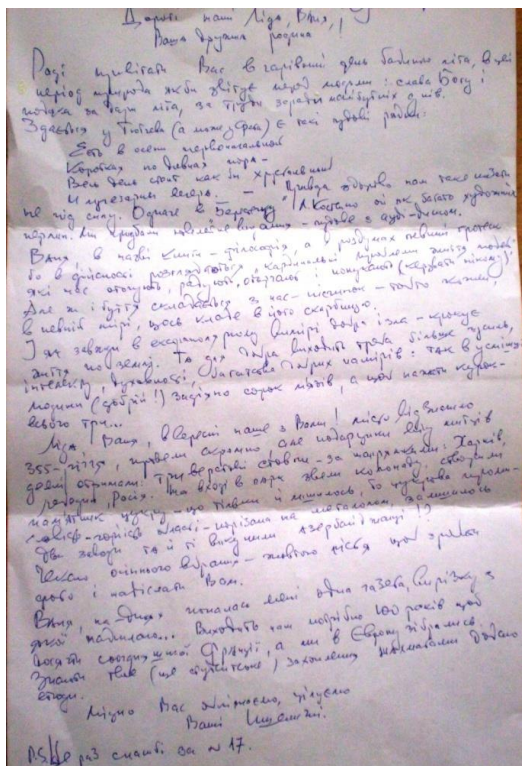
Асока, цар премудрий, милосердний,
До ради царської звик був просити
Пустинників, аскетів, богомольців
І пильно слухав, що вони казали.
Та се не в смак було його міністрам,
Дорадникам, вельможам, генералам

Сидіти поруч старців у лахмітті,
І стали нарікати на царя.
Одного дня поклав він перед ними
Дві скриньки. Перша, щирозолота,
Ясніла від каміння дорогого;
Друга ж була звичайна, дерев'яна,
А шпуги позаливані смолою.
І мовив цар: «Мої міністри любі,
Котра з отсих скриньок вартніша буде?»
І одноголосно сказали всі:
«Авжеж вартніша сяс золота!
Як можна, царю, навіть прирівняти
До тої позасмоляної скриньки!»
То цар велів скриньки повідчиняти.
І глянь: у золотій лежало стерво,
Гидке, вонюче, так що мимоволі
Усякий аж ухопився за ніс.
А в смоляній лежали гарні перли,
І пахощі і дороге каміння
Безмірної ціни. І дивувались
Міністри, генерали та вельможі.
А цар сказав до них: «Ну, що ж тепер?
Чи справді скринька золота вартніша?»
І, строго глянувши на них, сказав:
«Ся скринька золота — се ви, панове!
Наверх коштовна, гарна та блискуча,
Внутрі ж у вас незгоди, гниль і зрада.
А ся засмолена — се ті аскети,
Ті жебраки, старці та богомольці,
Що зверхньої краси давно зреклися,
Зате в душі своєї гнів, і зависть,
І пристрасть випололи, наче хопту,
А досвідом і розмислом глибоким
Свій ум, неначе сонце, прояснили».
Та ось вам, золоті скриньки, наука —
Не надто гордувати смоляними,
Поки не бачили тих пахощів,
Перел, клейнодів, що є в них укриті.

Іван Франко

А це вже вересневий лист Миколи Михайловича:

Дорогі наші Ліда, Ваня,
Ваша дружна родина!

Раді привітати Вас у чарівний день бабиного літа, в цей період природа ніби звітує перед людьми: слава Богу і подяка за дари літа, за труди заради майбутніх днів.

Здається у Тютчева (а може у Фета) є такі чудові рядки:

Есть в осени первоначальной
Короткая, но дивная пора —
Весь день стоит как бы хрустальный
И лучезарны вечера.

Правда, здорово. Нам таке сказати не під силу. Одначе в «Берестечку» Л. Костенко ой як багато художніх перлин. Ми придбали ювілейне видання — чудове, з аудіо-диском.

Ваня, в назві твоєї книги — філософія, а в роздумах певний гротеск, бо в дійсності розглядаються «кардинальні проблеми життя людей», які оточують, радують, огортають і понукають (керувати нікому). Але і буття складається з нас — піщинок — тобто кожен, в певній мірі, щось кладе в його скарбницю.

І як завжди в екстраполярному вимірі добра і зла — крокує життя по землі. То для добра виходить треба більше зусиль, інтелекту, духовності, багатства добрих намірів: так в усмішці людини (добрій) задіяно сорок м'язів, а щоб нажати курок — всього три...

Ліда, Ваня, в вересні наше з Вами(!) Місто відзначило 355-річчя, провели скромно, але подарунки від митців деякі отримали: три верстові стовпи за напрямками: Харків, Лебедин, Росія. На вході в парк звели колонаду, створили пам'ятник цукру — це тільки й лишилось, бо цукрова промисловість — гордість області — порізана на металолом, залишилося два заводи та й ті викупили азербайджанці!?

Чекаю осіннього вбрання — жовтого листя, щоб зробити фото і надіслати Вам.

Ваня, на днях попалась мені одна газета, вирізку з якої надсилаю... Виходить, нам потрібно 100 років, щоб досягти сьогоднішньої Франції, а ми в Європу зібрались.

Знаючи твоє (ще студентське) захоплення шахами, додаю етюди.

Міцно Вас обнімаємо, цілуємо. Ваші Пшеничні.

P.S. Ще раз спасибі за № 17 (моя остання книга — І. С.).

Що мені хотілося сказати з приводу цього листа?

Перше. Мені приємно, що Микола Михайлович із таким завзяттям включився у «філософію» життя, складності якої немає меж. Але ж не лише

МОЙСЕЙ НАРОД СВІЙ ВІВ ЧЕРЕЗ ПУСТЕЛЮ

Послав Господь їм воду за труда.

А в нас яку не вдариш кайлом скелю —
зівсюди рине кров, а не вода.

Вони хоч мали з неба яку манну.

Таки ж пустеля більша за степи.

Господь їм землю дав обітовану
і море перед ними розступив!

Я ж не Мойсей. Народ — на рані рана.
Моє чоло побила сивина.
Куди іти? Земля обітована —
вона ж під нами, наша, ось вона!
Та ще ж яка, мій Господи, багата!
Лісами щедра, зерном золота.
Міцна зелом, скотиною рогата.
Народом добра, вірою свята.
Хто ж тут не жив!
А в нагороду
Хто вдячен був коли цьому народу?!

Ліна Костенко

По-друге. Коля постійно тримає мене в тонусі життя Сумщини і таким чином опосередковано, хоча і віртуально, робить мене учасником різноманітних подій моєї малої батьківщини. І тому не випадково зі мною і в мені завжди

Зелений ліс, і май, і сонце,
І солов'ї в кущах,
А в нас, в нас сльози на очах...
О сонце!..
Чи висушиш ти сльози наші, сонце,
На сліпнучих очах?
Як сушиш роси на квітках,
О сонце!?
Чи вгледім ми і ліс, і май, і сонце
В коханому краю,
Де душу кинули свою...
О сонце!

*Олександр Олесь
(мій земляк, 1919 рік)*

По-третє. Він постійно надсилає інформаційні матеріали, на які звернув увагу. Відомості, які підкреслюють, що

Люди сметки, люди хватки
Победили людей ума —
Положили на обе лопатки,
Наложили сверху дерьма.
Люди сметки, люди смекалки
Точно знають, где что дают,

Фигли-мигли и елки-палки
За хорошее продают.
Люди хватки, люди сноровки
Знают, где что плохо лежит.
Ежедневно дают уроки,
Что нам делать и как нам жить.

Б. А. Слуцкий

Ось і тепер Коля своїми власними фотографіями влаштував міні-екскурсію дорогим мені містом — Сумами:

Приміщення Єпархії, побудоване за старим зразком.

Ця споруда викликає в мене асоціацію з думкою Блеза Паскаля, що «Людина є тільки тростина, найслабша у природі, але це тростина, що мислить. Щоб її розчавити, не треба озброюватися цілому всесвітові: одного випару, однієї краплі води досить, щоб її вбити. Але якби навіть усесвіт її розчавив, людина була б усе ж чимсь значно шляхетнішим ніж те, що її вбиває, бо вона знає, що вмирає, і знає про ту перевагу, яку всесвіт має над нею. Всесвіт же про це не знає нічого».

*Фрагмент вулиці Соборної (поряд з Єпархією), вигляд якої був таким же, коли я навчався в Сумах (1945–1948 рр.):
двоповерховий, витончений та спокійний.*

А це

ПАМ'ЯТЬ

Хто я, звідки і якого роду?
Сорок сьомий... Мамі по весні
Кропива і лобода з городу
Замінили їжу і пісні.
Перед цим — Німеччина...
Без ліку
Кривд було.
Сліпа біда й глуха.
Хоч і кажуть,
Час — найкращий лікар,
Біль у серці й досі не вщуха...
Згодом закрутила одиссея.
Серця дотепер не розімну.
З хрипом
самотужки,
без Мойсея

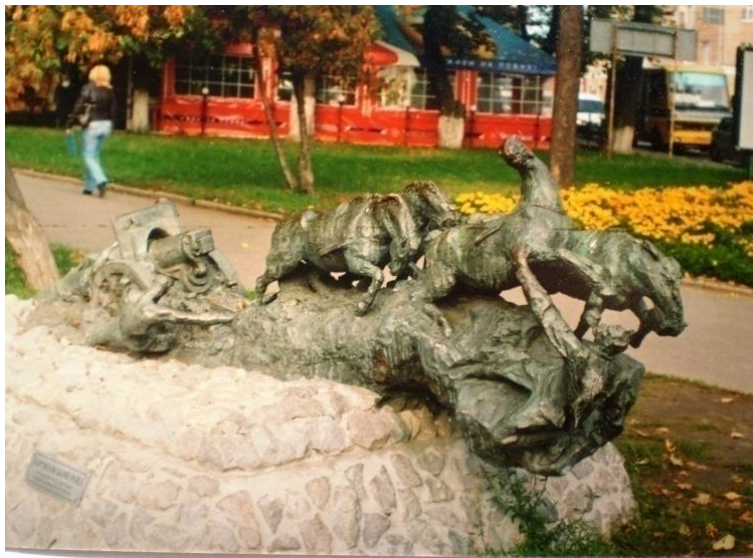
Вибрався я на твердь земну.
Днина і нікчемна, і велика,
Як життя і світле, і рябе.
Пам'ять
то нависне, мов шуліка,
То у серці куркою гребе...
Час міняє все: і вік, і вроду.
Пережив сівбу я і жнива.
Хто я є?
Дитина недороду.
Слава Богу, матінка жива!
...Пожовтіло.
Хмиз і листя палять.
У руках — граблі та помело...
Тільки би не вивітрило пам'ять,
Не спалило і не замело.

Сучасне кафе у приміщенні з минулого. З минулого... Адже
«Хто керує минулим, той керує майбутнім;
хто керує теперішнім, той керує минулим» (Джордж Оруелл).

Розкопки Покровської церкви в центрі міста... Невже то правду каже Роберт Бенчлі? «Якби ці старі стіни могли говорити, якими б вони були занудами».

«Партизанський рейд». Сумщина — партизанський край.

І, з огляду на пам'ять про тисячі і тисячі загиблих партизан, на думку приходить

СЕРЕНАДА СМЕРТИ

Не тоскуй... Забудь про горе.
На землі темно.
В віддаленні небо з морем
Слилося в одно.
Жизнь вздохне передсмертним стоном,
В куриві кадил
І умре з церковним звоном
В тишині могил.
Спи!.. С молитвою протяжної
Повно горевати!
Під землею, сирою і вологою,
Легче буде спати!

Люди грусные, поверьте,
Смерть... не злой палач...
Не тоскуй... Не бойся смерти...
Не грусти, не плач!..

Микола Врангель

Новобудова. Бібліотека Банківської академії.

Приємно, дуже приємно, що ще будують бібліотеки. Я переконаний, що Еразм Роттердамський своїм висловом «Моя батьківщина там, де моя бібліотека» — підкреслює актуальність і сьогодні. Так само, як і жартівливий вислів Анатоль Франса: «Нікому не давайте своїх книжок, інакше ви їх вже не побачите. У моїй бібліотеці залишилися лише ті книги, які я взяв почитати».

Моє шанобливе ставлення до бібліотеки виразилося й у тому, що більшість моїх книг, які побачили світ в останні роки, я надіслав у медичні бібліотеки України, про що свідчать і наведені нижче листи.

 УКРАЇНА Комунальний заклад культури – Донецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. Н.К. Крупської	83055, м. Донецьк, вул. Артема, 84 Тел.: (062) 337-29-30, 335-30-79 Факс: (062) 335-01-79 E-mail: dob@library.donetsk.ua http://www.library.donetsk.ua
25.01.2007 № 407 на № _____	Редакція газети "Підручники & посібники" вул. Поліська, 6 м. Тернопіль 46020
Донецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. Н.К. Крупської щиро дякує за поповнення наших фондів виданнями Сміян І. "Що нам прийдешнє готує..." (1 прим.), Сміян І. "На все ти, Боже, дав пораду" (1 прим.), Сміян І. "З журбою радість обнялась..." (1 прим.). Впевнені, що ці видання зацікавлять наших читачів і будуть корисними для них. На титульній сторінці кожного з подарованих видань буде стояти штамп "Подаровано" і дописано ким, щоб читачі знали, хто надав їм можливість користуватись даними виданнями.	
З повагою, Директор бібліотеки Вик.: заст. директора О.В. Башун Тел.: (062) 345-10-13	 Л.О. Новакова

Редакція газети «Підручники і посібники»

Вул. Поліська, 6, м. Тернопіль, 46020

Донецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. Н. К. Крупської щиро дякує за поповнення наших фондів виданнями Сміян І. «Що нам прийдешнє є готує...» (1 прим.), Сміян І. «На все ти, Боже, дав пораду» (1 прим.), Сміян І. «З журбою радість обнялась...» (1 прим.).

Впевненні, що ці видання зацікавлять наших читачів і будуть корисними для них. На титульній сторінці кожного з подарованих видань буде стояти штамп «Подаровано» і дописано ким, щоб читачі знали, хто надав їм можливість користуватись даними виданнями.

З повагою,

Директор бібліотеки

підпис

Л. О. Новікова

НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА МЕДИЧНА БІБЛІОТЕКА

01033, Київ, вул. Л.Толстого, 7,
тел.: (044)-234-51-97, 234-82-11
факс: (044)-234-51-97
E-mail: medlib@library.gov.ua

23.04.08 № 9

Вельмишановний Іване Семеновичу !

Національна наукова медична бібліотека України висловлює щиро подяку Вам за подаровані видання.

1.Сміян І. Лікування дітей на питних курортах. 2006. — 1 прим.

2.Сміян І.С.Лекції з педіатрії.2006. — 1 прим.

Щорічно Бібліотека обслуговує понад 1,5 тис. лікувально-профілактичних установ, більш ніж 70 – тис. медичних працівників, котрі зможуть ознайомитись з цими виданнями.

Література буде зареєстрована у відділі комплектування наукових фондів, відображена в довідково-інформаційному апараті, введена до електронного каталогу та представлена на сайті Бібліотеки.

З повагою та найкращими побажаннями від колективу та вдячних читачів,

Генеральний директор
Заслужений працівник
культури України

Р.І.Павленко

Вельмишановний Іване Семеновичу!

Національна наукова медична бібліотека України висловлює щиро подяку Вам за подаровані видання.

1. Сміян І. Лікування дітей на питних курортах. 2006. — 1 прим.

2. Сміян І. Лекції з педіатрії. 2006. — 1 прим.

Щорічно Бібліотека обслуговує понад 1,5 тис. медичних працівників, котрі зможуть ознайомитись з цими виданнями.

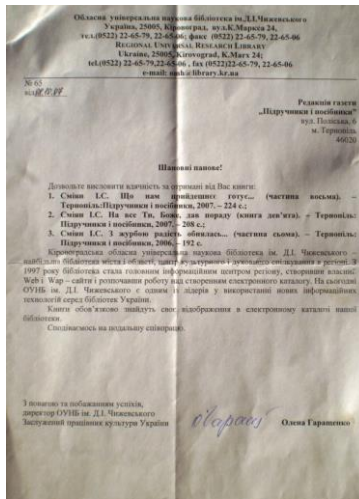
Література буде зареєстрована у відділі комплектування наукових фондів, відображена в довідково-інформаційному апараті, введена до електронного каталогу та представлена на сайті Бібліотеки.

З повагою та найкращими побажаннями від колективу та вдячних читачів.

Генеральний директор,

Заслужений працівник культури України підпис

Р. І. Павленко

Редакція газети «Підручники і посібники»
Вул. Поліська, 6, м. Тернопіль 46020

Шановні панове!

Дозвольте висловити вдячність за отримані від Вас книги:

1. Сміян І. С. Що нам прийдешнє є готує... — Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. — 224 с.;
2. Сміян І. С. На все ти, Боже, дав пораду. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. — 208 с.;
3. Сміян І. С. З журбою радість обнялась... — Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. — 192 с.

Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського — найбільша бібліотека міста і області, центр культурного і духовного спілкування в регіоні. З 1997 року бібліотека стала головним інформаційним центром регіону, створивши власний Web і War-сайти і розпочавши роботу над створенням електронного каталогу. На сьогодні ОУНБ ім. Д. І. Чижевського є одним із лідерів у використанні нових інформаційних технологій серед бібліотек України.

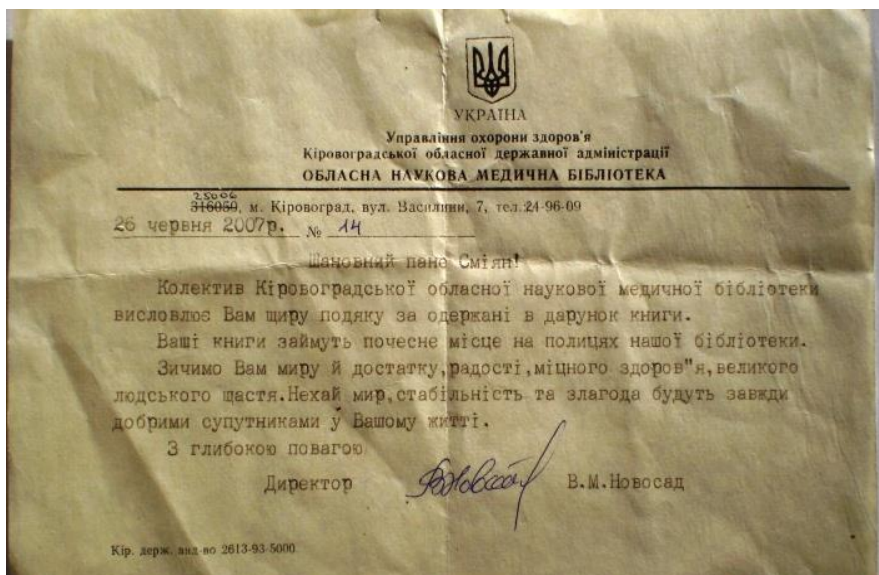
Книги обов'язково знайдуть своє відображення в електронному каталозі нашої бібліотеки.

Сподіваємося на подальшу співпрацю.

З повагою та побажанням успіхів,

директор ОУНБ ім. Д. І. Чижевського,

заслужений працівник культури України підпис Олена Гаращенко

Шановний пане Сміян!

Колектив Кіровоградської обласної наукової медичної бібліотеки висловлює Вам щирі подяку за одержані в дарунок книги.

Всі книги займають почесне місце на полицях нашої бібліотеки.

Зичимо Вам миру й достатку, радості, міцного здоров'я, великого людського щастя. Нехай мир, стабільність та злагода будуть завжди добрими супутниками у Вашому житті.

З глибокою повагою

Директор

підпис

В. М. Новосад

Управління охорони здоров'я Рівненської обласної державної адміністрації

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД "РІВНЕНСЬКА ОБЛАСНА НАУКОВА
МЕДИЧНА БІБЛІОТЕКА" РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

33028, Рівне, вул. Котляревського, 2, тел./факс: (0362)26-68-11
e-mail: ronmb@ukr.net

"2" липня 2007 р. № 54

Сміяну І.С.

Шановний Іване Семеновичу!

Комунальний заклад "Рівненська обласна наукова медична бібліотека" Рівненської обласної ради дякує за надіслану книгу "Лекції з педіатрії". Просимо і надалі висилати на нашу адресу нові видання.

Ваше видання взято на бібліотечний облік і воно користується попитом у медичних працівників нашої області.

З повагою, директор

П.Горун

Шановний Іване Семеновичу!

Комунальний заклад «Рівненська наукова медична бібліотека» Рівненської обласної ради дякує за надіслану книгу «Лекції з педіатрії». Просимо і надалі висилати на нашу адресу нові видання.

Ваше видання взято на бібліотечний облік і воно користується попитом у медичних працівників нашої області.

З повагою, директор

підпис

П. Горун

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БІБЛІОТЕКА

65082, м. Одеса-82, Вальховський провулок, 3. Тел. 723-83-85.
e-mail: naviga@yandex.ru

«В» Климак В.р.

Академіку Академії вищої школи,
Проф. Сміяну І.С.

**ШАНОВНИЙ
ІВАН СЕМЕНОВИЧ!**

Дозвольте подякувати Вам за прислані видання, у яких на сучасному науковому рівні відображені актуальні проблеми педіатрії.

Поза сумнівом, одержані нами книги, виявляться необхідним інформаційним матеріалом для лікарів багатьох спеціальностей, зокрема педіатрів, що підтверджується жвавим інтересом, який був виявлений до цих книг з моменту їх надходження до фонду нашої бібліотеки.

Директор бібліотеки

Наталія Гаріна

Академіку Академії вищої школи,
Проф. Сміяну І. С.

Шановний Іван Семенович!

Дозвольте подякувати Вам за прислані видання, у яких на сучасному науковому рівні відображені актуальні проблеми педіатрії.

Поза сумнівом, одержані нами книги, виявляться необхідним інформаційним матеріалом для лікарів багатьох спеціальностей, зокрема педіатрів, що підтверджується жвавим інтересом, який був виявлений до цих книг з моменту їх надходження до фонду нашої бібліотеки.

Директор бібліотеки Одеського
медичного університету

підпис

Наталія Гаріна

УКРАЇНА
УПРАВЛІННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСНА НАУКОВА МЕДИЧНА БІБЛІОТЕКА
54055, м. Миколаїв, вул. Красних Майовщиків, 12
тел.: 41-71-20; 41-35-92.

Шановний Іване Семеновичу!

Щиро дякуємо за Ваш пасхальний подарунок та увагу до нашої бібліотеки.

Зичимо Вам доброго здоров'я та творчого довголіття. Хай Господь благословить Вас!

Директор ОНМБ

Л. Оришака.

Шановний Іване Семеновичу!

Щиро дякуємо за Ваш пасхальний подарунок до нашої бібліотеки.

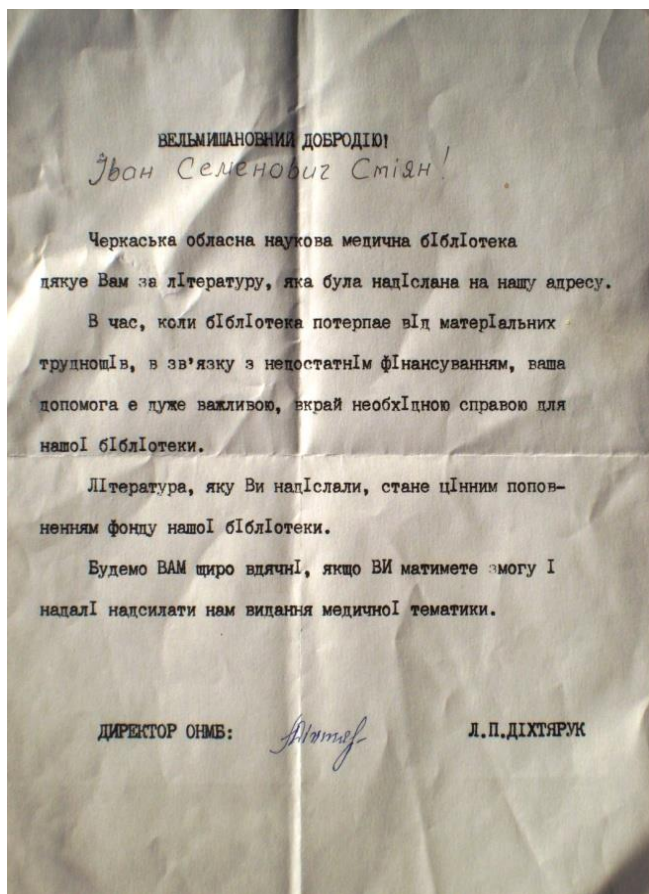
Зичимо Вам доброго здоров'я та творчого довголіття. Хай Господь благословить Вас!

Директор Миколаївської обласної

Наукової медичної бібліотеки

підпис

Л. Оришака

Вельмишановний добродію! Іван Семенович Сміян!

Черкаська обласна наукова медична бібліотека дякує Вам за літературу, яка була надіслана на нашу адресу.

В час, коли бібліотека потерпає від матеріальних труднощів, у зв'язку з недостатнім фінансуванням, ваша допомога є дуже важливою, вкрай необхідною справою для нашої бібліотеки.

Література, яку Ви надіслали, стане цінним поповненням фонду нашої бібліотеки.

Будемо Вам щиро вдячні, якщо Ви матимете змогу і надалі надсилати нам видання медичної тематики.

Директор ОНМБ

підпис

Л. П. Діхтярук

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ
АДМІНІСТРАЦІЇ
Комунальний заклад
"ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА НАУКОВА МЕДИЧНА БІБЛІОТЕКА"

79008, Львів, вул. Руська 20. Тел. 72-58-00, 74-41-39

17.10.07 № 15
На № _____

м.Тернопіль, вул. Поліська 6а
Ред. газети Підруч. і посібники
п.Сміяну І.

Шановний пан Сміян І.!

Адміністрація Львівської облмедбібліотеки щиро дякує Вам за передані в дар бібліотеці книги: „Лекції з педіатрії”, „Лікування дітей на питних курортах”.

Впевнені, вони будуть користуватися великим попитом серед головних лікарів, обласних спеціалістів та всіх читачів регіону.

Вони – цінний вклад в фонд нашої бібліотеки.

Ми сподіваємось на плідну співпрацю з Вами в майбутньому і на увагу до нас.

З повагою
Директор ЛОНМБ

С.С.ЛОЗИНСКА

Шановний пан Сміян І.!

Адміністрація Львівської облмедбібліотеки щиро дякує Вам за передані в дар бібліотеки книги: «Лекції з педіатрії», «Лікування дітей на питних курортах».

Впевнені, вони будуть користуватися великим попитом серед головних лікарів, обласних спеціалістів та всіх читачів регіону.

Вони — цінний вклад в фонд нашої бібліотеки.

Ми сподіваємося на плідну співпрацю з Вами в майбутньому і на увагу до нас.

З повагою,

Директор ЛОНМБ

підпис

С. С. Лозинська

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

Наукова бібліотека

21018, Україна, Вінниця, вул. Пирогова, 56 Тел. (0432) 32-35-07. Факс: (0432) 67-01-91 E-mail: lshpukal@mail.ru

Шановний Іван Семенович!

Дякуємо Вам за щедрий Великодній подарунок і смачні побажання.

Бажаємо міцного здоров'я, творчих надбань і сподіваємося на подальше плідне співробітництво.

З повагою директор бібліотеки

Л.І.Шпукал

Шановний Іван Семенович!

Дякуємо Вам за щедрий подарунок і смачні побажання.

Бажаємо міцного здоров'я, творчих надбань і сподіваємося на подальше плідне співробітництво.

З повагою, директор бібліотеки (м. Вінниця — І. С.) Л. І. Шпукал

Вплив бібліотеки на людину особливий: заспокійливий, мрійливий, надає впевненість та надію...

Учора моя внучка Вікторія, учениця другого класу, разом з мамою відвідала дитячу бібліотеку, отримала там пару книг і... І вона вчора ввечері, і сьогодні зранку не відривається від книги — читає... А книги, які їй купували, — «відпочивають». Отже, книжка з бібліотеки діє ще й гіпнотично...

Мирослав Дочинець писав так («Літературна Україна» 25. 11. 2010): «Щодо мене, то я ліпший читач, ніж письменник. Виховали мене не школа, не університет, не редакції, а — бібліотеки...»

Бібліотека — це книги, це різноманітність життєвих проявів, це скарбниця людського (!), людського розуму... «Скільки днів труда, скільки ночей без сна, скільки усилій ума, скільки надєжд и страхов, скільки долгих жижней усердного изучения вылиты здесь в мелких типографских шрифтах и стиснуты в тесном пространстве окружающих наш полок!» (Г. Смит).

Арка при вході в парк імені І. М. Кожедуба. Парк змінив назву, але залишився таким же чудовим, як і за мого перебування в Сумах. Його обрамляє тиха та спокійна річка — Псьол.

А поряд з аркою — пам'ятник Івану Кожедубу, льотчику-легенді, тричі Герою Радянського Союзу, якому щойно відзначили 90-річний ювілей з дня народження.

Коли цікавишся долею відомих людей, думаєш про свою, виникає бажання процитувати Омара Хайяма (1048-1131):

Безпощадна судьба, наши планы круша.

Час наступит, и тело покинет душа.

Не спеши, посиди на траве, под которой

Скоро будешь лежать, никому не спеша.

«В сквері Покровської площі, як згадка про минуле нашого краю, створено пам'ятник цукру — модернізм, кубізм чи дебілізм — визначити складно» (Микола Пшеничний). Згідний. У нас, у Тернополі, теж архітектура «розвивається»: пам'ятники сантехніку, невидимці, бджілці-трудівниці...

Продовжую цитувати Миколу Пшеничного:

Як альтернатива на вул. Воскреснянській, на мій погляд, чудова композиція: мішок з цукром, кружка — мірка, дівчина з лялькою і хлопчик пальцем пробує смак...

А це верстовий стовп — коли Суми були повітовим містом і на трактах до сусідів вказували напрямок.

Дивлюсь я на цю череду фотографій, і ніби побував

ВДОМА

О Боже, скільки доль зім'ято!

Самому близько до межі...

Дощ відшумів.

Запахла м'ята.

Садок засмучений ожив.

Хоч стрічі стали випадкові,

Сусід частує ще борщем,

Й слід на паркані від підкови

Не зафарбовано іще.

Володимир Черепков

Сумщина в цей час покликала мене відзначити 80-річчя з дня заснування Сумського медичного коледжу, який я закінчив у 1948 році, отримавши диплом фельдшера

Поїхати на це бажане для мене дійство я не зміг, а обмежився щирим посланням до колективу рідної для мене шанованої навчальної установи:

С гимнастикой дружи,
 всегда веселым будь,
 и проживешь сто лет,
 а может быть, и боле.
 Микстуры, порошки —
 к здоровью ложный путь.
 Природою лечись —
 в саду и чистом поле.

Авиценна

ПОГОДА НА ЗАВТРА...

(до 80-річчя Сумського медичного коледжу)

І в поезії, й у прозі ми нерідко знаходимо оповідки про босоного дитинство. Дитинство... А на навчання в Сумську фельдшерсько-акушерську школу, в 16-річному віці, 1 вересня 1945 року, я прийшов босоніж (босічком). Душа моя співала від переповнених почуттями радості, світла та добра світлими життєвими промінчиками. А тіло, фізичне його відчуття, було майже відсутнім, чому сприяло не лише духовне піднесення, а й босоногість. Адже мої ступні були на землі, землі, яка є основою нашого перебування на цьому світі, а голова — відкрита сонцю, поєднувалась із безмежною загадковістю неба... До мене на жодну мить не доходила думка, яка буде

ПОГОДА НА ЗАВТРА

Погода на завтра? Чи ясно, чи хмуро?
Чи промінь утіхи, чи морок сльози?
Все хочеться знать, бо така вже натура:
Кладемо чуття на хиткі терези.
Здається, спішисть, уже квапиться годі.
Ні, знову пірнаю в круті віражі.
Погода на завтра? Не тільки в природі,
Не стільки в природі, але і в душі.

Приспів:

Погода на завтра? — питаю усіх,
Стежина загадок — натягнута мить.
Погода на завтра — чи сонце, чи сніг?
Погода на завтра — чи туга, чи сміх?
І все-таки хай нам щастить.

Як гірко і терпко, аж вилиці зводить,
Та якось не вірю в прогнози сумні.
За вічним законом, опісля негоди
Бувають усе-таки сонячні дні.
А небо холодне сьогодні, як грудень,
І серце болить, хоч в долонях неси.
Погода на завтра? Що буде, те буде:
Чи промінь утіхи, чи морок сльози.

Приспів.

*Слова Вадима Крищенка,
музика Л. Нечипорука*

Чи відчував я холодну, цементом залиту підлогу підвалу обласної лікарні по вулиці Сталіна (пізніше Леніна), де відбувалися наші заняття? Мабуть, ні. Адже душевне піднесення, зумовлене належністю до медицини, медичної спільноти, пригнічували інші відчуття.

Усі три роки навчання були переповнені надбаннями, передусім, медичними знаннями та пізнанням дорослого життя. У мене ніколи не виникало почуття перевантаженості навчальними заняттями та підготовкою до них. Як дитина, що народилася, радіє при пізнанні світу, так і я відчував постійне піднесення в пізнанні азів медицини.

Я не з виховною метою кажу таке: чудові викладачі Сумської фельдшерсько-акушерської школи навчили мене на все життя любити медицину понад усе, ці ж викладачі навчили мене любити людей, любити життя.

Пускай обойден в чем-то — не жалею.
Я тот же все доверчивый душой
И также все светлеют и теплеют
Глаза от радости чужой.

С. Щипачев

Мої здобутки за період семирічного навчання в Більчанській школі та трирічного оволодіння знаннями фельдшера-акушера в м. Суми дозволили мені зрозуміти слова Івана Павла II: «Собор вчить, що людина є тим єдиним на світі створінням, якого Бог хотів і хоче задля нього самого; одночасно він стверджує, що ця людина «не може повністю себе віднайти інакше, ніж через щирий дар себе самої». Це може видатися суперечністю, але так воно не є. Це швидше, глибокий парадокс людського існування, існуванні у правді, покликаний служити любові. Це власне любов робить так, що людина здійснюється через щирий дар самої себе. Бо любов — це здавання й приймання дару. Не можна її ні купити, ані продати. Нею можна тільки взаємно обдарувати один одного...».

Мої молоді колеги! Пам'ятайте наведені мудрі слова. Пам'ятайте також зміст вірша Кайсин Кулієва про ворогів:

Никто из нас не застрахован
От зависти и от беды,
От оскорбительного слова,
От злобы — матери вражды.
Злорадствует твой враг недалекий,
И я предположить могу:
Чем день твой горше и печальней,
Тем слаще твоему врагу.

Ему неважно, кто ты, что ты,
Ты для него всего лишь враг.
Нет у него другой заботы,
Как ждать, чтоб ты попал впросак.
Он весел от твоей печали.
Твоей беде он рад весьма,
Хотя она ему едва ли
Прибавить силы и ума.
Стерпи все козни, все укоры,
Врагов своих удачей зли,
Но так живи, чтоб наши горы
Тебя стыдиться не могли.
Иди прямой своей дорогой.
Вражда ничтожеств — не беда,
В конце концов страшной намного
Их дружба, нежели вражда.
Пуškai они тебя ославят,
Их ненависть почти за честь.
Пуškai они враждой заставят
Тебя быть лучше, чем ты есть.
Врагов не следует стыдиться
И опускать в бессилье рук,
Всегда, чем голосистей птица,
Тем больше хищников вокруг.

Чи відчував я більше задоволення протягом всього життя, аніж після отримання диплома фельдшера, працюючи одночасно фельдшером та акушером? Ні. Ніколи!!! Моя любов до свого фаху, до ефективного спілкування з пацієнтами, не знала меж і не могла бути порівняною з будь-чим. Я вже тоді зрозумів глибокий зміст Андре Моруа: «Завтра, як і сьогодні, будуть хворі. Завтра, як і сьогодні, будуть потрібні лікарі (фельдшера і акушери — І. С.). Як і сьогодні, лікар (фельдшер, акушерка — І. С.) збереже свій сан жерця, а разом з тим і свою страшну відповідальність, яка все більше зростає, і, як і раніше, він буде втішати страждальців і підбадьорювати тих, що впали духом. Завтра, як і сьогодні, людина в медичному халаті буде рятувати життя хворому, хто б він не був — друг чи недруг, правий чи винний. І життя лікаря залишиться таким самим, як сьогодні, — важким, тривожним, героїчним і піднесеним».

І, насамкінець, моє власне гасло: щоб поважати себе і, щоб поважали тебе, — щоденно (!) удосконалюй свої знання, особливо фахові.

Випускник Сумської фельдшерсько-акушерської

школи 1948 року, член-кореспондент Національної Академії медичних наук України, академік Академії вищої школи України, заслужений працівник вищої школи, відмінник охорони здоров'я, доктор медичних наук, професор,
Сміян Іван Семенович
На моє послання я отримав відповідь такого змісту:

Шановний Іване Семеновичу!

Адміністрація та педагогічний колектив Сумського медичного коледжу щиро Вам вдячні за надіслане вітання до 80 річниці з дня заснування медичного коледжу. Ми пишаємося тим, що першою сходиною Вашого професійного становлення був саме наш навчальний заклад.

Ваше вітання увійшло до ювілейного випуску газети «Медицина і здоров'я», тому з глибокою вдячністю ми надсилаємо Вам екземпляр газети, а також атрибутику, яка була випущена саме до святкування 80 річниці нашого коледжу.

Сподіваємось на подальшу співпрацю та бажаємо здоров'я та успіхів на довгі роки!

З повагою, директор Сумського медичного коледжу О. В. Кононов

Як же мені приємно, що на дев'ятому десятку років свого життя я насолоджуюсь численними спілкуваннями, дружними спілкуваннями! І такий стан речей дозволяє процитувати для себе Авіценну:

О душа, ты желаньем и страстью полна,
Торопись, ибо жизнь на мгновенье дана.
И зачем тебе почести, власть и богатства, —
В верной дружбе твоя золотая казна.

А якщо врахувати, що в цю мить я, працюючи на комп'ютері, одночасно слухаю пісні Таїсії Повалій та Йосипа Кобзона («Кисве мій», «Пісня про рушник», «Червона рута», «Місяць на небі», «Розпрягайте, хлопці, коні», «Чорнобривці», «Очі волошкові», «Два кольори», «Ясени», «Пісня про матір», «Річка-річенька», «Тиша навкруги», «Маки червоні», «Душі криниця», «Зелений гай», «Гей, наливайте», «Київський вальс», «Думи мої», «Одна-єдина» — пісні дню Незалежності України присвячені), то піднесенню стану моєї душі я сам заздрю.

У даному випадку дружба істинна і віртуальна об'єднуються в мені, надаючи різнобарвних кольорів моєму в'янучому організму. І я не відчуваю процесу старіння. Я втілюю в життя поради Бальтасара Грасіана: «Нехай буде твоє спілкування з друзями школою знань, бесіда — вишукано приємним навчанням. Дивись на друзів, як на наставників і задоброю користь від навчання насолодою від бесіди. Дружба розумних взаємовигідна: хто говорить, тому прибуток у похвалі слухача, а хто слухає, у того розуму прибуває...»

Подальше — підтвердження всього сказаного:

Члену-кореспонденту НАМН України,
заслуженому працівникові вищої школи,
д. м. н., проф. Сміяну І. С.

Шановний Іване Семеновичу!

Щиро дякую за теплі привітання з нагоди наступаючого свята всіх віруючих християн — Христовим Воскресінням, а також надану в дар університету книгу за Вашим авторством.

В свою чергу, хочу побажати Вам міцного здоров'я на довгі роки, великого особистого щастя, здійснення всіх планів і задумів. Величезного творчого натхнення, нев'янучої енергії та нових здобутків на благо нашої

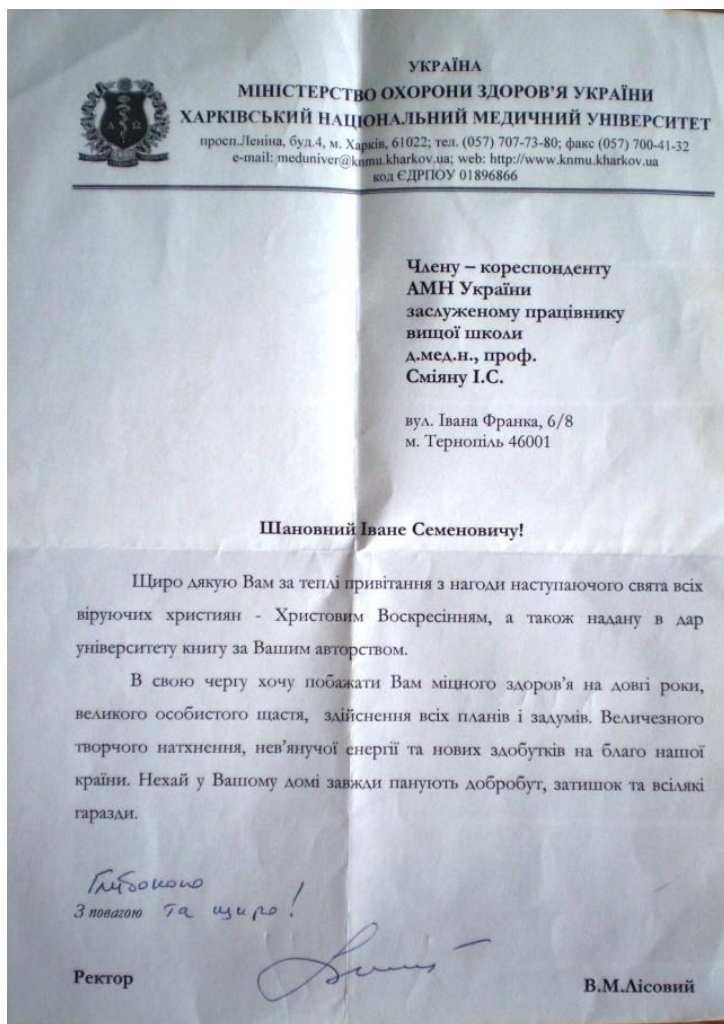
країни. Нехай у Вашому домі завжди панують добробут, затишок та всілякі гаразди.

З глибокою повагою та щиро!

Ректор

підпис

В. М. Лісовий

Цей короткий але змістовний лист я отримав від ректора моєї старшої Alma mater — Харківського національного медичного університету, який я закінчив у 1957 році.

Я лише можу сказати: «Memini tui, memento mei» [Я пам'ятаю про тебе, ти пам'ятаєш про мене (ти мені допоможеш, я — тобі)]. Підтвердженням цієї думки є те, що в цьому університеті я складав кандидатський мінімум, захищав кандидатську і докторську дисертації... Керівником та консультантом останніх був завідувач кафедри госпітальної педіатрії цього університету член-кореспондент АМН СРСР, заслужений діяч науки і техніки, доктор медичних наук, професор Володимир Олександрович Белоусов...

Харків, Харківщина — це та губернія, з якої я вийшов, де народилася Сумська область. А тому все це мій

ТОПОЛИНИЙ КРАЙ

Чебрецями пахне небо синє-синє,
І земля дарує з рук своїх тепло.
Тут моє кохання, тут моє коріння,
Тут моєї долі вічне джерело.

Приспів:

Тополинний краю, калиновий краю,

Скільки я проїхав, перейшов земель...
З вірою до тебе знову прилітаю,
Наче той весняний білий журавель.
З отчого порога світ широкий бачу —
Обізвусь до когось і махну комусь...
Я біля печалі росяно заплачу,
А біля утіхи тихо засміюсь.

Приспів

Нахиляє поле житні колосочки...
Ой, коли покличе серце вдалину,
Вишиту зірками мамину сорочку
На гарячі плечі мовчки одягну.

*Вадим Крищенко
(музика І. Поповича)*

Цього ж року (2010) я отримав ще два листа від члена-кореспондента НАМН України, професора, завідувача кафедри урології, ректора цього ж університету Володимира Миколайовича Лісового, перші речення яких наводжу:

Шановний Іван Семенович!

Щиро дякую Вам за теплі слова в мою адресу, а також надану в дар університету книгу за Вашим авторством....

Шановний Іван Семенович!

Щиро дякую Вам за підтримку та позитивне ставлення до моєї кандидатури щодо обрання членом-кореспондентом Національної академії медичних наук України...

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

просп. Леніна, буд. 4, м. Харків, 61022; тел. (057) 707-73-80; факс (057) 700-41-32
e-mail: meduniver@knu.kharkov.ua; web: <http://www.knu.kharkov.ua>
код ЄДРПОУ 01896866

Члену – кореспонденту
АМН України
заслуженому працівнику
вищої школи
д.мед.н., проф.
Сміяну І.С.

вул. Івана Франка, 6, кв. 8
м. Тернопіль 46001

Шановний Іване Семеновичу!

Щиро дякую Вам за теплі слова в мою адресу, а також надану в дар університету книгу за Вашим авторством.

У свою чергу хочу побажати Вам міцного здоров'я на довгі роки, великого особистого щастя, нев'янучої енергії, величезного творчого натхнення та здійснення всіх планів і задумів. Нехай у Вашому домі завжди панують добробут, затишок та всілякі гаразди.

Миру, щастя і добра Вам та Вашим рідним!

З повагою

Ректор

В.М.Лісовий

УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
просп. Леніна, буд. 4, м. Харків, 61022; тел. (057) 707-73-80; факс (057) 700-41-32
e-mail: meduniver@knmu.kharkov.ua; web: http://www.knmu.kharkov.ua
код ЄДРПОУ 01896866

Члену – кореспонденту
НАМН України
заслуженому працівнику
вищої школи України
д.мед.н., проф.
Сміяну І.С.

вул. Івана Франка, 6, кв. 8
м. Тернопіль 46001

Шановний Іване Семеновичу!

Щиро дякую Вам за підтримку та позитивне ставлення до моєї кандидатури щодо обрання членом-кореспондентом Національної академії медичних наук України. Сподіваюсь виправдати покладені на мене обов'язки та сподівання на лоні наукових здобутків нашої країни.

У свою чергу, хочу побажати Вам міцного здоров'я на довгі роки, великого особистого щастя, здійснення всіх планів і задумів. Величезного творчого натхнення, нев'янучої енергії та нових здобутків на благо нашої країни. Нехай у Вашому домі завжди панують добробут, затишок та всілякі гаразли.

Григоренко

З повагою

Ректор

В.М.Лісовий

Щодо обрання Лісового Володимира Миколайовича членом-кореспондентом Національної Академії медичних наук України 13 вересня 2010 року, то для мене це було ключовим питанням. Адже це перший ректор Харківського Національного університету, який став членом Академії і тому я б так сказав: перемогла історична справедливість. А то якось незатишно себе відчувася — Харківський медичний вуз має 200-річну історію, славні традиції, 30 випускників цього вузу (в тому числі і я) стали ректорами, 6 — міністрами охорони здоров'я України, деякі членами академії..., а ректори цього славетного вузу поза академією, поза Національною Академією медичних наук.

І така хвиля дум про свою Alma mater сприяє моєму піднесенню аж до того стану, коли виникає запитання:

«Чому мені, Боже, ти крилець не дав?..»

Летіли хмароньки ясні,
Всміхалися в блакиті,
І враз схотілося мені
До їх аж полетіти.

І до Бога проказав
Благально і журливо:
«Мені ти з роду крил не дав,
Яви ж тепер хоч диво».

І чую... Матінко моя,
Мене щось вверх підносить,
І закричав щосили я:
«Ой досить! досить, досить!»

Олександр Олесь

Моє позитивне спілкування, письмове і усне, з численними друзями збагачує моє життя, робить його різностороннім та різнобарвним.

Если с другом вышел в путь —
Веселей дорога.
Без друзей меня чуть-чуть,
А с друзьями много!

Із пісні

І я переконуюся, що

ХРИСТЯНСЬКА САМОЛЮБОВ ОПИРАЄТЬСЯ НА ЛЮБОВІ БЛИЖНЬОГО

І тим почуванням та успосібленням Христа перенимається кожний, хто лише щирим серцем приймає Його святу науку. А вона вже сама зі себе, без огляду на приклад Христового життя, усуває з-поміж людей усе те, що їх ділить та вороже до себе настрює...

Приймаючи науку Ісуса Христа, людина вважає своїм справжнім, єдиним і найбільшим добром вічне спасіння і все те, що веде до нього. А дочасні добра, за які зводять люди такі таку завзяту боротьбу, тратять в очах справжнього християнина цілу свою вартість. Вартують вони для нього лише стільки, скільки допомагають йому до досягнення найвищої мети.

Християни, що йдуть слідами об'явлених правд, є більш схильні давати, ніж брати. Вони не тільки далекі від того, щоб чинити другим кривду, а ще й зі свого добра дають іншим. Бо знають, що тим способом з'єднують собі вічну нагороду. Їхня самолюбів полягає лише на тому, що бажають собі вічного щастя, а на цьому світі — Божої ласки, потрібної саме до досягнення цього щастя. А така самолюбів не тільки не протиставляється любові ближнього, а ще й на ній опирається. Бо любов ближнього — це саме та дорога, якою християни йдуть, щоб досягнути вічного спасіння (Митрополит Андрей Шептицький. Пастирські послання. Том I; Львів, 2007).

І знову Харків. І знову заслужений діяч науки і техніки України, професор Юрій Володимирович Белоусов, син мого *навчителя*. І знову його лист з натхненними побажаннями. І знову його книга. Цього разу — навчальний посібник. Приємно, дуже приємно, що Юрій Володимирович такий активний у своїх наукових і навчально-виховних пошуках. Як би потішилися його тато (мама також), Володимир Олександрович, його успіхам, його систематичній творчій праці! А творча праця приносить радість життя, а радість додає сили (*Dant gaudia vires*) для нових досягнень.

А тому

Не дайте висохнути
Найменшій краплі,
Бо в кожній краплі, що висихає,
Гине море;
Не дайте вгаснути
Промінчику,
Бо в кожному промінці, що вгасає,

Гасне день.
Тримайте кожний промінець
Високо, понад головами,
Паліть, якщо потрібно,
Липку смолу темнот,
Щоб промінь з променем стрічався,
Як засвітає.

Йона Грубер

Дорогой, многоуважаемый Иван Семенович!

Пишу Вам с некоторым опозданием, что связано с переменой места жительства (обменял квартиру на меньшую) и, соответственно адреса. Ваша замечательная (семнадцатая!) книга воспоминаний-размышлений «Що це людина?..» дошла ко мне с некоторым опозданием + хлопоты с переводом интернета, устройством на новом месте и т.п.

Прежде всего я чрезвычайно рад, что Вы продолжаете писать свои замечательные книги – философские размышления о людях, времени, событиях, ставите вопросы и пытаетесь на них ответить (и подчас добываетесь значимых и весомых для каждого человека обобщений). Это неоценимый опыт, богато одобренный цитатами из мировой классики. Эти стихи и прозаические отрывки сами по себе интересны и невольно думаешь о том, сколько же надо перелопатить литературных произведений, чтобы выбрать нужные и подтверждающие Ваши мысли в каждом конкретном случае. Если мои пожелания Вам непременно продолжать творческую работу хоть в малейшей степени сыграли свою роль – искренне рад и всегда буду гордиться этим.

Спасибо большое, что не забываете. Вот и в очередной раз опубликовали обложку нашей с дочерью монографии «Хронические запоры у детей». С удовольствием высылаю Вам «Протоколы та стандарти діагностики та лікування захворювань органів травлення у дітей». подготовленные коллективом нашей кафедры.

«Творю з неосяжною насолодою, творю з бажанням знаходити все нові і нові відтинки людської долі та одночасним відчуттям різнобарвних проявів земного життя» - хочется цитировать дальше и больше, потому что это уже поэзия в прозе, искренние слова умудренного жизнью и философски организованного человека. Убеджен, что Вам есть еще много чего сказать.

Здоровья Вам и творческого наслаждения!

Искренне – Белоусов.

P.S. Мой новый адрес: Харьков-22, (61022), проспект Правды 5, кв.107.

26.05.2010.

Дорогой, многоуважаемый Иван Семенович!

Пишу Вам с некоторым опозданием, что связано с переменой места жительства (обменял квартиру на меньшую) и, соответственно адреса. Ваша замечательная (семнадцатая) книга воспоминаний-размышлений «Що це — людина?» дошла ко мне с некоторым опозданием + хлопоты с переводом интернета, устройства на новом месте и т. п.

Прежде всего я чрезвычайно рад, что Вы продолжаете свои замечательные книги — философские размышления о людях, времени, событиях, ставите вопросы и пытаетесь ответить на них (и подчас добиваетесь значимых и весомых для каждого человека обобщений). Это неоценимый опыт, богато сдобренный цитатами из мировой классики. Эти стихи и прозаические отрывки сами по себе интересны и невольно думаешь о том, сколько же надо перелопатить литературных произведений, чтобы выбрать нужные и подтверждающие Ваши мысли в каждом конкретном случае. Если мои пожелания Вам непременно продолжать творческую работу (це так — І. С.) хоть в малейшей степени сыграли свою роль — искренне рад и всегда буду гордиться этим.

Большое спасибо, что не забываете. Вот и в очередной раз опубликовали обложку нашей с дочерью монографии «Хронические запоры у детей». С удовольствием высылаю Вам «Протоколи та стандарти та лікування захворювань органів травлення у дітей».

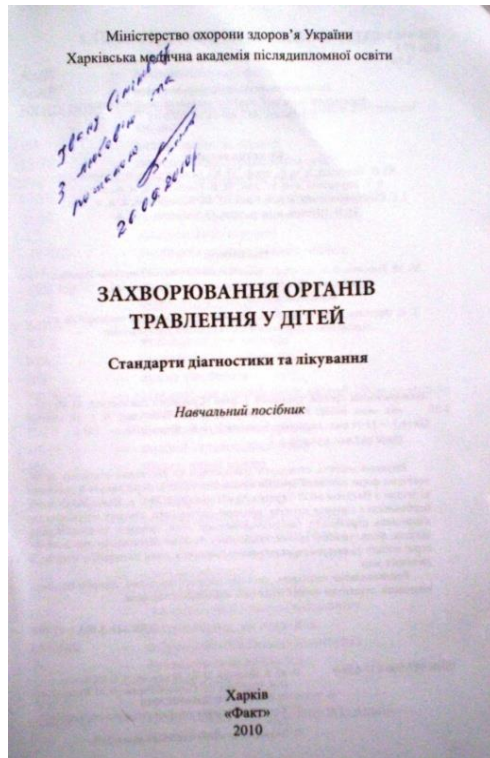
«Творю з неосяжною насолодою, творю з бажанням знаходити все нові й нові відтінки людської долі та одночасним відчуттям різнобарвних проявів земного життя» — хочется цитировать дальше и больше, потому что это уже поэзия в прозе, искренние слова умудренного жизнью и философски организованного человека. Убежден, что Вам есть еще много чего сказать.

Здоровья Вам и творческого наслаждения!

Искренне — Белоусов

подпись

26. 09. 2010 г.

І після цього листа можна казати про

ЧУВСТВА ЖИЗНИ

Существовать не тяжело.
Жить — самое простое дело.
Зарделось солнце и взошло
И теплотой пошло по телу.
Со мной сегодня вечность вся,
Вся даль веков без покрывала.
Мир Божий только начался,
Его в помине не бывало.
Жизнь и бессмертие одно.
Будь благодарен высшим силам
За приворотное вино,
Бегущее огнем по жилам.

Борис Пастернак

Життя... Складності та протиріччя його неосяжні. І ми не лише спостерігаємо, а й переймаємося тим

ЯК НАШ ДУХ САМ СОБІ СТАЄ НА ЗАВАДІ

Цікаво б уявити собі, як людський дух вагається між двома однаково сильними бажаннями. Безперечно, він не повзяв би жодної ухвали, оскільки рішення та вибір вимагають нерівності в оцінці. Якщо хтось посадив нас між пляшкою та шинкою, а ми однаково хотіли б що їсти, що пити, нам нічого б не лишалося, як умерти з голоду та спраги. Аби не вдарити лицем у багно, стоячи, коли їх питають, що ж спонукує нашу душу робити вибір тоді, як дві речі рівновартісні, і брати з купки той чи той таляр, хоча вони однакові й нема нічого, що схилило б нас до вирізнення взятої монети, відповідають, що порухи душі свавільні, стихійні і виникають з випадкової і принагідної побудки. Як на мене, слід би радше сказати, що в кожній речі, яка лежить на трапку, є якась відмінність, хай навіть геть-геть незначна, а, отже, глянувши на неї чи торкнувшись її, ми чуємо щось таке, що нас вабить і спокушує, визначаючи наш вибір, хоч і несвідомий. Так само, якщо хтось уявить собі шнур, однаково міцний по всьому протязі, то навряд, щоб він міг порватися. Бо де ж тоді буде його слабина? Порватися рівночасно він весь теж не може, бо це розминається з природою речей. Якби хтось додав до цього ще й геометричні теореми, які приводять до висновку (і то на підставі неспростовних доказів), що вмістилище більше за вміст, що центр дорівнює кружині, що існують дві лінії, які зближаються одна з одною, а проте їм ніколи не перетнутися, і врешті — філософський камінь, квадратуру круга тощо, де явища просто в голову не вкладаються, — то він зміг би очевидно, добути звідси якісь докази на підкріплення сміливої Плінієвої тези: Нема нічого певного, окрім самої непевності, і нема тварі мізернішої і пихатішої за людину (Пліній Старший, Природнича історія, II, 5).

А людина постійно прагне певності і це прагнення є лише стимулом постійного життєвого руху, пошуків... Іншими словами, життя. Кожного з нас життя.

Ось як я відображаю 80-річне життя мого давнього колеги і друга Михайла Петровича Павловського, завідувача кафедри хірургії, ректора (1981–1998 рр.) Львівського Національного медичного університету, академіка НАМН України, заслуженого працівника вищої школи...

Munerum animus optimus est
(Найкращий з дарунків — доброта)

80-річчю з дня народження
академіка М. П. Павловського
присвячується

Людей благословляючи,
Весь світ — брати, сім'я одна!
До серця всіх стискаю я,
Всім з серця посилаю я
Послідній поцілуй гарячий!..

Іван Франко

Вже осені похмурий падолист
Вгортає землю золотим саваном,
І щось мені шепоче жовтий лист,
Щось добуває з пам'яті туману...

Неоніла Петраш

ІВАН СМІЯН

**ЛИШ ТОЙ ЖИТТЯ Є ГІДНИЙ І СВОБОДИ,
ХТО КОЖЕН ДЕНЬ ЗА НИХ ІДЕ НА БІЙ**

Й. В. Гете

Руський з руським повстрічався,
Руський з руським повітався...
Хто з далекої України,
Хто з далекої родини —
Вже один другому брат!
І зв'яжімся, рідні діти, —
Час вже нам відмолодіти!
Свою пісню заспіваймо,
Своєю сили добуваймо,
Та все піде в лад!

Яків Головацький

Тернопіль
2010

Я ридаю, як згадаю
Діла незабутні
Предків наших, тяжкі діла!
Якби їх забути,
Я оддав би веселого
Віку половину!
От така-то слава наша,
Слава України!

Тарас Шевченко

Михайло Петрович Павловський народився у всесвітньо відомому регіоні — м. Берестечку Волинської області. Історичному місті. Цьому є підтвердженням історичний роман Ліни Костенко «Берестечко», перший розділ якого наведено нижче.

Оце і все. Ця галич над містечком.
Народе вільний, аж тепер ти — віл.
Моя поразка зветься Берестечком.
На Київ наступає Радзивілл.
Я вже не я. Мене вже улелекали.
Уже рука не вдержить булави.
Куда умерти?! З пекла та й до пекла?
Гармат немає. Пропали корогви.
Дев'ятосил, знемігся я потрошку.
Ірже мій кінь у дикій лободі.
Немає війська. Всі — у розпорошку.
Один в біді... Один — як на воді.
Оце тобі супряга з бусурманом.
Хіба я гетьман? Всипище глупот.
Так дався оморочити оманам!
Тепер дивись на Україну. От. Дивись.
Давись сльозами. Був найдужчий.
Носив при боці шаблю, не стручок.
Тепер сидиш самотній, не владущий
і п'єш, як трахтемирівський дячок.
Твою свободу охрестили грати.
Бур'ян в полях — ледь видно архалук.
То що ж тепер цьому народу — брати
свій кривий хліб із переможця рук?
Хмелій, Хмельницький!
Де ж твої клейноди?
Де корогви? Де грім твоїх музик?

Де в битвах завойовані свободи?
Де твій Богун, Пушкар і Джеджалик?
Козак Небаба, ох, таки ж не баба!
Якби під ним не встрілили коня,
хіба б поліг від рук якогось драпа
козак Небаба, вихрові родня?!
Якби не ті заклепані гусари...
якби не зрадив хаповитий хан...
якби ж він був ощадніший на вдари,
мій кривдами рокований талан!
Якби не дощ... якби не ремст і розбрат...
якби хоч трохи глузду під чуби...
Якби старшини не пішли урозбрід...
якби, якби, якби, якби, якби!!!
Чмели тютюн, ти, Божа лялько з глею!
Ти ж скинув ярма в Різані Яри!
Тепер стирчиш під рідною землею,
як виворот — корінням догори!
Чого ти ждеш? Якої в Бога ласки?
В твоїх радутах проростає мох.
Оце і все. Одна така поразка
закреслює стонадцять перемог!
Ось ніч, і та зорею в очі цвікне.
Чумацький шлях заремає — злазь.
Хто допоможе, дурню макоцвітний, —
московський цар чи трансільванський князь?!
Ногайські орди? Вуса караїма?
Султан Мехмет? Кордони з кияхів?
Лежить твоя зглузована Вкраїна,
Схрестивши руки всіх своїх шляхів.
І що тепер? Що вдіять, що почати?
Ні булави, ні війська, ні печати.
Моя вина. Мій гріх перед людьми.
Усе ж було за нас.
Чому ж програли ми?

Людей з Берестечка не стільки бавили в сонячних промінчиках, стільки шліфували постійною працею, життєвою незгодою, військовими негараздами... Тому з цього Волинського краю виходять такі загартовані, зібрані, цілеспрямовані, працьовиті люди, як Михайло Петрович

Павловський. Його життєвий шлях є прикладом для наступних поколінь щодо можливих фахових та наукових досягнень завдяки, насамперед, любові до медицини, любові до життя.

Теперішньому поколінню не зрозуміти глибин руйнації, яка була спрямована на Михайла Петровича, на мене, на... Про це кажуть лише окремі

УЛАМКИ ПАМ'ЯТІ

Як пам'ять на хрестах про голод змити?
Йшов культ на культ — і встояти не міг:
Камінними хрестами давній цвинтар
Під водоспад в міжгір'ї важко зліг...
Хай Трійця «трійкам» воздала не зразу
За нищення хрестів, імен на них,
Та «грішним тілом» не світила паства
Між стін з уламків пам'яті страшних...
В устах тримала бабця міцно wspomин,
І голову колгоспу не кляла,
Коли він, токар, класову свідомість
Відточував, щоб хліб весь віддала...
Хай зверхник насланий не знав, де жито, —
За вас він ліпше знав, чи ворог ви:
Він знав, що у Сибіру краще жити
Тим, хто докори шле у бік Москви...

Василь Василяшко

Це відтворення лише частки подій нашого з Михайлом Петровичем життя. А хіба нам забути босоноге дитинство та юність? У війну напівголодний та напівхолодний підліток Михась у снігову завірюху, у дощі та непролазне болото... доставляв своїм сусідам вісточки, насамперед з війни, і часто вісточки трагічні — похоронки (він був листоношею). У цей період я в 14–15-річному віці працював від зорі до зорі в полі. Роками нас не залишала

ТРЕВОГА

Я в детстве
Был обманут
Ясным небом...
Я не забуду
Солнечного дня,
Когда неожиданно,
С завыванием свирепым
Оно обрушило
Фугаски
На меня.
Тревога днем,
Тревога ночью,
Нет отбоя!
Тревогу
Ясность неба
Стергла.
Я спать ложился,
Я вставал
С мольбой,
Чтобы погода
Пасмурной была.

Война давно прошла.
Но часто
В день погожий.
Как много-много лет
Тому назад,
Внезапно
Сыпанет мороз по коже —
Почудится,
Что «юнкеры»
Гудят...
Стою в недоумении...
Ясно небо.
Но в сердце —
Грохот
Проклятого дня,
Когда неожиданно,
С завыванием свирепым,
Оно обрушило
Фугаски
На меня.

Михаил Шевченко

Потім прийшов до нас дуже нелегкий

47-Й РІК

Забулися давно образи, суперечки,
Злиденні і напівголодні дні,
Та не забуду я, як пінилася гречка
І черногузи гуртувались на стерні.
І люди йшли байдуже, мов лелеки,
Із косами дідівськими на лан,
В полукіпках лишали чорні глеки
І, зуби стиснувши, «виконували план».
І вдови плакали, кричали діти — «папи»,
А на сніданок — жолуді одні.
І в гарбах пнулися скелети-шкапи,
Худі, немов колгоспні трудодні.

Я не забув мужицькі очі хмурі,
Обличчя матерів налякані, тривожні,
Коли писали ви, продажні шкури,
Про їх життя, щасливе і заможне.

Василь Симоненко

І все це було в нас із Михайлом Петровичем, і все це було в нас...
Бачите, Михайло Петровичу, як я спритно приєднуюсь до Вашого 80-річного ювілею? А все це тому, що

...К небесной воле,
Ко всему на свете
У мудрецов
Является сомненье;
Сун-цзы* как будто бы
Снискал бессмертье,
Но обманул меня
В своем ученье.
Ведь даже миг
Приносит перемены
Прожить сто лет
Почти никто не может.

Твой дальний путь
За горных кряжей стены
Жестокой болью
Сердце мне тревожит.
Побереги же
Яшмовое тело,
Живи и здравствуй
До седин почтенных...
Беру я кисть,
Чтобы она запела
Словами песен —
Самых сокровенных.

Цао Чжи

Наведеним вище я хотів підкреслити, наскільки складними сходинками піднімався до своєї загальноновизнаної слави Михайло Петрович. Він ніколи, ніколи (!) не шкодував щодо тяжких днів свого буття, тому що пам'ятав: «Хто надто часто ремствує на свій тяжкий хрест, той не хоче з ним розлучитися» (Брюгген). І це було йому значною підмогою в досягненні вершин досконалості — як людини, як лікаря-хірурга, як багатогранного вченого-медика, як організатора охорони здоров'я, як помітного творця вищої медичної школи, як вчителя численних учнів.

Сьогодні ж, коли

Зламались звичай старі —
Стають батькам школярі,
Із Ваххом водяться жінки,
Зростає попит на вінки,

* Сун-цзи — герой китайських легенд.

Торгують органами й тілом,
Валюта стала всім мірилом,
Зло, лихо, біди мчаться краєм,
Несправедливість серце крає.
Ідуть в колонах гордо геї...
В очах — «Останній день Помпеї»...

Валерій Дідух

Важливим, дуже важливим є фактор наявності таких непоодиноких вогнищ зі своїми ясними промінчиками, яким є невгасаючий, життєлюбний образ Михайла Петровича Павловського.

Цей сільський хлопчина досяг вершин можливого у своїй фаховій діяльності, у своїх наукових пошуках, у визнанні його здобутків і, що особливо належить поцінувати, у створенні та побудові сімейного затишку, сімейної ідилії. Але я йому не заздрю, бо

НЕ ВІРЮ, ЩО Є ЗАЗДРІСТЬ БІЛА...

Проте, заздрість є і біла,
Хтось білими нитками шив.
І заздрість біла знов чорніла,
Як хату сонцем день білив.

Тож у чиюсь щасливу днину
За руку радість я веду.
Не кину каменем у спину,
Бо поза спинами не йду.

Чом не радіти, а чорнити,
Коли є в когось світла мить?
По що ті зазидки білити,
Як можна просто біло жити?

Коли у друга світла смуга —
Світліше долі і моїй,
Радію я за успіх друга,
Бо успіх друга — то і мій...

Василь Василяшко

Що ж, друже Михайло, продовжуймо ж наше подальше крокування з оптимізмом, з радісним сприйняттям кожної життєвої миті, усвідомлюючи, що

...Пізнав любов, пізнав я і ненависть.
Гарячий був, доходив до нестями.
Колись я жив. Тепер я розминаюсь
з людьми, з лісами, з небом і з життям...

Ліна Костенко

Я не можу погодитися з Титом Лівієм, який стверджує, що «усі кажуть одне й те саме (*Constat idem omnibus sermo*). Я вважаю, що кажу про Михайла Петровича лише своє. Уявляю, що думка Тита Лівія відображає «щербет» політиків усіх рівнів: підвищимо, підніmemo, покращаємо, посилимо, об'єднаємо... — це на словах, а в справах — як вийде, в кого як вийде, після вирішення власних устремлінь.

У більшості випадків усі ми обурюємося владою, даємо їй самі негативні оцінки, більше того, бунтуємо проти неї. За роки незалежності України найбільше негативних слів та різних дійств було спрямовано на адресу Президента Л. Д. Кучми. Мабуть, й у моїх книгах щось подібне можна віднайти. Але моє переконання в тому, що в кожній людині є та чи інша частка добра, залишається зі мною. І послання до римлян Апостола Павла (12, 21) має бути ключовим для кожного з нас: «Не будь переможеним злом, але перемагай добром». І «Ти мусиш робити добро із зла, тому що його більше ні з чого робити (Роберт Пенн Уоренн).

Виходячи з цього, я вирішив проаналізувати відбиток президентства Кучми на «мені». І що ж вийшло? Перше. За президентства Леоніда Даниловича науковим і науково-педагогічним працівникам була призначена достойна пенсія (збільшена в декілька разів — була 70 гривень). І сьогодні, завдяки Леоніда Даниловича (зрозуміло, гроші платників податків), я маю пенсію, яка дозволяє мені задовольняти всі мої потреби і, навіть випускати в світ свої численні книги (а Юля ще трохи збільшила цю пенсію). Правда й те, що вимоги до мого та моїх близьких матеріального забезпечення мінімальні. Наприклад, з 1998 року я ні одного разу не покидав свою хату, своє подвір'я, свої нижній та верхній садки, квітники, огородину, Ярика... І не тому, що не мав можливості, а тому, що відчував життя «в своїй хаті» найбільш комфортним.

По-друге. Моїй доньці, в її 38 років, Президент Кучма підписав атестат заслуженого діяча науки і техніки, адже на той час вона зуміла відбутися як доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри, підготувала більше 15 докторів та кандидатів наук, опублікувала близько 300 наукових праць.

По-третє. Мене ніхто не обмежував ні в свободі слова, ні в свободі дій. Це, мабуть, тому, що в політичні ігри я не вступав.

І четверте (Станіслав Стасенко. «Літературна Україна» 25. 11. 2010):

КУЛЬТУРУ КУЧМА РЕМОНТУЄ

...Віднедавна «Пам'ять серця» — це не лише п'єса одного з найпопулярніших радянських драматургів, напівзабутого Олександра Корнійчука, а й програма підтримки-ремонту нашої культури президентським фондом Леоніда Кучми. Цього року в її рамках фонд узявся до реставрації унікальних книжок із музею Максима Рильського — акцію приурочено до 115-ї річниці з дня народження поета-академіка. Хоч ідеться не лише про книжки, бо якщо дотримуватися хронології, то спершу було відреставровано рояль Рильського, на якому поет не раз компанував видатному співакові, своєму другу Іванові Козловському. А бувало й навпаки — Козловський грав, а Рильський співав! Щодо видань із його книгозбірні — це переважно раритети XVI- XIX століть, які через їх стан були вже недоступні не те що для відвідувачів музею, а навіть для вчених-дослідників. І тепер більшість тих видань після презентації повертаються: мені вдалося їх погортати (за винятком тих, які були за склом на спеціально організованій експозиції).

Навіть побіжний перелік відреставрованих книжок показує різноманітність бібліотеки Максима Рильського. Так, твори Михайла Грушевського репрезентовано трьома виданнями, різними роками (починаючи з 1913-го) і є частиною історії українського книгодрукування. Це з одного боку. А з другого — зберігання літератури «націоналіста», «лжеісторика» Грушевського свідчило про неабияку мужність М. Рильського і його патріотизм. Нагадаю, що 2011-го українська громадськість відзначатиме 145-річчя вченого, тому повернення раритетних видань дуже вчасне.

М. Рильський увійшов в історію української літератури і як майстер перекладу, який по суті створив школу українського художнього перекладу. З 1972 року вручають премію імені М. Рильського за кращий художній переклад творів світової літератури. Три рідкісні видання: Гете, «Бібліотека польських поетів» та «Щоденник літературного тов-ва імені Адама Міцкевича» — засвідчують коло інтересів Рильського-перекладача. Твори Міцкевича, Славацького і Гете Рильський перекладав. За переклад «Пана Тадеуша» нагороджений державною (Сталінською) премією. Відреставровано і повернуто до наукового вжитку і ці книжки, і видання «Фауста» Гете 1899 року (переклад Афанасія Фета), яким користувався Рильський.

2010-й — ювілейний рік виходу у світ «Кобзаря» (1840). Тому не випадковим був добір для реставрації збірник творів Т. Шевченка, випущеного 1942 року.

Видання «Царская и императорская охота на Руси» була здійснена свого часу (1902) у 4-х томах. Кожен із томів — витвір друкарського мистецтва: добір паперу, палітурки, якість ілюстрацій тощо...

Варто зазначити, що «лікування» старих книжок — процес архіскрупольозний, і відбувався він в умовах стаціонару — у Національному реставраційно-дослідному центрі. Трьом реставраторам аплодували майже так само, як і Леонідові Кучмі, який весь вечір скромно просидів поруч з академіком Миколою Жулинським та директором музею Рильського Вікторією Колесник...

...До переліку добрих справ фонду додаю таке. Найперше — видання коштом фонду «Україна» феноменальної книжки спогадів Івана Дзюби, а також об'ємної збірки Івана Драча. А ще — суттєва фінансова допомога талановитим дітям — юним гончарям, маленьким художникам та юним мультиплікаторам — майбутнім творцям нашої культури.

...Мабуть, не випадково Дмитро Павличко на одній із презентацій у фонду сказав: «Тепер можете вважати й мене кучмістом».

Отже, чудово, що наші багатії звертаються до найзаповітнішого нашого народу, нашої країни-України — культури... До тих цінностей, які жили та будуть жити у віках.

І все це якимось чином проєцирується й на мене:

Я возмужал среди печальных бурь,
И дней моих поток, так долго мутный,
Теперь утих дремотою минутной
И отразил небесную лазурь.
Надолго ли?.. а кажется прошли
Дни мрачных бурь, дни горьких искушений.

Олександр Пушкін

Отже, шукай добро і ти знайдеш його. «Шукайте тільки приємних справ — неприємні самі знайдуться» (Володимир Брюгген).

На фоні цих роздумів виникло питання: а чи є у мене взірць політичного діяча, якого я вважав би взірцем для інших? Є. Більше того, я вважаю цю людину визначною особистістю у світі XX–XXI століття, поряд з якою мені нікого поставити ні з України, ні з інших країн світу. Про нього розповідає Валерія Бондаренко («ДТ» від 11 вересня 2010). Я цитую цю статтю повністю, що роблю дуже рідко.

ЗАДЗЕРКАЛЛЯ КІРСАНА ІЛЮМЖИНОВА

Я йду проспектом Остапа Бендера. П'ю чай за одним зі столиків експозиції з дванадцятьма стільцями і бронзовим Остапом, який розглядає шахового коня. Кінь показує на арку з написом «Місто Шахів», City-Chess, трохи нижче приписка — «Нью-Васюки». Між двома ліхтарями у формі шахових слонів проходжу до п'ятиповерхового будинку зі скла та бетону — Палацу шахів. У його холі — метрові шахові фігури, грати якими можна цілодобово. Довго не мудруючи беру пішак і ходжу є-2-є-4.

Так починається моє перебування у столиці Калмикії Елісті.

Впродовж усього часу, проведеного в цій дивній республіці, не полишає і навіть день у день посилюється відчуття ірреальності того, що відбувається.

Найбільший у Європі буддистський храм — Головний Хурул, квітучі лотоси в дельті Волги, космічна безмежність калмицького степу, православний священик, який звертається до інших керівників конфесій словом «брат», віце-спікер парламенту — за сумісництвом лікар-реаніматолог і перекладач головного лами республіки, повна відсутність графіті (!) на стінах будинків, статус найспокійнішої республіки Росії (і це між Чечнею та Дагестаном) і, нарешті, ініційований керівництвом республіки міжнародний форум креативних технологій, що зібрав колоритних учених — фахівців у галузі різних інновацій.

Сам очільник республіки — Кірсан Ілюмжинов...

Спілкуючись із ним, не завжди розумієш, говорить він серйозно чи жартує. Він настільки багатогранний, нестандартний і красномовний, що після п'ятихвилинного захоплюючого монологу вже не важливо, нова це смислова грань розмови чи просто її відблеск.

«Хто ви за гороскопом?» — запитує він мене. І відразу ж продовжує: «А я — Тигр, дуже шанована на Сході тварина». Жестом запрошує у віддалену кімнату для гостей. Нам подають зелений чай. Крізь скляну кришку столика на його нижній полиці видно шахівницю з розставленими фігурами, в повному порядку. А на вільному просторі між ними — елегантна фігурка тигра із золотим зливком у пащі.

— Витончена робота, — випереджає моє запитання співрозмовник, — друзі подарували. Взагалі, в мене тигрів багато. Естампи, гравюри, картини, оця — подарунок президента Монголії.

...Не тримай барса за хвіст, але якщо схопив — не відпускай, — промовляє калмицька народна мудрість.

Владу в країні Ілюмжинов утримує 17 років. Двічі — як обраний президент. З 2005-го — як очільник уряду, особисто призначений президентом Росії.

Термін його повноважень спливає 24 жовтня. Тоді ж мають відбутися і перевибори керівника міжнародної шахової федерації ФІДЕ, президентом якої він є. Все літо в Калмикії тривала традиційна передвиборна тягучка: війна компроматів, порушення кримінальних справ проти людей його оточення. Опоненти обвинувачують Ілюмжинова у фінансових шахрайствах, неефективному управлінні, у тому, що з республіки виїжджає молодь.

Прибічники ставлять у заслугу те, що в Калмикії зберігається стабільна політична ситуація: головна галузь економіки — сільське господарство — за останні десять років стала рентабельною, республіка практично стовідсотково газифікована, має широку мережу доріг із твердим покриттям. Окремі теми — відродження духовності; масове поширення шахового руху, включно із запровадженням у школах обов'язкових уроків з навчання дітей гри в шахи.

Керівництво ж Росії досі жодним чином не виявляє своєї позиції, зате її несподівано виявив сам Кірсан. У понеділок, 6 вересня, він дав зрозуміти, що не претендуватиме на президентство, і рекомендував «Единой России», членом якої він є, не вводити його кандидатуру до списку претендентів. Тим самим укотре сплутав російським чиновникам карти, яким довелося в авральному порядку проводити консультації щодо висування кандидатів. На сьогодні у списку — прізвища чотирьох кандидатів. Два — вихідці з Волгоградської області, ще двох запропонувала «Единая Россия». Серед претендентів перший заступник голови уряду Калмикії Олексій Орлов, якого називають людиною Ілюмжинова. Всі погоджуються, що це призначення означатиме продовження його політики і їхній спільний тандем в управлінні республікою за відомим принципом «Медведєв — Путін». Політологи відзначають, що призначення Орлова цілком можливе, оскільки Росія зацікавлена у збереженні стабільності в республіці, що Ілюмжинову всі ці роки вдавалося робити. Адже реальної альтернативи Ілюмжинову немає. «Він майже два десятки років гіпнотизував своїми ідеями Москву і вислизав!» — кажуть і прибічники, і опоненти, щоправда,кладаючи в ці слова протилежний зміст. Одні докоряють: мовляв, «будує хурули і повітряні замки, замість того, щоб будувати заводи і дати народові додаткові робочі місця». Інші вважають, що саме такий керівник, з креативним мисленням, найбільше потрібен країні, яка взяла курс на інноваційний розвиток.

...Він завжди вислизав і зараз готується до чергового стрибка, мружачи розумні очі. Доброзичлива мова. М'яка котяча хода, жодного зайвого кілограма...

— *Кірсане Миколайовичу, офіційно ви не озвучуєте, кого б хотіли бачити своїм наступником. Чому?*

— Я підтримаю будь-яку кандидатуру, на якій зупиниться «Единая Россия». Ми виконали завдання, які перед собою ставили. Наступникові залишаю стабільну республіку з хорошим фундаментом для подальшого успішного розвитку. Мені не важливо, хто обійме цю посаду. У будь-якому разі ми ефективно взаємодіятимемо. Я залишуся в Калмикії. Робота — моє хобі. І я готовий продовжувати трудитися на благо республіки в будь-якому статусі.

— *У вас багато ворогів. Як ви використовуєте їхню енергію?*

— У мене немає ворогів. Я ніколи ні з ким не борюся. Бог дав нам мало часу, і його треба витратити на творення. Ніколи не тримався за владу, за бізнес, коли в мене його хотіли відібрати. Просто віддавав та й усе. Інколи до мене приходили, запитували: чому так просто віддав, напевно, щось замислив? Я пояснював, що не маю часу буцатися, краще щось нове створю. Можливо, хтось і вважає мене ворогом: зняв із роботи, вигнав, скоротив, — це їхні проблеми. Особисто мені однаково, хто що про мене думає.

— *Калмикія часто ініціює проведення міжнародних заходів. Останній — інноваційний форум «Креативні технології. Шляхи і перспективи розвитку». Чому з безлічі варіантів ви вибрали саме цей?*

— Життя прискорюється, стає дедалі більш інформаційно насиченим, і сьогодні, щоб досягти успіху, людині доводиться опрацьовувати дедалі більше інформації. Бо сьогодні розвиватися можна, тільки постійно тренуючи мозок та апробуючи нові, нестандартні ідеї. Іншого шляху немає. Розвиток за тими сценаріями, які існують тепер, призводить до кризи, подолати яку можна, тільки сформувавши нову концепцію відносин.

Я вітаю людей, котрі нестандартно мислять, налаштовані на швидке прийняття рішень та їх реалізацію. Ми не дуже довго живемо в цьому світі й просто зобов'язані реалізуватися. Форум зібрав фахівців, яких умовно можна поділити на дві категорії. Перші займаються адаптацією людини до нових інформаційних реалій, пропонуючи техніку швидкого отримання знань та їх освоєння, методику розслаблення й керування свідомістю, інші — працюють у глобальному плані, створюючи інноваційні моделі розвитку суспільства. Їхня взаємодія обіцяє бути ефективною. Але важливо

створити їм умови та дати імпульс. Саме таке завдання ми перед собою поставили. Вже підписаний указ про створення такого центру на базі калмицького університету.

— *Що свого часу послужило таким імпульсом для вас?*

— Кілька ключових моментів у житті. Мене, за доносом двох однокурсників, звинуватили в «розпиванні спиртних напоїв у громадському місці» і виключили з партії та МДІМВ. На мене хотіли повісити обвинувачення в шпигунстві, потім схилити до співпраці. Казали: їдь із Москви. Боротися з системою марно. Та я не полишав спроб, і мені пощастило. Після листів Ілюмжинова, адресованих 19-й партійній конференції, Горбачову, голові КДБ СРСР, міністру закордонних справ Шеварднадзе, і піврічного подальшого розгляду був відновлений в інституті та в партії.

Я — фахівець із Японії (мова, історія, економіка, культура) і зовнішніх економічних зв'язків із країнами Сходу. Закінчив інститут, виграв конкурс на посаду керуючого радянсько-японським спільним підприємством «Еко-Райдуга». У 1990-му став президентом міжнародної корпорації «Сан». Ввійшов у принципово нову систему відносин, методів ведення бізнесу. Навчився чіткості, пунктуальності, поваги до колег. Але заробив перший мільйон на угодах, на які японці не йшли, оскільки ризикувати було не в їхніх правилах. У результаті дійшов висновку — досягти успіху можна в будь-якій, навіть безнадійній, на перший погляд, ситуації.

— *Тому ризикнули у 32 роки балотуватися на посаду президента Калмикії, однієї з найбільш розвинутих автономних республік Росії.*

— На час розвалу Союзу Калмикія не мала нічого — ні корисних копалин, ні газової труби, ні заводів, ні навіть власної релігії. Всі наші буддистські храми — хурули — знищили ще під час заслання калмицького народу в Сибір. Була єдина на всю країну православна церква. Жодного музею, жодної національної гімназії. 98% місцевого бюджету — дотації з Москви. За кількістю шляхів із твердим покриттям і за газифікацією ми посідали останнє місце в Росії.

— *Яку мету ви перед собою поставили насамперед?*

— Головним завданням було дати людям впевненість у власних силах. Примусити їх повірити в те, що вони самодостатні і здатні на багато що.

Одного разу під час мого навчання в МДІМВ, коли стояла сильна спека, до мене підійшов один зі студентів і цілком щиро поспівчував: мовляв, що, чукча, спекотно тобі, там, на півночі, мабуть, холодніше. Я посміявся від душі, пояснив йому, що я калмик і в нас ще спекотніше, ніж у

Москві. Але сам замислився. Саме тоді народилася ідея зробити Калмикію «брендом».

Створити потужний економічний механізм, ім'я якому — Калмикія. Але не за рахунок добродійності та кабальних подачок міжнародних фондів. А за рахунок внутрішніх резервів і ефективної взаємодії з зовнішнім світом. Допомогати — це не означає дати грошей, це означає навчити працювати. Провести своєрідну капіталізацію свідомості... Народ повинен навчитися заробляти сам. Щоб стимулювати молодь до праці, я вклав власних 50 млн. рублів, створивши навчальний центр для молоді, яка хоче займатися бізнесом, запровадив систему конкурсів і стажувань у себе в адміністрації. До речі, у ній більшість працівників — віком до 35 років.

Перші наші нововведення: Калмикія стала зоною пільгового оподаткування, ми відмовилися від російських кредитів і дотацій, що становили приблизно 2/3 доходів республіки, скоротили кількість міністерств у республіці з 40 до 5.

У 1994 році ми скасували Конституцію і прийняли Степове Укладення, 10-та стаття якого гласить, що всі калмики відповідальні за те, що відбувається на земній кулі. Це особливо важливо для вирішення основного завдання — формування і виховання етнопланетарного мислення, щоб із дитячих літ житель Калмикії співпереживав всьому світові і відчував свою співпричетність. Саме тоді мислення розкривається і людина стає спроможною до прийняття рішень.

Робота в бізнесі та в системі влади переконала: жодні економічні, політичні та інші інновації не дадуть позитивного результату, якщо не діє загальний Моральний закон. Єдиний для всіх. Мені заперечують: мовляв, спочатку треба підняти економіку, а потім думати про мораль. Але не буде цього «потім», якщо не буде закону совісті. Розкрадуть, розтягнуть по кишнях і швейцарських банках всю економіку. А народ, як завжди, залишиться ні з чим.

Ми прийняли рішення розвивати релігію, відроджувати історичну пам'ять народу, оскільки потрібні були духовні орієнтири.

Звернулися до свого минулого, до релігії як до частини світової культури. Побудували 46 буддистських храмів, окрему Православну калмицьку єпархію, костел. Два історичних музеї. Ожили місто «розумними» скульптурами, кожна з яких, навіть абстрактна, має свій прихований смисл. Місто Шахів — наочне підтвердження популярної колись пісні «мы рождены, чтоб сказку сделать былью».

Із цим завданням ми впоралися з допомогою нестандартних, але важливих заходів. Створили єдине у світі Міністерство у справах шахів. Всесвітня шахова олімпіада 1998 року допомогла відкрити для наших дітей світ. Вона виявилася таким потужним інтелектуальним поштовхом, що після її проведення в кілька разів підвищився інтерес до вивчення іноземних мов. Тепер калмики навчаються в багатьох країнах світу, більшість — у Москві. Я власним прикладом вчу народ, що це реально. Якщо щось задумав — зроби. Не намагайся вписатися у жодні рамки. Межі людських можливостей немає. Якщо завдання не вирішується, потрібно подивитися на нього з іншого боку. Дуже захотівши, все може здійснити. Мені завжди було цікаво бачити, як ідеї втілюються в життя, особливо коли вони здавалися нездійсненними.

— *Буддистське прагнення до досягнення гармонії, тобто рівновага матеріального і духовного... Яке їх співвідношення в Калмикії? Які пріоритетні напрями розвитку республіки?*

— У цьому плані Калмикія розвивається гармонійно. Розроблено й реалізовано регіональні програми та федеральні проекти, які не мають аналогів у російській практиці, з відродження пасовищного тваринництва. За поголів'ям великої рогатої худоби м'ясного напрямку Калмикія посідає перше місце в Росії, стабільне друге місце за кількістю овець і верблюдів і одне з чільних місць — із конярства.

Сьогодні в нас 100-відсоткова газифікація та якісні дороги навіть у найвіддаленіші куточки республіки — виключно завдяки прийняттю нестандартних рішень. І хоча свого часу в Газпромі підрахували, що жителі Калмикії розрахуються за газифікацію через 1070 років, на даний момент ми нікому нічого не заборгували. Ми вирішили це питання за рахунок створення офшорної зони.

Останні наші розробки — прокладка оптико-волоконного кабелю в усі райони республіки. Це кабельні труби, якими проходить уся цифрова інформація: телебачення, радіо, Інтернет. Ми не розбиралися і не прораховували, наскільки це нам потрібно, а спрацювали на перспективу. Підвели труби навіть до віддалених сіл на 50 дворів. Виходили з того, що інформація — найважливіша запорука успіху й неодмінно буде затребувана. Коли прокладали труби до берега Каспійського моря по безлюдному степу, де пасуться тисячі овець, над нами навіть чабани сміялися. А тепер «Лукойл» планує інвестувати 8 млн. доларів у будівництво двох газопереробних заводів. В'єтнамці будують завод із виробництва азотних добрив. Ще один

завод — концерн «Єврохім». Усе це мільярди доларів інвестицій і тисячі робочих місць.

Вагіп Алікперов, коли йому сказали про цифровий кабель, не повірив, особисто перевірів, а потім запитує: «Ти божевільний чи шпигун? Звідки в тебе інформація про наше будівництво? Адже рішення було прийняте на місці, і про це ніхто не знав». У результаті ми заощадили гроші й залучили інвесторів.

Логіка тут безсила, спрацювала інтуїція, і жоден чиновник не зміг завадити тому, що вона підказала. На власному досвіді я переконався: якщо ти чогось хочеш, слухаєшся інтуїцію й чітко уявляєш мету, то створюється якийсь віртуальний простір, який притягує потрібних людей і ситуації.

— *Вас звинувачують у тому, що ось уже сімнадцять років ви «гіпнотизуєте» своїми ідеями Москву.*

— Наші пропозиції важко перетравлюються мозками чиновників. Надто вони не вписуються у звичні рамки. Тому перша їхня реакція завжди — критика. Наприклад, Місто Шахів, яке ми побудували за 11 місяців. У січні 1998 року газети писали, що Ілюмжинов планує проводити шахову Олімпіаду в юрті. Міжнародну комісію, яка приїхала на початку літа, довелося вивезти на екскурсію в степ і напоїти калмицькою горілкою, щоб вони дали добро на її проведення. А 27 вересня вже дві тисячі шахістів зі 120 країн світу грали свій перший тур у єдиному у світі шаховому містечку, побудованому за передовими європейськими стандартами. Я тоді стежив за грою, дивився на пісні обличчя чиновників, на захоплені обличчя наших калмицьких дітей і відчував справжній кайф від того, що МИ ЗРОБИЛИ ЦЕ!

До речі, хотіли офіційно дати назву шаховому містечку «Нью-Васюки», але процес узгодження в Москві настільки затягнувся, що мені довелося особисто втрутитися. Заходжу до одного високопоставленого чиновника, згода якого необхідна, а він мені по-дружньому прямо так і каже, мовляв, розумієш, якщо я такий папір підпишу, всі в мій бік пальцем біля скроні крутитимуть, отож не марнуй часу, ніхто його тобі не підпише виключно з цієї причини. Коли ж Калмикію відвідав Володимир Путін, він сміявся, почувши цю історію, і дав на цю назву своє президентське «добро». Але назва «Місто Шахів» була вже в усіх офіційних довідниках, і мені стало шкода витрачати гроші на перейменування.

Критикували мене і за будівництво вітряних електростанцій. Коли я починав, у РЕСі мене обзивали Санчо Пансою, казали: нічого не вийде. А тепер президент Росії Дмитро Медведєв дав доручення Держдумі

підготувати закон про відновлювані джерела енергії. І вже багато суб'єктів федерації вишикувалися в чергу по наш передовий досвід.

Виходить, є конкретні результати, і керівництво країни їх бачить. Отож якщо це називається гіпнозом — я згоден бути гіпнотизером.

Що далі? Будівництво Євразійського каналу, мета якого — з'єднати Каспійське море з Чорним. Торік президенти Росії і Казахстану прийняли рішення про його будівництво, на що ЄБРР уже виділив 3 млн. доларів.

— *Ви такі проекти тільки на пострадянському просторі пропонуєте чи в усьому світі?*

— До президентів країн у мене теж є пропозиції. Ті ж таки війни — це ненормально, це не властиво роду людському, мета якого — відтворюватися. Необхідно усвідомити, що людство — єдиний організм. Я зустрічався з багатьма президентами і всім пропонував одне й те саме: давайте один рік ані копійки не витрачатимемо на озброєння. І Бушу це пропонував, і Путіну. На мене дивляться й посміхаються дипломатично.

А якщо замислитися, від смертельної хвороби не застрахований ніхто, вона однаково нещадна і до президентів, і до мільйонерів, і до двірників. І повну безпорадність перед стражданнями близької людини напевно відчував кожен. Тож чому б один раз не зібратися всім президентам і на черговому саміті глав держав не пустити один такий документ по колу, всім підписатися і... один трильйон доларів спрямувати на розвиток медицини. За рік можна знайти ліки від багатьох хвороб, які мучать людство, і самих президентів, зокрема. Просто на підтримку винаходів завжди бракує коштів, адже зі ста ідей — тільки одна реальна, але щоб її вичленувати, потрібно оплатити всі сто. Створити такий собі міждержавний інститут. Адже вчені всі один одного знають. І протестувати всі їхні відкриття. Уявляєте, яке виникне натхнення. Адже вони не атомну бомбу, не зброю винаходять, а ліки. А для цього — всього лише рік без фінансування ВПК. Просто необхідна воля перших осіб держави. А структури на кшталт ООН, вважаю, треба розпустити як неефективні. Вони тільки гроші переводять і створюють видимість роботи.

— *Вашу пропозицію, напевно, зараховують до розряду політичної фантастики.*

— Фантастика — наймогутніший механізм руху вперед, адже фантазер виходить за рамки стереотипного мислення. А наукова фантастика взагалі розширює обрії свідомості. Фантазії потрібно втілювати в життя, тим більше що на приватному рівні кожен фахівець це робить. Наприклад, мій товариш стоматолог. Він кандидат наук, майстер своєї справи, але для

зручності роботи сам придумує, як я висловлююся, «нові знаряддя катувань». Вкладає власні гроші, робить креслення, на заводі їх відливає. Дай йому мільйон — зробить революцію у стоматології.

— *Але ж не дають, чому?*

— Я в чомусь згоден із вченими, які стверджують, що наш шлях розвитку цивілізації — тупиковий. Стався різкий дисбаланс технічних досягнень і духовного розвитку. Тому, коли йдеться про матеріальну вигоду, — решта відсувається на задній план. Усі війни мають під собою економічне підґрунтя. Я дружив із президентом Іраку Саддамом Хусейном і вважаю його дуже цікавою, порядною людиною. Неодноразово бував у нього в часи «американської рекламної кампанії з його дискредитації». Природно, атомну зброю, про яку так багато говорили, в Іраку не знайшли. Але вже сім років поспіль безконтрольно викачують із цієї країни нафту, тисячу разів покривши військові витрати. Те ж саме з Афганістаном. Та сто років їм ці таліби не потрібні, зате виробництво наркотиків за час військових дій зросло в тисячу разів.

— *Про подолання дисбалансу між матеріальним і духовним часто розмірковує Далай-лама XIV, з яким ви активно взаємодієте. І на вулицях, і в кабінетах багатьох чиновників Елісти є його портрети. Яке з його висловлювань для вас найцінніше?*

— Я однаково шаную Далай-ламу, Павку Корчагіна, Наполеона, Овода, але живу за принципом «не сотвори собі кумира». Мої думки — це тільки мої думки, а якщо буде кумир — то буде і його простір, у рамках якого ти мислиш. А я просто йду вперед і вважаю себе частинкою величезного вселенського розуму, на який і орієнтуюся.

— *Ви неодноразово казали, що зустрічалися з інопланетними представниками цього всесвітнього розуму.*

— Я розповідав це 12 років тому, нещодавно повторив, але тільки тепер із цього зробили сенсацію. Хоча жодної сенсації немає, просто суспільна свідомість нарешті доросла до того, щоб обговорювати цю тему. Прямо до абсурду доходить: нинішнього року президент В'єтнаму приїхав на 9 травня до Москви. Нас із ним сфотографували, і газетні заголовки у В'єтнамі звучали приблизно так: «Наш президент і Кірсан Ілюмжинов, який зустрічався з інопланетянами»...

А є ж очевидні факти. У районі тієї ж таки Ялти, яку я дуже люблю, теж частенько літають «тарілки». Усі це знають, але мовчать, такі неписані правила пристойності.

Чому вважаємо себе найрозумнішими в цьому безмежному світі? Нас губить егоїзм і небажання філософськи дивитися на речі. Взяти хоча б братів наших менших. Вам ніколи не здавалося, що вони бувають розумнішими і благороднішими за нас?

— *Здавалося, й неодноразово. Напевно, тому не люблю полювання.*

— Я теж. Не розумію, навіщо вбивати заради задоволення. І взагалі, що за задоволення — убити? Звідки ти знаєш, яку ти погубив душу? Ті ж таки корови, коні, коли їх ведуть на бійню, — плачуть. Вони все розуміють. Просто ми цього не помічаємо, відмовляємося помічати. Я з великою повагою ставлюся до вегетаріанців, хоча сам і не є таким. Напевно, свідомість до цього ще не доросла.

— *До якої конфесії ви належите?*

— Я — людина світу: буддист, православний, мусульманин, іудей і католик в одній особі. До всіх релігій я ставлюся як до продукту людської діяльності. Розвивати треба всі напрями, які сприяють духовному зростанню і формують активну свідомість.

Ілюмжинов підійшов до вікна, з якого відкривається краєвид на головну площу міста. З висоти ще раз відзначила ошатний і дуже функціональний простір. По один бік площі — чепурна буддистська ротонда, під нею встановлено молитовний барабан (кюрде), в якому закладено 30 мільйонів релігійних мантр. Його постійно хтось крутить. Вважається, що одне прокручування дає можливість вивчити на підсвідомому рівні мантри, і коли щиро загадати бажання — воно здійсниться. З іншого боку — пам'ятник Леніну, чия бабуся була калмичкою. Посередині — витончений фонтан: букет із національним символом Калмикії — трьома лотосами. Вода у фонтані переливається різними барвами, а на золотавих шапочках лотосів вилискують сонячні зайчики. Тут-таки — дитячий майданчик з купою малечі і шахове поле з метровими шахами. Двоє саме грали. Спокійно, вдумливо, по-калмицьки.

— Ось тут, на площі перед нашим Білим домом, я спробував зібрати деякі, як ви кажете, артефакти Калмикії. Інколи ми з помічником спостерігаємо звідси за перебігом гри. Вболіваємо, робимо свої зауваження — між собою. Така своєрідна релаксація.

— *Наближаються нові вибори президента ФІДС, і вашим суперником цього разу виступає знаменитий гротмейстер Анатолій Карпов...*

— Якби не було Карпова, його варто було б придумати. У нього немає програми, немає ідей, а 170 країн світу — це не жарт! Ви ж не сядете за штурвал реактивного літака або в стоматологічне крісло, знаючи, що

замість лікаря перед вами якийсь сантехнік Вася. Тому його конкуренцію вважаю несерйозною.

— *Що для вас означає Хід Конем?*

— Перевага коня в тому, що він може перестрибнути через кілька клітинок. Інноваційний форум, вітряки, «Нью-Васюки» — усе це Хід Конем. Відкрили відділення буддизму при університеті. Інтернат для обдарованих дітей. Збиратимемо таланти по селах. Саме так знайшли талановитого хлопчину, тепер він наймолодший гросмейстер світу — 16 років. Людство періодично народжує геніїв. Держава має їх селекціонувати.

— *А якою фігурою ви почуваетесь на шаховому полі Росії?*

— Я не прив'язую себе до жодного з шахових полів і відчуваюся на-самперед особистістю, чиї функціональні обов'язки можуть бути якими завгодно, але результат роботи має бути скрізь найкращим, — і це головне.

— *Ваша улюблена шахова фігура?*

— Будь-який пішак може стати королевою. І найулюбленіша фігура для мене — та, хід якої вплинув на результат партії.

— *Ваш інтерес до гороскопів «суто спортивний», чи ви користуєтеся послугами астрологів?*

— Захоплювався всіма цими речами в студентські роки. Навіть брав участь у з'їзді астрологів за принципом «знання зайвими не бувають». А щодо послуг — звісно, ні. Якщо ними користуватися, можна все життя на одному місці просидіти, чай калмицький пити і нікуди не рухатися. Судить самі: якщо мені за гороскопом нікуди не можна летіти, а в мене на місяць наперед розписано кілька офіційних заходів у різних країнах світу...

— *А як щодо прикмет? Кажуть, ви прийняли рішення про проведення форуму після того, як у процесі обговорення вдарив грім і блиснула блискавка.*

— Справді, я всі рішення приймаю блискавично. А якщо прийняв — вимагаю такої самої блискавичної і якісної реалізації. Інноваційний форум підготували за півтора місяця. На будівництво Міста Шахів витратили трохи більше року. Головний Хурул побудували за дев'ять місяців. А від самої ідеї до її реалізації минув рік. За три місяці було розроблено всю проектну документацію, створено макет. Я поставив його на столі у себе в кабінеті й милуюся, а тим часом прийшла делегація калмицьких бабусь привітати з китайським Новим роком. Побачили макет, запитують: «Що це за краса така?» Я відповідаю: новий хурул. Вони заплакали й кажуть: «Дай Боже побачити онуки його побачили». — «Які онуки? — обурився я. —

Цього року калмицький Новий рік святкуватимете вже в новому Хурулі!»
Всі опустили очі...

Тоді саме відбувся візит Далай-лами XIV, ми попросили його освятити для будівництва хурула колишню територію заводу залізобетонних конструкцій. Він провів ритуал, побажав нам удачі. А коли через рік я привіз йому фотографію відкриття хурула, він довго мовчав, а потім сказав: «Напевно, вищі сили вам допомагали».

— *Які, на вашу думку, складові цих вищих сил?*

— Щоб сили ці допомагали, потрібно їх зацікавити. А зробити це можна завдяки вірі, працьовитості та чітко продуманому плану дій. І максимальній концентрації на тому, що на цей момент для тебе — найголовніше. Як розповів мені один буддистський лама, є стан духу, що називається позою стрілка. Натягнуто лук, людина зосереджена і вже нічого не бачить, не відчуває, крім цілі. Гримне грім над головою, ударить поруч блискавка — не ворухнеться, жоден м'яз не здригнеться. Ти і ціль. Ти зливаєшся з ціллю, стаєш з нею одним цілим, і тоді стріла, випущена тобою, влучає в яблучко.

Ми працювали у три зміни. Я йшов з роботи о третій годині ночі, а о сьомій ранку вже проводив планірки. Працювали за чітко продуманим планом, перед кожним чітко ставили завдання, щодня контролювали якість виконання.

— *І довго в такому темпі можна витримати?*

— Ще з армії я усвідомив для себе одну просту істину: важко — в перші дні, і тут не треба себе жаліти. Чим більше жалієш, тим повільніше втягуєшся в ритм роботи. Ламати себе, доводити до знемоги, доки організм не звикне до навантажень, до нового темпу, — і тоді приходить друге дихання. А щоб не зашкодити здоров'ю, слід освоїти техніки розслаблення й акумулювання енергії чи хоча б найпростіший аутотренінг. У людині закладено величезний запас міцності. Так розпорядилася природа, і гріх не скористатися цим резервом. Тривалість життя визначається не прожитим часом, а кількістю зробленого.

— *У вас у кабінеті стільки цікавих речей — усілякі тигри, ікони, буддистські танка, книжки... Немає тільки постаменту з нагородами. Чому?*

— Для мене нагороди не мають жодного значення, вдячність народу — теж. Я не очікую вдячності, а працюю заради реалізації своїх ідей. Якими, до речі, завжди готовий поділитися.

Кірсан Миколайович посміхається. Підписує свою книжку «Терновий вінець президента» і традиційно по-калмицьки бажає «білої дороги». У приймальні вже чекає делегація японців.

...Зворотний рейс Еліста — Москва. Аеропорт Домодедово. Чашка кави за ціною порції калмицької баранини. Маса людей, метушня, стійки з різноманітною російською періодикою. Свідомість ще не перебудувалася і вихоплює з маси друкованих заголовків ті, які стосуються Калмикії: «Маленькая республика шахматистов и буддистов, которыми управляет ненормальный президент», «Кирсановщина — что это такое», «Опыт Кирсана стоит изучить»...

Розгортаю подаровану Ілюмжиновим книжку. Погляд зупиняється на рядках:

«Робота в бізнесі привчила мене розраховувати тільки на власні сили. Ти — бігун на далекі дистанції. Ти сам. І немає надії на допомогу друга, партнера, на поблажливість, на слабкість. Якщо почав — іди до кінця. Якщо робиш — став найвищу планку, і нехай переможе сильніший. Надія на допомогу робить тебе уразливим».

Де грань між правдою і вимислом? Між божевіллям і конструктивним креативом. І чи вправі ми давати свою оцінку? Філософське запитання...

На пам'ять спала розмова з головним ламою Калмикії.

«Наш основний принцип — відкритість і прагнення до щастя», — каже 38-річний лама, котрий обіймає цю посаду вже 17 років. Інше — відносне. Все у світі взаємозалежне й все перетікає одне в інше, день у ніч, інь у янь, чорне в біле, ілюзія в реальність і навпаки»

...Що правильніше — набудувати заводів і на кілька відсотків знизити безробіття чи побудувати Місто Шахів, створивши тим самим прецедент, завдяки якому інтерес молоді до вивчення іноземних мов зріс уп'ятеро? За рахунок офшорної зони побудувати дороги, яких у Калмикії практично не було, і одержати ряд обвинувачень у фінансових шахрайствах чи не робити цього? І що краще — залишитися главою республіки чи стати, нарешті, людиною світу, реалізуючись у тих сферах, які до цього були недоступні? Безперечно одне. Сьогодні Калмикія дійсно має своє обличчя: по-буддистськи доброзичливе, по-східному підступне, по-європейськи конкретне і по-радянськи психологічно близьке усім нам. Побувавши у ній, отримуєш потужний інтелектуальний поштовх. І не просто замислюєшся про сенс життя, а починаєш шукати своє місце в цьому світі, своє призначення, причому шукати активно, гостро відчуючи, наскільки прекрасне і швидкоплинне життя...

...А тигр є тигр. Навіть падаючи з величезної висоти, він обов'язково приземлиться на всі чотири лапи. По-котячому. Впевнено. Граціозно. З гідністю.

Мені довелося побувати в Калмицькій АРСР в 1965 році, де я протягом 1,5 місяця за завданням міністерства охорони здоров'я РРФСР вивчав ефективність лікування дітей з хронічним гломерулонефритом на курорті Еліста в дитячому санаторії «Радуга».

«Санаторий «Радуга» развернут на 150 коек, функционирует сезонно — с 15 мая по 15 сентября; он расположен в 22 км от столицы республики Элисты, в западной окраине Прикаспийской полупустыни, у подножья Юргенинской возвышенности...» (з монографії: И. С. Смиян. Климато-бальнеологическое лечение детей при хронических заболеваниях почек и мочевыводящих путей. — М.: Медицина, 1967. — С. 231).

На що я тоді звернув увагу? На надзвичайну бідність. Люди жили в землянках! (у той час таких осель, крім Калмикії, не було в жодному регіоні СРСР). А тепер?! Для Кірса́на Ілюмжи́нова «Благополуччя народу — найвищий закон» (Цицерон).

Це й про Кірса́на Ілюмжи́нова писав Маркіян Шашкевич:

... ум сильний, високий,
Ум, що го вічна доброта повила,
Ум, що го красна природа зростила...

Коли ж Україна народить свого Кірса́на Ілюмжи́нова? Невідомо. Для XX та початку XXI століття земній кулі притаманні

МОНАРХИ

Диктатори, королі, імператори,
Мліючи в димі хвальби,
Роззявляли пащі, мов кратери,
І гукали:
— Ми символ доби.
— Хто не з нами, той проти Бога.
І сипались лаври убогі
До кущих кривавих ніг.
Нікчемна, продажна челядь,
Банда кривляк для втіх,
Щоб мати щось повечерять
Годували холуйством їх.
Ідоли обслинені, обціловані
Ішли величаві в своїй ході.
А поруч вставали некороновані
Корифеї і справжні вожді.
Вставали Коперники і Джорджоне,

Шевченко підводив могутнє чоло,
І біля вічного їхнього трону
Лакузи жодного не було.
Бо щире, високе небо
Не підмалюєш квачем,
Бо величі справжній не треба
Спиратись на плечі нікчем.

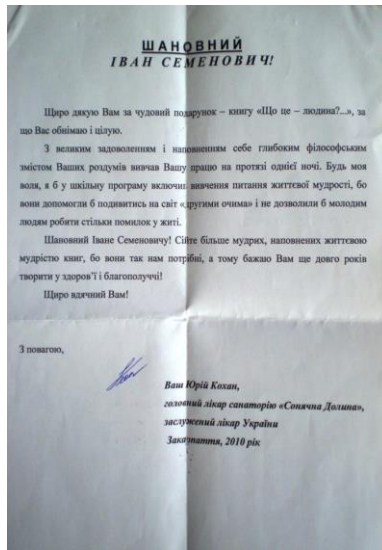
Василь Симоненко

Кірсан Ілюмжинов! Я Вас люблю. Заочно. І не лише люблю. Наявність таких людей на земній кулі приносить впевненість у своїх життєвих позиціях, викликає заспокоїливий стан та надію на сонячне майбуття.

Деякі читачі моїх спогадів і роздумів кажуть, що мої книги (їх «перетравлення») викликають у них врівноваженість, емоційну сталість та позитивне сприйняття різноманітних подій, пов'язаних з особистим життям. І коли вони (читачі) відчувають життєвий дискомфорт, повторне ознайомлення з моїми роздумами сприяє приходу до «тями», допомагає розігнати оточуючий туман...

Те саме і я можу сказати: життя, його сприйняття та діяльність Кірса-на Ілюмжинова прикрашають і моє життя. Статтю Валерії Бондаренко «Задзеркалля Кірса-на Ілюмжинова» я читав три рази і буду читати ще неодноразово — кожного разу, коли в мене буде спадати енергія життєвого оптимізму.

...А нам (мені) своє робить...

Шановний Іван Семенович!

Щиро дякую Вам за чудовий лист — книгу «Що це — людина?...», за що Вас обнімаю і цілую.

З великим задоволенням і наповненням себе глибоким філософським змістом Ваших роздумів вивчав Вашу працю на протязі однієї ночі. Будь моя воля, я б у шкільну програму включив питання життєвої мудрості, бо вони допомогли б подивитись на світ «другими очима» і не дозволили б молодим людям робити стільки помилок у житті.

Іване Семеновичу! Сійте більше мудрих, наповнених життєвою мудрістю книг, бо вони нам так потрібні, а тому бажаю Вам ще довго років творити у здоров'ї і благополуччі!

Щиро вдячний Вам»

З повагою

підпис

Ваш Юрій Кохан,

головний лікар санаторію «Сонячна Долина»,

заслужений лікар України. Закарпаття, 2010 рік.

Юрій Михайлович Кохан, який пропрацював три десятки років в обласній дитячій лікарні Закарпаття і написав ґрунтовну книгу «Ростіть здоровими, діти!», як видно з цього листа, занепокоєний станом виховання дітей та підлітків у своїй державі. І це мало б бути проблемою № 1 для керівників держави — моральний стан дитини, підлітка визначає майбутнє не лише особистості, сім'ї, а й держави.

Це питання особливо непокоїть людей мистецтва:

«...Для Дорониной важно, чтобы актеры понимали основу своей профессии — эта работа на саму идею театра: «Театр — храм искусства, в котором нужно молиться сердцем. Сцена — не доходное место! Актеры не должны показывать стриптиз только потому, что современный обыватель готов за него платить! Конечно, «во времена рынка» продается только то, что имеет спрос. Сложилась парадоксальная и чудовищная ситуация — авангард провозглашен определяющим направлением в искусстве, и чем больше несусветностей накручено в постановках, тем больше у театра шансов завоевать популярность. Поэтому дельцы от культуры — каждый в меру своей бездарности — пускают на продажу свои эксперименты, превращающие хорошие пьесы бог знает во что! Но, что еще страшнее, большая часть тех, кого мы называем интеллигенцией, делает вид, что не замечает, что переписывание такими деятелями пьес Горького или Чехова означает одно — неуважение к своему народу. И — самое страшное! — такая же картина не только в театре. Классическое искусство попирается и в живописи, и в литературе, и в музыке.

Мне чрезвычайно жаль нынешних молодых, потому что у них отнимают очень важную часть жизни — привычку любоваться прекрасным. А ведь они способны любить прекрасное и отличать его, я это знаю, потому что вижу их лица на моих спектаклях. И если среди хаоса и бессмысленных затрат эмоций не на красоту, а на красоту они приходят в театр, значит, до них можно достучаться. Конечно, завоевать их внимание сложно. Но это возможно» (підготувала Ліна Лісіцина в статті «Татьяна Доронина «Театр единственный смысл моей жизни», газета «Я», 14. 09. 2010).

Щось подібне відбувається з нашим оточуючим середовищем, на чому зосереджує нашу увагу Василь Василяшко у своєму вірші

ЦВІТУТЬ САДИ

Село пустіє, а дерев побільшало:
Де водограй, не видно неба глиб.
Кущі і квіти мов посміливішали —
Обсіли густо хати в більмах шиб.
Криничка у нітраті вже не гусне,
За дня шукає лис курей в дворі,
Та птахи, що вціліли біля пустки —
Нема дурних — злетіли на горіх.

Поміж плодів торішніх вишня квітне,
Не знає знову, чи зберуть плоди,
На зав'язь бджіл немає сумно квітню,
А гість радіє: — Як цвітуть сади!..

Юрій Михайлович перші десятиліття свого трудового життя присвятив загальній педіатрії, а пізніше — санаторно-курортному лікуванню. Я, навпаки, перші півтора десятиріччя присвятив вивченню та науковому обґрунтуванню санаторно-курортного лікування дітей, а пізніше — загальній педіатрії. Тому не випадково й сьогодні мені «болять» наукові проблеми моєї молодості. Тому не випадково я й сьогодні звертаюся до цього питання (журнал «Педіатрія, акушерство та гінекологія», 2010, № 3):

І. С. СМІАН

Haec res nullam dilationem recipit
(Ця справа не терпить жодного зволікання. Тит Лівій)

КУРОРТ — ВИЗНАЧНА ЛАНКА ОЗДОРОВЛЕННЯ ДІТЕЙ З ХРОНІЧНОЮ ПАТОЛОГІЄЮ

Це я так вважаю, що курорт — визначна ланка оздоровлення дітей з хронічною патологією. Державні діячі та організатори охорони здоров'я, на жаль, по-іншому вбачають вирішення цієї проблеми: активне згортання санаторно-курортного лікування малюків. Про це переконливо говорять Т. Ф. Голубова та Н. П. Дриневський (1): «...На Євпаторійському курорті ще в 1990 році було більше 100 дитячих оздоровчих установ, сьогодні, на цьому визнаному Всеукраїнською дитячою здравницею з унікальними природними умовами курорті функціонує всього 35 цілорічних дитячих санаторно-курортних установ з могутнім технічним, кадровим і науковим потенціалом, лікувальними грязями, мінеральними водами, басейнами, школами для навчання...».

Але проходить не лише активне згортання чітко організованого і визначеного санаторно-курортного лікування дітей з хронічною патологією, а й свідоме його розбалансування: «Зі зміною соціально — економічних умов країни і населення України істотно змінився не тільки кількісний, але

й якісний стан санаторно-курортної допомоги. Санаторії, особливо ті, що розташовані на курортах оддалік від місця проживання, стають все більш недоступні для більшості хворих, які потребують медичної реабілітації, особливо при інвалідизуючих захворюваннях і хронічній патології. Змінився акцент головного завдання санаторно-курортного етапу — профільно — нозологічної спеціалізації. Спеціалізовані дитячі здравниці, що мають унікальний досвід з консервативного, а у ряді випадків з комбінованого з хірургічним лікуванням інвалідизуючих захворювань, вимушені міняти свій профіль. Сьогодні ці санаторії приймають дітей з будь-якою соматичною патологією, а профільні для здравниці хворі становлять не більше чверті від тих, що лікувалися. В той же час, санаторії не пристосовані для розміщення, проживання і лікування дітей-інвалідів, подібні умови не сприяють підвищенню ефективності і якості відновного лікування, що проводиться.

Значно скоротилися терміни перебування дітей, що унеможливило проведення спеціалізованих реабілітаційних заходів, особливо з ортопедичною і неврологічною патологією. З відсутністю бюджетного фінансування санаторії МОЗ України вимушені приймати на лікування не тільки дітей, але й дорослих за комерційними путівками.

Фінансові труднощі негативно позначаються не лише на якості медичної роботи установ за місцем проживання дітей і підлітків, але і санаторно-курортних установ, що різко обмежує проведення таких необхідних на ранньому етапі наукових досліджень. Помітно знизився спектр і якість сумісних науково-практичних розробок з профільними інститутами і кафедрами в галузі реабілітації, вторинної профілактики і вивчення віддалених результатів етапного лікування. За останні роки мало планується і рідкістю стали великі кооперативні дослідження з провідними клініками країни» (1).

Дуже сумно, що майбутнє не віщує благополуччя в царині курортного оздоровлення дітей. Про це свідчить й Галина Денисенко в статті «Зробимо Східницю Всеукраїнською оздоровницею» («Ваше здоров'я» 30 травня 2008), короткий фрагмент з якої я наведу: «...У 1997 році завдяки нашим зусиллям Східницю визнано Всеукраїнською дитячою оздоровницею. Потім після довгого незрозумілого зволікання Кучма видав... не указ, а розпорядження (ця форма документа не обов'язкова до виконання) напрацювати програму розвитку Східниці. У рамках створеної програми, втілити яку передбачалося протягом 1999-2007 років, запланували зведення дитячого санаторного комплексу «Смерековий» на 1000 ліжок і санаторію

матері та дитини на 350. У результаті Східниця мала повноцінно оздоровлювати по 25 тисяч осіб на рік, але все це за браком коштів залишилось на папері...

Скільки вже ми писали, стукали, а нас не чують, до здоров'я дітей байдуже. У 2006 році надіслали листа за підписом більше як 10 академіків до Міжнародного благодійного фонду «Україна 3000», його передали до адміністрації Президента, а звітди — до Кабінету Міністрів, який вирішив закрити програму розвитку Східниці як Всеукраїнської дитячої оздоровниці.

Та ми не опускаємо руки — хочемо для Східниці здобути статус Національної оздоровниці. Зволікати не можна: діти ростуть, їх треба лікувати. Підготували лист віце-прем'єру з гуманітарних питань Івану Васюнику з проханням вийти із законодавчою ініціативою до Верховної Ради щодо:

- надання Державного статусу всім екологічно чистим рекреаційним зонам України,
- припинення в санітарних зонах родовищ лікувальних мінеральних вод будівництва,
- відміни постанови, прийнятої попереднім урядом, про оздоровлення дітей у шкільних таборах,
- відновити Програму розвитку Всеукраїнської дитячої оздоровниці «Східниця» та надати їй статус Національної...

Зміст цієї статті ілюструє наше відношення до дітей взагалі і хворих дітей, зокрема. Чому ми забуваємо, що «*Maxima debetur puero reverentia*» (До дитини треба ставитися з найбільшою повагою. Ювенал). А до хворої дитини — з особливою повагою. А в нас: «*Mel in ore, verbe lactis, fel in corde, fraus in factis*» (Мед на вустах, слова — молоко, жовч у серці, підступність у вчинках).

На превеликий сум, сьогодні вирішальне значення мають гроші, а не можлива ефективність оздоровлення малюків, а так й здоров'я всього населення України. Коли я розпочинав свою курортологічну практику (1957 рік), тривалість лікування дітей з хронічними захворюваннями в дитячих санаторіях була протягом двох місяців (сьогодні в межах трьох тижнів). І на додаток до цього лікарська комісія санаторія при необхідності продовжувала термін лікування на необмежений термін. Були випадки, коли діти з цирозом печінки, виразковою хворобою перебували в санаторії до 3-4 місяців. Зрозуміло, що лікування проводилось безоплатно. Більше того, надавалась можливість проводити різноспрямовані наукові

дослідження, для чого, я, як дослідник, мав можливість викликати хвору дитину на повторне лікування (з цією метою МОЗ виділяло безкоштовні путівки) для вивчення віддалених наслідків курортної терапії. Так, ми спостерігали 115 дітей із хронічними захворюваннями печінки і жовчних шляхів, які повторно поступили в дитячий санаторій «Джерело курорту Трускавець» через 10-12 місяців (46 дітей), 13-18 місяців (44 дітей) і через 19-24 місяців (25 дітей). Порівняльні показники клінічних проявів хвороби показові: больовий синдром зовсім не проявлявся в 44,9 % дітей, диспепсичний — у 49,1 %, інтоксикаційний — у 60 %, пальпаторна болючість через деякий час в правому підребер'ї зникла у 55 % дітей, збільшені розміри печінки стійко нормалізувались у 27,6 %, Ці катамнестичні дані переконливо свідчать за наявність довготривалих позитивних впливів курортних факторів курорту Трускавець на перебіг хронічних запальних захворювань гепатобіліарної системи у дітей.

Аналогічні довготривалі результати ефективної курортної терапії отримані у дітей з хронічними запальними захворюваннями печінки і жовчних шляхів отримані нами й на курорті Желєзноводськ. Так, на повторне лікування в клінічний дитячий санаторій «Салют» Желєзноводського курорту поступило 101 дитина. Почували себе здоровими до повторного поступлення в санаторій 34 дитини (33,7 %), в інших дітей через деякий час спостерігались ті чи інші прояви захворювання але менш маніфестно. Так, у 22,7 % дітей больових і диспепсичних явищ не було біля року, а у 42,6 % — біля 6 місяців. Вивчення об'єктивної патологічної симптоматики свідчить, що основні симптоми захворювання при повторному поступленні в санаторій зменшились у два рази. Іншими словами, перший курс санаторно-курортного лікування сприяв повній ліквідації об'єктивної патологічної симптоматики в 50 % випадків.

Подібні катамнестичні дані отримані й при спостереженні 17 дітей з хронічним пієлонефритом, які повторно поступили в дитячий санаторій «Джерело» курорту Трускавець через 1,5-2-3 роки після першого курсу лікування. 2/3 хворих після першого курсу санаторно-курортного лікування почували себе здоровими. Сприятливі зміни відбулися в показниках аналізів сечі. Так, протеїнурія, яка спостерігалася у 13 дітей, визначалася у 6, а при повторній терапії вона була всього у 7 хворих. Таким чином, протеїнурія, яка зникла при першому курсі лікування, виникла лише у одного хворого. Мікроеритроцитурія у 5 дітей при першому курсі лікуванні зникла у 1 дитини, а при повторному поступленні вона була лише в 1 хворого (ефект післякурортної ефективної дії), що свідчить про довготривалий

вплив санаторно-курортної терапії. Найбільш стійка лейкоцитурія, яка була в 11 дітей, і яка при виписці залишилася у 3. Стійка довготривала ліквідація лейкоцитурії спостерігалася у 4 хворих (36,6 %).

Таким чином, катамнестичні дані щодо ефективності терапії на питних курортах хронічних захворювань в дитячому віці свідчать про тривале збереження досягнутих безпосередніх результатів в оздоровленні дітей після санаторно-курортної терапії.

Такий ефект «післядії» курортних факторів на організм дитини ми пояснюємо підвищенням опірності організму до несприятливих факторів, які сприяли розвитку та підтримки хронічного запального процесу. Отже, можна стверджувати, що комплексна курортна терапія сприяє нормалізації або покращанню всіх ланок, відповідальних за збереження гомеостазу дитини (людини). Гомеостазу гормонального, ферментативного, водно-електролітного, імунологічного, мікробіологічного... «Офізіологіченню» численних патофізіологічних зрушень в організмі, який уражений хронічними збocenнями діяльності органів та систем, обміну речовин. Прямим або опосередкованим підтвердженням сказаного є численні клінічні та експериментальні дослідження (2-25..).

Таким чином, зменшення або ліквідація клінічних проявів хронічного захворювання відбувається переважно за рахунок стимуляції (оновлення) різних ланок порушеного гомеостазу організму.

Багаторічна науково-дослідна праця і праця практикуючого лікаря в Трускавці, на Кавказьких Мінеральних водах (Железноводськ, Єсентуки, П'ятигорськ, Кисловодськ) переконала мене в наступному: по-перше, немає такого іншого універсального та нешкідливого чинника, як мінеральна вода (та й інші курортні фактори), що сприяє відновленню порушених обмінних процесів в організмі людини, хронічно ураженої хворобою. Мінеральна вода після внутрішнього вживання сприяє упорядкуванню всіх порушених обмінних процесів на молекулярному рівні, в першу чергу, і покращує порушену функцію того чи іншого органу або системи, в другу. Вищенаведене підтверджується численними дослідженнями в курортологічній практиці та науці.

Тому я сподіваюся, що в недалекому майбутньому всі діти, які страждають на хронічні захворювання, будуть щорічно і безкоштовно лікуватися в санаторіях в умовах курорту. Яка від цього була б користь? Значно покращилося би здоров'я дітей і дорослого населення, збільшилась би тривалість життя та термін працездатності, була б позитивна динаміка інвалідизації дітей, зменшилася би на 50-60 % потреба в стаціонарних ліжках.

Я також не полишаю надії щодо можливої активізації наукових досліджень в царині курортології і, зокрема, дитячої.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голубова Т. Ф., Дриневський Н. П. Стан реабілітації дітей і підлітків в сучасних умовах. Медична реабілітація в санаторно-курортних закладах. ЗАТ «Укрпрофоздоровниця» (методичний посібник). — Київ, 2004. — С. 202-209.
2. Состав и свойства минеральной воды «Нафтуся». Под общей редакцией Б. Е. Есипенко. — К.: Наукова думка, 1978. — 157 с.
3. Курортология и физиотерапия. В 2 томах. Под редакцией В. М. Боголюбова. — М.: Медицина, 1985.
4. Мінеральні води Закарпаття. Питне лікувальне використання. (за ред. М. В. Лободи, Л. П. Киртич. — Ужгород: Іва, 1997. — 174 с.
5. Карачевцева Т. В., Волков В. П. Детские санатории. — М.: Медицина, 1986. — 160 с.
6. Лечение детей на курортах Украины (Под ред. М. В. Ивановой). — К.: Здоров'я, 1988. — 200 с.
7. Бальнеотерапия при заболеваниях детского возраста. Под ред. Т. В. Карачевцевой. — М.: Медицина, 1980. — 445 с.
8. Смиян И. С., Т. В. Карачевцева. Детская курортология. — К.: Вища школа, 1985. — 279 с.
9. Смиян И. С. Санаторно-курортное лечение детей с хроническими заболеваниями печени и желчных путей. — М.: Медицина, 1962. — 132 с.
10. Смиян И. С. Санаторно-курортное лечение детей при заболеваниях почек, мочевыводящих путей и нарушений солевого обмена. В кн.: Санаторно-курортное лечение детей. Под ред. Лебедева Д. Д. — М.: Медицина, 1966, С. 42.
11. Смиян И. С. Климато-бальнеологическое лечение хронических заболеваний почек и мочевыводящих путей у детей. — М.: Медицина, 1967. — 236 с.
12. Смиян И. С. Лечение детей на Кавказских Минеральных Водах. — Ставрополь, 1972. — 85 с.
13. Смиян И. С. Комплексное лечение детей с хроническими заболеваниями печени и желчных путей в условиях курорта. — М.: Медицина, 1973. — 192 с.

14. Сміян І. С. Курортна реабілітація дітей з хронічним ураженням органів травлення, сечовидільної системи та обміну речовин // Медична гідрологія та реабілітація. — 2003. — № 1. — С. 4.
15. Клініко-патогенетична оцінка ефективності лікування на питних курортах: сьогодення чи майбутнє? // Медична гідрологія та реабілітація. — 2008. — № 1. — С. 5.
16. Алексеев А. И., Шимонко И. Т., Орлов О. Б. Лечение и реабилитация на курорте Трускавец и Сходница. — К.: Здоров'я, 1994. — 176 с.
17. Біоактивна вода «Нафтуса» і шлунок (За ред. І. Л. Поповича, С. В. Івасівки, І. С. Флюнта, В. П. Перченка). — К.: Комп'ютерпрес, 2000. — 324 с.
18. Вода «Нафтуса» і водно-сольовий обмін (Чебаненко О. І., Флюнт І. С., Попович І. Л. та ін.). — К.: Наук. думка, 1997. — 141 с.
19. Есипенко Б. И. Физиологическое действие минеральной воды «Нафтуса» (Состав и свойства минеральной воды «Нафтуса»). — К.: Наук. думка, 1978. — С. 93-123.
20. Івасівка С. В. Попович І. Л., Аксентійчук Б. І., Білас Б. І. Природа бальнеочинників води Нафтуса і суть її лікувально-профілактичної дії. — Трукавець, 1999. — 125 с.
21. Кузнецов Б. Г., Осипов Ю. С., Саакян А. Г. и др. Ранние эндокринные реакции при приеме минеральной воды. — Вопросы курортологии, 1987, 5. — С. 5-11.
22. Ружи́ло С. В., Церковнюк А. В., Попович І. Л. Актотропні ефекти бальнеотерапевтичного комплексу курорту Трукавець. — К.: Комп'ютерпрес, 2003. — 131 с.
23. Физиологические основы лечебного действия воды Нафтуса (Яременко М. С., Ивасивка С. В., Попович И. Л. и др.). — К.: Наукова думка, 1989. — 144 с.
24. Шимонко И. Т., Хохлов Б. А. Лечение больных с воспалительными заболеваниями почек и мочевых путей (курорт Трускавец). — К.: Здоров'я, 1987. — С. 57-75.
25. Бальнеокардіоангіологія. Вплив бальнеотерапії на курорті Трукавець на серцево-судинну систему та фізичну працездатність. (за ред. І. Л. Поповича, С. В. Ружи́ло, С. В. Івасівки, Б. І. Аксентійчука). — К.: Комп'ютерпрес, 2005. — 229 с.

Не маю ані найменшої надії, що мої прості та зрозумілі волання, які наведені в цій статті, знайдуть хоча б незначний відгук в серцях міністерських чиновників. І, насамперед, мабуть, тому, що читати для них

надзвичайний труд. А всякий чиновник обходить найменші труднощі десятою дорогою. І...

І

Знову чути про кабінет...
У «іспанця» вищі сфери...
Третій день не спить кадет,
Вигляда есер з печери,
«Самостійник» напрокат
Взяв уже з крамниці фрака,
Хлібороб, наш друг і брат,
Метушиться швидше рака.
Кожний зліз на «самопер»,
Кожний ходе з телефоном...
Де не підеш, скрізь «прем'єр»,
Кожний держиться з фасоном.
Звідки ж чутки? Хочеш знать?
І казати навіть шкода.
Порішили десь прогнать
З міністерства діловода.

Олександр Олесь

Сьогодні ж обіцяють прогнати «діловода» з міністерства, губернії, мерії... Але, як і раніше, нічого не виходить. Не може ж «вождь» почувати себе царем-богом без камарилії...

Тому що, хто

ЦАР-БОГ

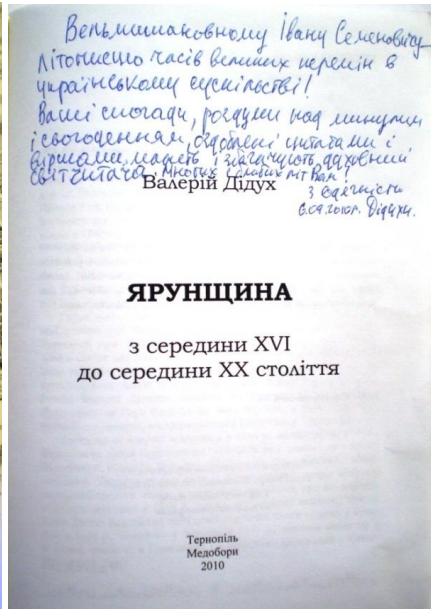
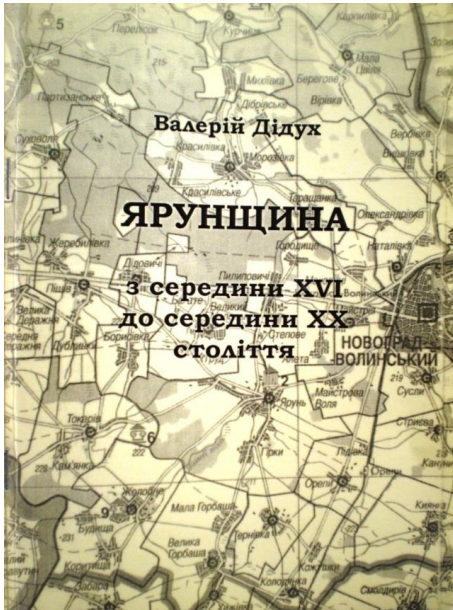
До злого духа мовив фараон:
«Будь ти мені радник і спомога,
Щоб мій народ мене без перепон
Вважав за бога».
Злий дух сказав: «Ще не прийшла пора,
Щоб се зробити, мусиш ще відниньки
Багато зла вчинити, але добра
Ані дробинки».
Трудився щиро фараон, і дер,
І мучив люд, що аж земля стогнала,
Аж врешті заявив злий дух: «Тепер
Пора настала».

«Чому тепер?» — рік фараон. «Пора,
Бо вже твій люд в страсі держати не в змога,
Хіба що вмовиться йому царя
Вважають за бога.

Бо так притисло їх твоє ярмо,
Що довше вже не здужують держати,
Як швидко їх царя не навчимо
Богом вважати».

Іван Франко

Нещодавно отримав в дарунок від доцента кафедри фізики і інформатики нашого університету Валерія Дідуха, відомого на Тернопіллі поета, цікаву та цінну книгу «ЯРУНЩИНА з середини XVI до середини XX століття».

З приємним для мене написом:

«Вельмишановному Івану Семеновичу — літописцю часів великих перемін в українському суспільстві!

Ваші спогади, роздуми над минулим і сьогоденням, оздоблені цитами і віршами, манять і збагачують духовний світ читача.

Многих і благих літ Вам!

З вдячністю. 6. 09. 2010.»

На цей раз Валерій Дмитрович, як на мене, написав та видав історичний (історичний і за своєю вагомістю) літопис про свою малу батьківщину. Дуже детальний, дуже глибокий, дуже змістовний, дуже народний... «У новій книзі автор не лише доповнив і узагальнив результати досліджень історії села Ярунь і навколишніх сіл, а й знайомить читача з родинними обрядами, піснями, казками, загадками, які були записані в селі Юрківщина у середині ХІХ ст. найвидатнішим етнографом Волині Зофією Рокосовською» (анотація до книги).

Справді

Лишив сліди минулих літ
Час у музеях, у архівах,
У переказах і співах,
В краю полів, лісів, боліт.

...Через Ярунь протікають Царем, Жолобенка і Кошелівка, яку, нижче за течією, називають Грабівка.

Край і щедрості, і вроди,
Де несуть у Церем води
Кошелівка й Жолобенка,
Бачив Лесю і Шевченка.

Місцевість Ярунщини була багата на поклади граніту, торфу, піску, а в околиці села Юрківщина виступала першорядна порцелянова глина.

Ліси, багаті на звірину, приваблювали мисливців, луки і річки — пастиші племена, а родючі землі — землеробів, про що свідчать поховання ІV–ІІІ ст. до н. е. в урочищі Пасіка. Село, цей чарівний куточок Поліської землі, у минувшині знаходилось у складі древлянської самостійної держави, яка перебувала у складі Київської Русі...

В краю полів, лісів, боліт
Живуть нащадки князя Мала.
Там Лесю доля пеленала
Й рахує Ярунь число літ.
Заполонили ті місця
Мисливця, сіяча, ченця.
Князь Ігор там збирав данину,
За що зліг в домовину.
Багатство надр, земля, природа,
Народ, діянь його плоди,
Жіноча вірність, пишна врода

Манили ворогів сюди.
Хліби там тянуться до неба,
Зростають рясно льон і хміль
І у краян — душі потреба
Піднести Вам і хліб і сіль.

...Наведемо прощальну промову священника Карпінського до своїх прихожан 1902 року:

«По случаю такой вашей благорасположенности и признательности ко мне, считаю священным долгом и я сказать вам несколько слов.

Я нигде не видел и даже не слышал, чтобы прихожане когда-нибудь, а особенно в нашем околотке, оказали подобную признательность своему приходскому священнику, или при переходе из прихода на приход, или при выходе за штат, чтобы где-нибудь поднесли священнику или Икону, или Крест, или хоть бы сказали какое-нибудь приветственное слово.

Потому я благодарю вас от души и от сердца за добрую память вашу обо мне. Чувствительно благодарю вас за то, что вы вспомнили и не забыли пятидесятилетней моей службы в Яруни. Действительно, я прожил здесь вместе с вами пятьдесят лет. Легко сказать пятьдесят лет, прожить пятьдесят лет не легко. Это весьма большой период времени — пятьдесят лет, большой период времени и десять лет, даже один год. Сколько, например, знакомых мне и добрых людей, которых спустя назад пятьдесят лет, я здесь застал живыми, поступая на Яруньский приход, где они теперь? Нет их, все почти поумирали, все почти отошли у вечность. И в настоящее время Вы почти все уже мои крестники, а браком сочетавшиеся — все до одного вступили в брак за моим благословением. В течение пятидесяти лет я молился о вас в сем святом храме перед престолом Божиим, благословлял вас Именем Господним, с желанием от души, от сердца вам счастья, здоровья и многих лет. Некогда Угодник Божий Моисей вывел народ Израильский из Египта, из рабства египетского в обетованную землю, кипящую медом и млеком, водил их по Аравийской пустыне сорок лет, и чрез это время все вышедшие из Египта, а их было очень много — шестьсот тысяч мужей, кроме жен и детей, и все они в течении сорока лет поумирали на пути, только два человека — Иисус Навин и Халев — удостоились выйти в обетованную землю. Теперь почти тоже и в Ярунском приходе, очень немного осталось в живых из тех, которых, спустя назад пятьдесят лет, я здесь застал живыми. Все почти поумирали, все отошли в вечность. Живя с вами пятьдесят лет, случилось мне многих из вас оскорбить чем-нибудь, теперь прошу вас забыть оскорбления и не поминать меня худым словом.

Случалось и вам оскорблять меня чем-нибудь, теперь я все забываю, теперь я все и всем прощаю.

Мы ежедневно молимся Господу Богу, говоря, и оставь нам долги наши, якоже и мы оставляем должникам нашим. Это значит, если мы будем прощать обиды свои другим, то Господь наш Небесный простит нам согрешения наши; а если мы не будем прощать своих обид, то и Господь наш Небесный не простит нам согрешений наших.

Наконец еще желаю помолитися с вами и о вас в Святом храме пред Чудотворной Иконой Божіей Матери Ярунської, да хранит она вас всех от всех скорбей, зол и напастей на всех путях вашей жизни».

Краю рідний, ти мій оберіг
І річки три тут, немов, три сестри.
Приведуть Вас в село сім доріг,
А до церкви із них лишень три...

(із книги Валерія Дідуха).

Ще кілька віршів В. Дідуха із цієї книги, які густо концентрують її зміст:

ПОДИХ XX СТОЛІТТЯ

Діти зрікались батьків,
Страх забирав душевні сили,
І найстрашніший із віків
Поклав найкращих у могили.
Зміталось все в ім'я ідей,
Про рівність, братство були твори.
Кидалось горе на людей,
Відкритий ящик був Пандори.

* *

*

Лишилися сліди двадцятого століття
В народній пам'яті і у серцях.
Несли з собою хмар лихоліття
І жах, і смерть, із присвистом свинця.
І над всім світом був піднятий молот,
Іржавів в сільській хаті серп...
Голодомор створила та держава,
В якій колоссям був оббитий герб.

* * *

І скільки ж Вас, беззахисних нужденних
Віднесла смерть у далеч на крилі?
І скільки ж Вас невинно убієнних
Лежить в краю і у чужій землі?

Із 450 обрядових, ліричних, колискових і баладних пісень, записаних Зофією Рокосовською і частково наведених Валерієм Дідухом, процитую лише кілька:

Щедрівка

Ой в полі, в полі, там плужок оре,
Щедри вечор, добри вечор,
Добрим людям на весь вечір*.
За тим плужком сам Господь ходить,
Святий Павло поганяє,
Божая Мати їсти носила,
Їсти носила, Бога просила.
Оріть синки, оріть долинки,
А з колосочка, то й жита бочка.
А зо жмінки, то й штири мірки,
А з колосниці мірка пшениці

* Цей двовірш повторюється за кожним наступним.

Веснянка

Ой ми поле орали, орали,
Зелененька рута, жовтий цвіт.
«А ми поле переорем, переорем»
А ми просо посієм, посієм.
«А ми коні запустим, запустим»,
А ми коні займемо, займемо.
«А за коні сто рублів, сто рублів»,
У нас просо в кадобі, в кадобі.
«У нас дівки в надобі, в надобі»,
Зелененька рутонька жовтий цвіт.

Дівоча пісня

Кінець греблі стоять верби,
Що я їх садила;
Нема того в Юрковщині,
Що вірно любила.

Нема його, нема його,
Нема його тута,
Но поросла по слідочках,
Шальвія і рута.
Я шальвію пересію,
Руту перетичу,
Ой кого я вірно люблю,
До себе закличу.

Чоловіча пісня

Коли любиш мою дочку,
Купуй мені горілочку;
Не любиш, трясця ма,
Не зводи її з ума.
Коли любиш, люби дуже,
А не любиш не жартуй же;
Як не хочеш єї брати,
Іди к чорту з моєї хати.

Галаслива пісня

На горі журавлі,
На долині гусі;
Пані їде до костела,
А пан до Марусі.
На горі телята,
На долині свинкі;
Пані їде до костела,
А пан до Яринкі.

Колискова

Аа, аа, котку,
Зробив же ти шкодку;
Поліз на полицю,
Поїв паляниці;
Треба котка бити,
Щоб учивсь робити.

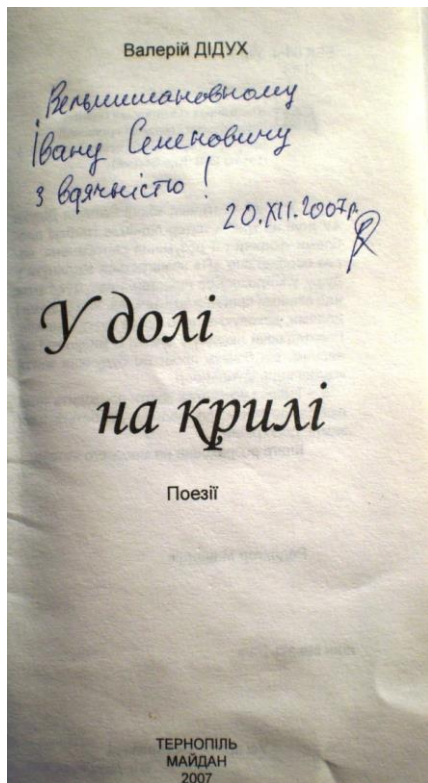
Юрківські дівчата часто кепкували з ярунських хлопців:

В Юрковщині сухо,
а в Яруні чван;
в Юрковщині гарні хлопці,
на Яруні дран.

Ось такий Валерій Дідух — педагог, фізик, поет (автор численних поетичних збірок) і літописець свого рідного краю. Він збагачує своє життя, життя своїх близьких та співвітчизників своєю творчою настирливістю, талантом та вболіванням за свою країну, за свій край.

Мій Ярунь — частка серця,
Там вперше хрест окреслила рука.
І звідтіля, неначе із джерельця,
Тече, звиваючись, життя ріка.

Валерій Дідух (2007 рік)

З упевненістю за свою країну:

Я син батьків і України,
Я є таким, як мій народ.
Зазнала нація руїни,
Змінився генетичний код.

Були об'єднані у Вірі —
Збирали мудрості плоди,
Проте плодили ми кумирів
Й губили прадідів сліди.
Пізнали ми безчестя міру,
А нас оспівував Боян...
Несли нащадки Русі віру,
Що не зламати дух слов'ян.
І чаша тріснула терпіння,
Й невольницькі упали грати,
Бо народилось покоління,
Яке не змусять замовчати.

Валерій Дідух (2006 рік)

Продовжую спілкування з тернополянином Богданом Івановичем Мельничуком — письменником, журналістом, редактором, краєзнавцем, заслуженим діячем мистецтв України, лауреатом всеукраїнських літературно-мистецьких премій ім. Івана Блажкевича, братів Богдана і Левка

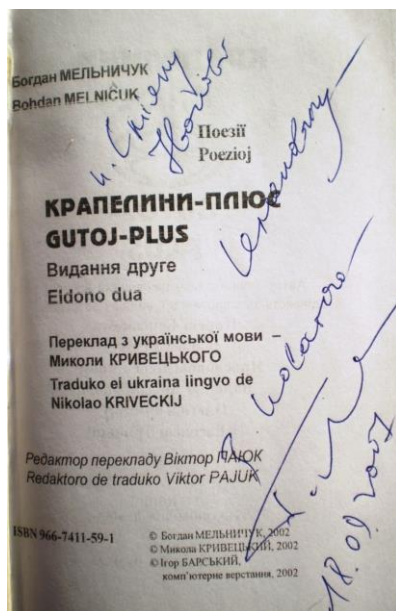
Лепких, Уласа Самчука, Ірини Вільде; обласних — ім. Станіслава Дністрянського, Володимира Вихруща; має другу премію першого всеукраїнського конкурсу сучасної радіоп'єси «Відродимо забутий жанр» (2007); особливу відзнаку третього всеукраїнського конкурсу сучасної радіоп'єси «Відродимо забутий жанр» (2009); також лауреат Всеукраїнських конкурсів пісні «Пісенний вернісаж — 2009» (м. Київ), «Червона калина» (2009, м. Тернопіль)...

Богдан Іванович видав 28 своїх книг драматургії, прози й поезії. Його п'єси (їх він написав 20) було поставлені в театрах Львова, Тернополя, Дніпропетровська, Рівного... Його пісні виконували і виконують народні артисти України Анатолій Горчинський, Степан Гіга, Гриць Драпак, заслужені артисти Микола Болотний, Микола Довгальов, Володимир Шинкарук...

Богдан Мельничук — автор перекладів з болгарської, польської та інших мов, сценарист кількох телевізійних фільмів, зокрема про лауреата Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка поета Степана Сапеляка...

Тож спілкування з такою людиною велика честь для мене. Але я не лише кілька разів спілкувався з ним, а й отримав у подарунок від Богдана Івановича його твори:

У 2007 році

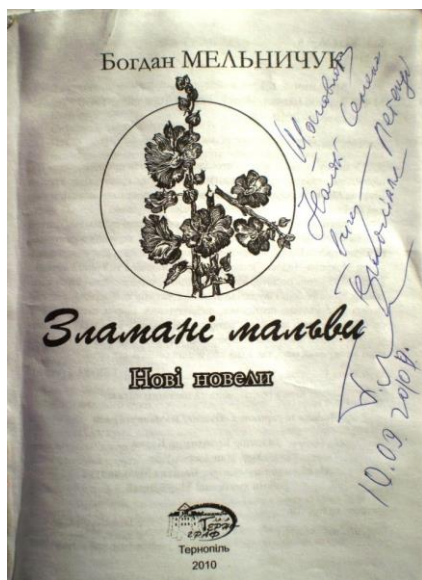

З написом: «п. Сміяну Іванові Семеновичу з повагою». У цих «Краплинах — плюс» що не мініатюра, то влучний постріл у десятку філософії нашого життя:

Доходячи
До межі,
Озираємося на початок.
Але ж борозну
Вже не переорати.

Якщо хочеш мати
Все в одну мить,
Не отримаєш нічого:
Квіти ніколи
Не розцвітають одночасно...

У 2010 році Богдан Іванович написав у подарованій книжці для мене аж занадто: «Шановному Іванові Семеновичу — легенді Тернопілля». У цьому році (13 вересня 2010) на сесії Національної Академії медичних наук України такі ж чарівні слова («Ви, Іване Семеновичу, — легенда») подарував мені академік Георгій Вікторович Дзяк, визнаний учений, завідувач кафедри терапії та ректор Дніпропетровської медичної академії.

Усвідомлюю, що я не легенда, але прочитати таке від відомого письменника, журналіста... — для мене все одно, що отримати значний заряд на подальшу мою творчу роботу, творчу роботу людини, яка впевнено вступила на свій дев'ятий десяток життєвого крокування. Не лише підпис, а і його оповідання, оповідання, що висвітлюють життєву мудрість та профілактику негативних вчинків, будуть сприяти очищенню моєї (твої читачу) совісті від різної людської каламуті. Я все ж таки наведу одне коротеньке оповідання з цієї книги:

ЗА ГРЕБЛЮ

I

Заглушивши мотоцикла, Михайло чортihnувся.

Степан соковитою комбінацією лайливих слів підримав його.

Було чого злитися.

Сюркотіли коники, але дядьки їх не чули.

Пахло підсушеним різнотрав'ям, та вони цього не зауважили.

Від червневої спеки брався повітряними хвилями горизонт, однак його не бачили.

Дивилися на Михайлову ниву. Ще вчора на ній росла буйна люцерна. А нині густа смарагдова трава тішила очі тільки на половині ділянки. На іншій безпорадно їжачилась стерня.

Таки правду казали сусіди, — зійшовши з мотоцикла, Михайло — високий і сутулий, як серпневий соняшник, спересердя розтяв правицею повітря, наче рубанув невідомого крадія пашниці. — Якась мерзота викосила минулої ночі.

— І правда те, що на велисопеді той гад приїжджав, — гарбузом викотившись з коляски, опецькуватий Степан тицьнув пальцем на свіжий слід.

Куми переглянулись.

— Увечері засядемо тут, Стефку? — грізно звів кошлаті брови докупи Михайло. Поблякло синє небо в його очах — їх заволокло сталевною хмарою.

— Засядемо, Міську, — змахнув краплі поту Степан. — і хто б то не був, йому — капут.

Каштани його очей — навпаки: потемніли, мов вода в ставку перед грозою.

— То гайда, куме, додому, приготуємося, — Михайло стиснув руків'я триколісного «коника» так міцно, ніби вже вхопив за шию злодія.

Мотоцикл удруге присів — у коляску втиснувся Степан.

— І до крамниці заглянемо, — він облизав пересохлі губи. — З плящиною веселіше буде чекати...

На викревленій часом і водою греблі, що з'єднувала село з полями, Михайло не раз злихословив. Бо ледве вивернув «коника» на вузькому краєчку насипу між калюжею і ставком. І справа вода, і зліва. Тільки та, що справа, — брудна та мілка, а зліва — чистіша і глибша: плесо.

...Сутеніло, коли куми примостилися за копицею на сусідній із Михайловою ділянці. Горілки взяли дві пляшки: хтозна-скільки, можливо, доведеться чекати.

II

Старий Петро добрався з райцентру додому, коли ніж горизонту відрізав останній окрасць від хлібини призахідного сонця. Був злий, бо даремно вистояв день у відділенні банку в черзі за тисячею гривень сто разів обіцяної компенсації — подачки за те, що копійку до копійки складали на старість: звідки у двох колгоспників могли бути статки. А тут ще й Устя, дружина розтуркотілась: «І там дарма, і тут нема. Корова весь день голодна. Ти ж знаєш, що я знедужаю...» Таки правда: головата худобина не винна, що влада безголова.

Перекусивши, прилаштував на рамі велосопеда косу, на багажнику — старе рядно. Поспішав, щоб завидно обминати клятву калюжу на греблі. А за нею, біля Михайлової люцерни, — занедбана ділянка, від якої Оксана, сусідка, відреклася: роки вже не ті, щоби на землі, та ще й віддалік від обійстя, поратися. Трави там — тільки б сили вистачило викосити. Вже не раз те поле рятувало Лиску від голоду. Натомість баба відносила Оксані слоїк молока чи й сметанкою тішила.

III

— О, чуєш, Стефку? — першим прокинувся добряче захмелівший Михайло.

— Та чую, Міську, чую, — висунув голову з-за копиці Степан.

Коса «вжик-вжик». Важке дихання — і знову «вжик-вжик». Місяця на небі нема, лише тінь невідомого видно. Монотонно хитається в такт звукам і крок за кроком — уперед.

Михайло намацав мішка.

— Діємо, як домовилися, Стефку?

— Так, Міську, й тому урвителиві — капут.

Не помітили, що ділянка не Михайлова, а сусідня. Пружина помсти, підігріта оковитою, розпрямилася. Михайло шулікою метнувся до косаря, накинув йому на голову мішок. Степан, підкотившись, ударив по ногах.

Гамселили так, ніби ціпами молотили. Крики з мішка матюоччям глушили.

— Знатимеш, як люцерну красти! — хекав Михайло, гепуючи гириями п'ястуків, натренованих у кузні за двадцять років ковалювання.

— Раз-два-три-чотири-шість! — бризкаючи слиною, човп ногами і навіщоє рахував удари, пропускаючи один, як раніше кружальця на рахівниці, Степан. Здавалось, що ступні звиклого до обману колишнього колгоспного бухгалтера налилися свинцем од жалю за дармінщиною, котра минулась, як обірвалася. — Тепер тобі — капут.

IV

Удосвіта селом — дві чорні, як рілля, новини. На полі за греблею знайшли ледь живого діда Петра. Баба Устя ще серед ночі зчинила гвалт.

А коли везли через греблю геть потлумленого старого, й Оксана, схлипуючи і поправляючи сиве пасмо волосся, що заважало змахувати сльози, притримувала на возі потрошеного ровера, — побачила оливкову пляму на плесі ставка. Назустріч зі села вже летіли сполохані птахи лемету — Михайло зі Степаном пропали.

Під копицею на полі — порожні пляшки. Слід від мотоцикла до греблі вужакою кривульчасто вигинався.

Сколихнулося латаття на ставку: сміливець із гурту біля калюжі пірнув у воду. Намацав під плямою мотоцикла.

Аж до неба — зойки: Степан так і задубів у колясці. А Михайла знайшли під водою за кілька метрів ліворуч. «Швидкій», що змогла доїхати лише до калюжі, довелося чотирьох до лікарні везти. Устя Петрові голову підтримувала, а ті двоє допомоги вже не потребували. Розтин у такому випадку — обов'язковий.

V

— Перейшли, ой перейшли Місько і Стефко за греблю гріха, — перехрестилась Оксана, піднявши до хмари погляд зеленкуватих, як вода в ставку, очей. Відколи колишня вчителька вийшла на пенсію — стала побожною.

...Хто насправді вкрав люцерну, в селі дізналися наступного дня: Степанова корова трісла від тої трави, котру покійник ніколи не вирощував.

Дружина, прогавивши, що нещасна худобина здулася, не покликала ветеринара, бо нетямилася через несподівані похорони.

Липень-серпень 2008.

Я по-доброму заздрю Богдану Мельничуку за чистоту, місткість, привабливість мови в його оповіданнях. Але я навіть цю новелу й тому, що влітку цього року професор, мій давній та добрий знайомий, народжений у Борщівському районі нашої області, розповів про випадок у їхньому селі. Його суть. Під час війни коханка одного з місцевих вояків поскаржилася на свого односельця. Коханець, щоб довести свою любов, згубив життя усієї цієї сім'ї. Минули роки. І двоє дорослих синів цього вбивці один за одним загинули за безглузких обставин. Як Богдан Мельничук, так і мій колега, впевнені, що великі гріхи не проходять безкарно. За все гріховне кожному з нас, а можливо, й нашим дітям чи онукам, рано чи пізно доведеться відповідати. Адже «Хто сіє неправду — буде збирати її плоди хоча б і в четвертому поколінні» (Іван Федорович).

Мабуть, це загальноприйняте людське уявлення про відповідальність за всі земні вчинки (не лише на побутовому рівні) було рушійною силою для Віктора Женченка при написанні

ПОПЕРЕДЖЕННЯ

Навкруг держави як держави,
В нас — розбрат, безлад... Як завжди —
Злоба та заздрощі іржаві
Ведуть Україну до біди.

А ще ж недавно, в дні недавні,
Перед людьми із міст і сіл
На перемезлому Майдані
Вожді клялися на хресті,
Що вже сльозам, свавіллю, мукам
Не буде більше вороття:
Узявши владу в свої руки —
Збудуємо нове життя!

Тим, хто глумилися над нами, шкодив,
Хто нас до нитки обікрав —
Ганьба й прокляття всенародне!
Це — найстрашніша кара з кар!
Злодюг ми будемо судити,
Їх — і мільйони не спасуть!

Убивць, грабіжників — за грати!
Іншим буде — Божий суд!

Майдан, затамувавши подих,
Вслухався до слів... Сіяв! Радів!
Вслухалися усі народи
До помаранчевих подій!

Стояли люди — чисті, мрійні...
Світилось в кожного чоло,
В козацькій нашій Україні
Давно такого не було.

Майдан здригнувся, наче тіло,
Гнав геть проклятий переляк...
Гриміло! Бурхало! Летіло —
У всі світи — вкраїнське «Так!»

...Згоріли вщент емоцій сплески,
Замовк Майдан, замовкли ми...
Безсмертні лиш Софії фрески,
А решта все — манлива мить...

Й новітня влада нас не чує,
Бо знов панує вовчий час...
Банкують — хижі! Бенкетують,
По сей день обкрадають нас.

Гребуть по-чорному... Що можна...
А ти наважся доведи,
Коли в них захист, огорожі —
Прокуратура і суди...

І ненажерливість вражає —
Гребуть! — від шахти до бджоли...
Вже й заповідники державні
Злочинцям в руки попливли.

Ось-ось в нас вкрадуть пісню, мову...
Вже почалося... Вже зника...
Навколо нас — тотальна змова
Підступним приводом блука.

Ніхто не вигукне, не писне...
Народ зневірився... Розкис...
І знову зашморг ненависний
Над Україною завис.

Перед здивованим вкрай людством
Знов ідемо у рабство ми.
...Національне самогубство
Стоїть за нашими дверми.

І знову повертаюся до Богдана Мельничука. До його книги «Чарівні пиріжки червоної шапочки», яку він мені подарував.

Сьогодні, щоб знайти казки українською мовою, необхідні певні зусилля. А тому цю книжку ціную подвійно. Коли моя бабуся (дружина) прочитала віршик, який я наводжу, у неї з'явилися сльози на очах:

Я Шапочка Червона,
Так всі мене зовуть,
Радію, що здорова,
А ноги доведуть
В хатину до бабусі,
Яку я так люблю,
Смачненьким поділюся

Сьогодні у ліску.
І буде спільне свято
З бабусею у нас,
Бо пиріжків багато,
Залишиться й запас...

Адже в нас, крім дорослих онуків, є й восьмирічна онучка — Вітусик.
Радість наша. Розвага наша. Надія наша...

А ще зовсім недавно маленькими були й наші діти та вже дорослі онуки.

*Саша на самокаті виїжджає зі свого подвір'я-парка в Трускавці.
Він по-дитячому життєрадісний та веселий...*

«Як приємно усвідомлювати, що ти щось пізнав!» (Мольєр). Це стосується кожної людини, а особливо дитини, адже остання кожний день, кожну годину пізнає та відкриває все нові й нові частки неосяжного, безмежного навколишнього середовища.

Саша на цій фотографії, як і на попередніх, сам. У трускавецький період. У нього лише розпочинається формуватися істина, яку можна виразити словами Кейлара Уолтерса так:

В ГЛУБИНЕ МЕНЯ

Высоты, к которым стремлюсь я, миры,
чудеса, что являлись мне в грезах,
все то, что мечталось,
о чем только мог я подумать —
все это — далеко, все это глубоко,
и просто не может случиться.
Лишь то, что растет и живет в моем сердце,

во мне, — только это и есть в самом деле.
Это так глубоко и так скрыто от всех,
что почти все это время
Я могу только грезет и мечтать,
чтобы это случилось —
Стало чем-то отдельным, живым и реальным,
доступным для зренья,
Чтоб я мог прикоснуться, прижаться,
чтоб был я утешен.
Но я должен смотреть, дожидаться и верить,
и быть постоянным,
И наступит то время и место,
и увижу Тебя я.
Ибо Ты мои грезы и то, что несбыточно ныне —
кроме тех малых крох,
Что растут и живут в моем сердце,
в голубине моего существа.

*Саша з татом. Гарно з татом, але в автономному режимі краще.
Це видно і з виразу його обличчя.*

Разом з тим, я хотів би виразити своє відношення до дітей словами Василя Олександровича Сухомлинського: «Я не можу собі уявити, щоб дитина колись набридла мені, щоб я перестав любити її. Це неможливо, бо неможливо до кінця пізнати людське в дитині і сказати: все. В тобі немає більше нічого, чого б я не знав...» Мабуть, лише діти переконують нас в тому, що «Життя йде попереду смерті, радість — попереду смутку» (Норріс).

З мамою Саша значно веселіший. На веранді нашої квартири в Трускавці. Посмішки, веселий стан, радісний вираз не лише обличчя, а й усього тіла свідчать про світлий душевний стан... Разом з тим, необхідно завжди, і в такому стані, пам'ятати, що є і така

МОЛИТВА

Боже всевишній, наш Тврче,
стримай людську суєту,
рвіння вгамуй богоборче
Землю сквернити святу.

Боже, дай глузду і стриму
людям, що правлять людьми, —
досить народам вже Риму,
кесаря, ката, тюрми.

Люд весь земний многоликий
благослови з вишини —
хай він, о Боже великий,
вже не кричить: «Розіпни!..»

Хай не зведуться ніколи
ідол земний чи кумир —
світу на гори і доли
шли вічну радість і мир.

Петро Тимочко

*Світ(Лана) в Железноводський період. Пушкінська галерея. Самостійно.
Це той період, коли «Спочатку ми вчимо своїх дітей» (Райніс).
А «Потім ми самі вчимося у них. Хто цього робити не бажає,
той відстає від свого часу» (Райніс).*

*Я зі Світ(Ланою). За нами вдалі видніють гори,
про які багато писали Пушкін та Лермонтов.*

В тот самый год, осенним днем,
Между Железной и Змеинной,
Где чуть приметный путь лежал,
Цветущей узкою долиной
Тихонько всадник проезжал.
Кругом налево и направо,
Как бы остатки пирамид,
Подъемлясь к небу величаво,
Гора из-за горы глядит;
А дали царь их пятиглавий,
Туманный, сизо-голубой,
Пугает чудной вышиной.

М. Ю. Лермонтов

7 років ми мешкали у підніжжя гори Залізної, навколо якої ходили кожної неділі, кожного свята та милувалися навколишніми горами, про які пише Михайло Юрієвич. На інші гори сходили епізодично.

Світ(Лана) з татом і мамою.

А це вже наші онуки Катя і Ваня окремо та з Сашею на Івачівському озері (в 15 км від Тернополя), біля якого в нас тривалий час була дача.

Одне з найкращих та найбільших водоймищ Тернопільської області, де багато риби, де завжди можна побачити диких качок, де неймовірні краєвиди, де людина відпочиває фізично й духовно, де широкі поля пшениці та іншої пашниці навіюють спокій, де луною відчутний заклик:

Вставай!
Дивися: вдовколі
Іде за щастя боротьба.
І Україна вже ніколи
Не буде матір'ю раба!

Олександр Мороз

Історія мого хутора Лолова за всю свою історію не знала такого запустіння, яке я декілька років спостерігав. Верби, осоки, калина..., які оточували струмок, що дзюрчав у нашому огороді, — зникли (знищені), струмок висох, акації, фруктові дерева, що були край дороги, не залишили й сліду, лише у двох хатах є мешканці, а бур'ян такий густий і високий, що пробратися скрізь нього не озброєній сокирою, лопатою, косою людині неможливо. І після побаченого та його порівняння навіть із найтяжчими часами голодомору і Другої світової війни переконалися — початок зникнення людської цивілізації в розпалі. І виникає запитання:

Чи уміють руські діти
Отечеський край любити,
Чи уміють або ні?

Антон Могильницький

Відповідь однозначна. І винних шукати немає сенсу. Винен кожен із нас, громадян України, а точніше — громадян, які вважають себе складовою частиною країни — Україна.

І що тут філософствувати? «Кожному дураку ясно, что, будь Земля круглой, у китайцев косы торчали бы перпендикулярно вверх, а не висели бы вдоль спины» (О. Генри).

І знов я з Катериною та Ваньком і сестричкою Любою на батьківському подвір'ї. Подвір'ї, яке ледь-ледь животіє.

Крокуймо далі. Член-кореспондент Національної академії наук України і Національної академії медичних наук України, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри анестезіології і реаніматології Дніпропетровської медичної академії, ректор цього ж вузу (1981–1996), професор Людмила Василівна Усенко, яскравий представник українського жіноцтва, 16.04. 2010 року надіслала мені такого листа:

Губокаватанови
 Іван Селемівич!
 Сердечно поздравляю
 Вас и Вашу замечательную
 дружину и желаю дальней-
 шего процветания семье с празд-
 ником Весны 1-е мая и до-
 рогами и благополучием сердцу
 каждого из сферных поко-
 лений - в следствии Вашей
 Победы!
 Милых здоровых, счастли-
 вых, радостных,
 любви, удачи, мира,
 успехов замечательных,
 Любви и добра!
 Пусть жизнь не
 покинет вас,
 Одарит сразу всем!
 Пусть каждый день
 будет
 без грусти и проблем!
 Будьте счастливы до
 грядущего очередного юбилея,
 добравшись до предельно
 долгой. Пусть Ваша жизнь
 будет полна любви, благополучия,
 здоровья, счастья и успехов
 новых замечательных и ярких
 с каждым днем!
 С искренней любовью
 Л. Усенко
 16.04.10

Глибокоуважаемый Иван Семенович!

Сердечно поздравляю Вас и Вашу замечательную дружную и такую целеустремленную семью с праздником весны 1-е Мая и дорогим и близким сердцу каждого из старших поколений — 65-летием Великой Победы.

Желаю здоровья, счастья, радости, любви, удач, тепла, успехов замечательных и добра!

Пусть жизнь не поскупится,
Одарит сразу всем!
Пусть подольше длится
Без грусти и проблем!

Большое спасибо за чудную очередную книгу, доставившую праздник душе. Пусть Ваше жизнелюбие умножит Ваши жизненные силы для написания новых замечательных исторических произведений.

С искренним уважением підпис

Дійшло до того, що я сам собі заздрю. Заздрю спілкуванню з такими чудовими людьми, як Людмила Василівна, заздрю, що вони не дають мені можливості сумувати та журитися, сприяють окрасі всіх подій мого завершального етапу життєвого шляху. І в цьому я бачу

Справедливость пословицы

Одна свеча избу лишь слабо освещала;
Зажгли другую, — что ж? изба светлее стала.
Правдивы древнего речения слова:
Ум хорошо, а лучше два.

О. С. Пушкін

А це вже наступний лист Людмили Василівни:

Добрый день, Вельмишановний Иван Семенович!

Дуже вдячна за надіслану книжку. Дивуюся Вашій творчій енергії, різноманітності Ваших інтересів, широким колом обійнятих Вам тем, Вашою людяністю. Хай ще довгі роки Вас не покидає натхнення.

Вдячна за добрі спогади минулих років на ниві нашої з Вами роботи ректорами. То були добрі часи, де більше було теплоти і уваги в людських відносинах.

Продовжую працювати на кафедрі на посаді професора. В кінці вересня прийму участь в роботі І конгресу анестезіологів України і Росії, де маю зробити 3 доповіді.

Маю надію зустріти Вас на засіданні АМН України.

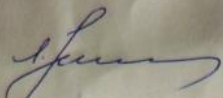
Добрий день, Володимирівний
Іван Семіонович!

Дуже вдячна за надіслану
книжку. Дивуюсь Вашій шквалі
енергії, різноманітності Ваших інтересів,
широким колом об'єктів Ваших тем,
Вашою продуктивністю. Хай ще довгі
роки Вас не покидає нахилена
вдячна за добрі спогади мирних
років на ниві нашої з Вами робо-
ти ревбураліст. то були добрі часи,
де більше було тепла, уваги в
людських відносинах.

Продовжую працювати на
кафедрі на посаді професора. В
кінці вересня прийму участь в
роботі I Конгресу анестезіологів
України і Росії, де маю зробити
з доповіді.

Маю надію зустріти
Вас на засіданні АМН України.

З великою
повагою

Я, зі свого боку, вдячний Вам, Людмилу Василівно, за добрі та теплі відносини в минулому і моральну підтримку сьогодні. Адже «Чувство благодарности важно для человека: позабудешь тех, кто стоял рядом, когда тебе это было нужно, — далеко не уйдешь. И никому не надо помнить, кому помог ты, а кто — тебе: Бог не сводит глаз со своих сыновей и дочерей, вознаграждая только таких, которые вели себя в соответствии с дарованной им благодатью» (Пауло Коэльо).

Дійсно, 13 вересня 2010 року ми зустрілися з Людмилу Василівною. Зустрілися, як добрі друзі, як однодумці не лише в фаховій діяльності, а й в оцінці загальнолюдських чеснот. Якщо в молоді роки наші вчинки частіше відбуваються в поєднанні свідомості і інстинктивної (підсвідомої) діяльності, то в похилому віці свідомість значно переважає інстинктивність (тваринний глас: жадоба, ненаситність, відсутність або зменшення відчуття дискомфорту іншого...), і в цьому віці людина нерідко прагне знайти життєву істину, в якійсь мірі виражену Лесею Українкою:

За правду, браття, єднаймося широ,
Єдиний маєм правий шлях,
Єдину, браття, всі маєм віру,
Єдине серце у грудях.

Нема в нас, браття, ні зради лихої,
Ні кривди ми не боїмось,
Знамена держимо правди святої,
На зраду ми не піддаємось.

До нас ходіте усі, хто за правду
Не жалує життя оддають,
Ми приймемо того, мов брата рідного,
Хто правду любить, той наш брат.

Як давно це писала поетеса, але ми ще до цього не дійшли, у нас усе ще

НУ, ЩОСЬ НА ЗРАЗОК МАНІФЕСТУ... (Олександр Кірш. «ДТ», 27. 02. 2010)

Отож, настав час підбивати проміжні бабки. За «бабки», звісно, пере-прошую, хоча хтозна, який стиль у нас буде в моді найближчим часом. А проміжні — тому що Україна все одно ще не вмерла, а бадьоро й упевнено продовжує кудись шкандибати.

Так от, з усіх трьох, що були в нас досі біля керма (чи то при кермі, чи то навколо керма — як завгодно), кращим, хоч як дивно, об'єктивно

залишився другий. Грушевського я чомусь не враховую, а веду відлік від нашого часу.

Першому, до речі, саме з часом і не пощастило: час був інфляції-девальвації-механізації-тінізації — без жодного просвітку.

Третьому — не пощастило з народом: «Нація помилилася». (Щоправда, зі слів його було незрозуміло, коли ця помилка сталася,— нині чи п'ять років тому.)

А от другий, прийнявши країну в стані десь між катастрофічним і жалким, передав її далі вже просто стандартно-бідною, причому навіть зі сприятливим (тоді!) прогнозом, чому прислужилися й хитровихитрена багатовекторність, і зачатки олігархії, і запроваджений єдиний податок — так чи інакше, за весь його, другого, час гривня знецінилася лише втричі, хоча до нього така інфляція була майже щомісячною.

Так, із демократією при ньому було не дуже, ну а де з нею було «дуже» у всьому колишньому СРСР? І яка з цього «дуже» користь, якщо химерно переплетені революцію і демократію народ наш самобутній використав лише для того, щоб третім не став той, хто все одно став четвертим...

Не брехатиму, що я від такого мудрого вибору в особливому кайфі. Але те, що свого часу майбутнього четвертого висунув у треті саме другий, найвдаліший із колишніх,— все-таки якось пом'якшує найжахливіші з передчуттів.

Гірше за всіх поведуться ті, кому зараз буде що гірше, то краще. Поперше — бо гірше, спасибі, нема куди. По-друге — бо потонемо всі, причому що нижче, то раніше. Тож допомагати все одно доведеться, і не стільки заради керманіча, скільки заради всіх тих, хто вирішив ще пожити. Тому дірочку в човнику колупати, напевно, не будемо, а, поважаючи вибір, який поки що поважити ще складно, постараємося якось націлитися на щось конструктивне, чого й іншим бажаємо.

Це не білий прапор, це білий аркуш, на якому ще можна написати щось хороше, а не тільки те, що напрошується.

Загалом, якщо раптом (ну — трапляється!) хоч де-небудь з'явиться попит на щось корисне, але непопулярне; якщо хтось збереться лікувати економіку не цукеркою, а ліками; якщо для когось буде важливо не тільки як поділити, а й де взяти; якщо випадково з'ясується, що комусь цікава не тільки негайна ручна тактика, але й хоч би зародкова стратегія викараскування, можемо порадити продуктивно витратити не більш як півгодини (а розумним вистачить і 15 хвилин):

www.samoe.in.ua/index.php?pub=323 («Економічна електрика»).

У «ДТ» це все вже було, хоч і частинами.

Коли в двох словах, то йдеться про те, як стимулювати попит, і про те, як надати оподаткуванню не властиву йому стимулюючу функцію — замість сьогоденішньої протилежної.

Але головне навіть не це (хоч і це також). А те, щоб ті, в кого, незважаючи ні на що, таки вціліла голова й щось у голові, не надумали все це консервувати на найближчу п'ятирічку. Не треба. Консерви можуть зіпсуватися. Славою зрівняємось, а поки що — мізковласники всієї країни, не сачкуйте! Щоб не було нестерпно боляче за марно профуканого четвертого (як за третього)...

Ця стаття підтверджує думку Станіслава Єжі Леца: «Шляхи громадського прогресу: з часом і раби отримали право володіти рабами».

Запитання, запитання, їм ні кінця, ні краю... Без остаточної відповіді. А тому не дивно, що Генріх Гейне більше, як два століття тому, звернувся

К ЛАЗАРЮ

I

Брось свои иносказания
И гипотезы святые;
На проклятые вопросы
Дай ответы нам прямые!
Отчего под ношей крестной,
Весь в крови, влачится правый?
Отчего везде безчестный
Встречен почестью и славой?
Кто виной? Иль воле Бога
На земле не все доступно?
Или он играет нами? —
Это подло и приступно!
Так мы спрашиваем жадно
Целый век, пока безмолвно
Не забыют нам рта землею...
Да ответ ли это, полно?

Вельмишановний Іване Семеновичу!

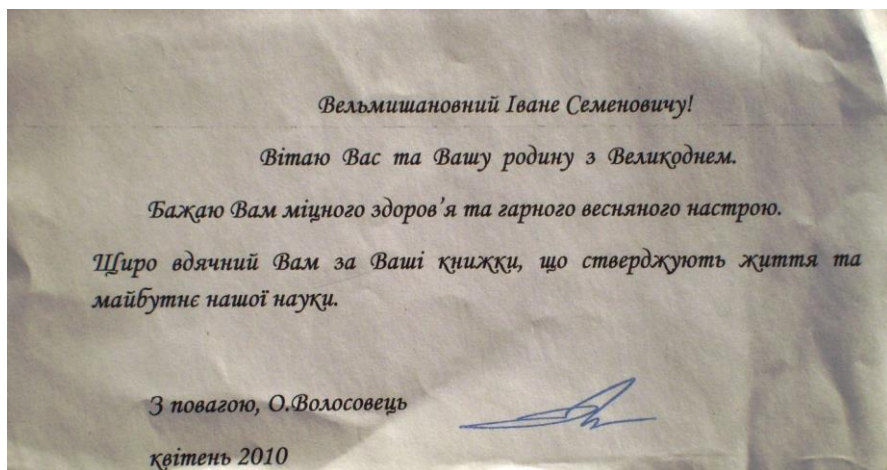
Вітаю Вас та Вашу родину з Великоднем.

Бажаю Вам міцного здоров'я та гарного весняного настрою.

Щиро вдячний Вам за Ваші книжки, що стверджують життя та майбутнє нашої науки.

З повагою, О. Волосовець
квітень 2010

підпис

Олександр Петрович Волосовець — начальник управління науки та навчальних закладів МОЗ України, завідувач кафедри госпітальної педіатрії Київського Національного медичного університету, доктор медичних наук, професор. Він один із небагатьох моїх колег, який глибоко поважає та шанує свого в ч и т е л я, Віктора Михайловича Сидельникова — щорічною організацією науково-практичних конференцій, присвячених його пам'яті (не стало Віктора Михайловича в 1997 році). Мабуть, за це я його найбільше ціную, незважаючи на те, що він (О. П.) сьогодні один із провідних педіатрів України і надія педіатрії. А 13 вересня цього року (2010) його обрано членом-кореспондентом НАМН України. Цього ж дня, увечері, я отримав від О. П. sms такого змісту: «Дякую, дякую, дякую. Ваш О. П.» Я, як більшість членів Академії, голосував за його обрання, а у своєму виступі сказав, зокрема, і таке: «Якщо ми дійсно вважаємо, що діти — це наше майбутнє, то давайте одногolosно проголосуємо за педіатрів, адже педіатри в Академії займають незначну питому частку».

Що ж, Олександр Петровичу, давайте будувати своє життя таким чином, щоб за Василем Стусом могли повторити:

...ІЗ РІДНОЮ ЗЕМЛЕЮ ПОРІДНЮСЬ

Як добре, що смерті не боюся я
і не питаю, чи тяжкий мій хрест.
Що перед вами, судді, не клонюся
в передчутті недовідомих верст.
Що жив, любив і не набрався скверни,
ненависті, прокльону, каяття.
Народе мій, до тебе я ще верну
і в смерті обернуся у життя
своїм стражденням і незлим обличчям.
Як син, тобі доземно уклонюсь,
і чесно гляну в чесні твої вічі,
і з рідною землею поріднюсь.

У жовтні цього ж року від Олександра Петровича я отримав дві sms:

Вельмишановний Іване Семеновичу!

Щиро вітаю Вас Днем Вчителя! Завдяки таким вчителям, як Ви, світ стає світлішим та добрішим! З повагою, О. П. Волосовець.

Дуже теплі та натхненні слова. Слова, які збуджують мою внутрішню енергетику та надають почуття піднесення в моїй щоденній творчій роботі. Слова, які сприяють перебільшенню в оцінці моїх творчих можливостей та сприяють тому, що я цитую Олександра Куликова:

Зорю
зорю.
Орати — як зоріти.
Аби нічого зайвого
у зорях
не зарити,
Кладу на борозенне дно —
зерно.
Нова
хай виплодиться
зірка —
І час від часу з неба зирка,
Й несе,
як кухар — щось з їства
на блюді,
Світ людям.

Под покровом Святої Богородиці пусть всегда будут дни и деяния Ваши, дорогой Иван Семенович! Храни Вас Господь! А. Волосовець.

У свою чергу я також бажаю Олександрю Петровичу помітних досягнень як в охороні здоров'я дитинства, так і в реформуванні вищої медичної школи в Україні. А це можливо лише з врахуванням надбань минулих поколінь. І тому я наводжу дещо про Гіппократа і від Гіппократа:

«...Вот одна из этих пытливых мыслей коснулась вопроса о том, как надо осматривать больного, и тут же возникает окончательное, все открывающее, точное слово, показывающее гораздо больше, чем простое наблюдение, и рисующее нам метод мышления ученого: «Осмотр тела — целое дело: он требует знания, слуха, обоняния, осязания, языка, рассуждения». А вот еще рассуждение об осмотре больного из первой книги «Эпидемий»: «Что касается до всех тех обстоятельств при болезнях, на основании которых должно устанавливать диагноз, то все это узнаем из общей природы всех людей и собственной всякого человека, из болезни и из больного, из всего того, что предписывается, и из того, кто предписывает, ибо и от этого больные или лучше, или тяжелее себя чувствуют; кроме того, из общего и частного состояния небесных явлений и всякой страны, из привычки, из образа питания, из рода жизни, из возраста каждого больного, из речей больного, нравов, молчания, мыслей, сна, отсутствия сна, из сновидений, какие они и когда появляются; из подергиваний, из зуда, из слез, из пароксизмов, из извержений, из мочи, из мокроты, из рвоты. Должно также смотреть на перемены в болезнях, из каких в какие происходят, и на отложения, ведущие к гибели или разрушению, далее — пот, озноб, похолодание тела, кашель, чиханье, икота, вдохи, отрыжка, ветры беззвучные или с шумом, истечение крови, геморрой. Исходя из всех этих признаков и того, что через них происходит, — следует вести исследование».

Следует отметить обширный круг требований. При осмотре врач принимает во внимание не только состояние больного в данный момент, но и прежние болезни и последствия, которые они могли оставить, он считается с образом жизни больного и климатом места обитания. Он не забывает о том, что поскольку больной такой же человек, как все остальные, для его познания надо познать и других людей; он исследует его мысли. Даже «умолчание» больного служит для него указанием! Задача непосильная, в которой запутался бы любой ум, лишенный широты.

Как сказали бы сегодня — это медицина отчетливо психосоматическая. Скажем проще: это медицина всего человека (тела и души), и связана она с его средой и образом жизни и с его прошлым. Последствия этого широкого подхода отражаются на лечении, которое будет в свою очередь

требовать от больного, чтобы он, под руководством врача, весь — душой и телом — участвовал в своем выздоровлении.

Строго наблюдая за течением болезни, он придавал серьезное значение различным периодам болезней, особенно лихорадочных, острых, устанавливая определенные дни для кризиса, перелома болезни, когда организм, по его учению, сделает попытку освободиться от несваренных соков...» (Д. М. Самин. Сто великих ученых. Гиппократ. М., «Вече», 2000).

Як мало сьогодні таких чисто клінічних міркувань! Як багато сьогодні тестів, контрольних питань... Як багато сьогодні того, що не притаманне медицині, яка є найбільш прикладною наукою, де практика мусить панувати над всіма іншими складовими, що сприяють оздоровленню людини. Де

П'ять чувств от слуха и до зренья
Даются нам для внешнего общенья (а не для відгадування
тестів — І. С.),
А мысль и память внутреннюю службу
Несут, определяя все решенья.

Авиценна

На фоні наведених позитивних та емоційних спілкувань, нас, на жаль, періодично відвідують і сумні події.

ПАМ'ЯТІ АКАДЕМІКА НЕЙКА

Колегія Міністерства охорони здоров'я України з глибоким сумом сповіщає, що 23 травня 2010 року на 78-му році життя помер видатний український учений, клініцист, організатор охорони здоров'я, ректор Івано-Франківського національного медичного університету, академік Національної АМН України, Почесний член Академії Медицини Польщі, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, Заслужений працівник вищої школи України, доктор медичних наук, професор Євген Михайлович Нейко...

...Світла пам'ять про видатного вченого та прекрасну людину Євгена Михайловича Нейка назавжди збережеться в серцях усіх, хто його знав.

Я навів лише два абзаци із статті колеги МОЗ України з метою навести більше життєстверджуючих начал життя мого давнього колеги і друга Євгена Михайловича. У нас було багато часу, щоб пізнати один одного: різноманітні наради в Україні, СРСР, одночасне перебування в «в замкнутому просторі» (купе спального вагону потягу «Львів-Москва», «Львів-Симферопіль», Львів-Донецьк»...)...

Ми з Євгеном Михайловичем обоє із села: він з Хмельниччини, я із Сумщини. У нас більше загального, ніж того, що нас різнить. Для нас при-
таманне

Понеси мене на крилах, радосте моя,
Де на пагорбах і схилах сонця течія.
Де стоять в обновах білих, в чистому вбранні
Рідні хати, білі хати з хмелем при вікні.
Де замріяні дівчата ходять до криниць,
Де послались шовком ниви обіч ґрунтовиць.
Де мене, рум'яне диво з прутиком в руці,
Ухопив гусак сварливий за нові штанці.
Благослови, добра доле, вередухо вперта,
На цій землі жити та на ній і вмерти.

Василь Симоненко

В 2002 році учні Євгена Михайловича, до його 70-річчя, підготували та видали чудову книгу «Академія — колиска мого життя», яка розпочинається так:

Наш мудрий Вчителю, ми дякуєм Вам.
За те, що вчили радості, терпінню,
За те, що гордо в люди несемо
Свої знання, любов, тепло і вміння.

І вже на 8 сторінці я читаю

СЛОВО ДО МОЛОДІ ВІД АКАДЕМІКА Є. М. НЕЙКА

Півстоліття тому здійснилася заповітна моя мрія — поступив до Івано-Франківського медичного інституту. Більше 40 років віддав боротьбі за життя, за здоров'я. Скільки разів зворушувало мене довір'я, яке виявляють нам люди. І наші лікарі прагнуть виправдати його.

Я звертаюсь до молодих моїх колег. Без чуйності, душевної щедрості нема Людини!

Той, хто береться лікувати людей, має бути правдивим, добродішним, не срібллюбним, мова його має бути небагатослівна, погляд прямий і відвертий. Цього вимагали закони стародавньої індійської медицини. А манускриптах «Аюрведи» ще три з половиною тисячі років тому було записано: «Хворому лікар має бути батьком, тому, хто видужує, — охоронцем, здоровому — другом».

Багато прекрасних слів сказано і написано про покликання і душу лікаря.

«Сила лікаря — в його серці. Найвеличніша основа ліків — любов», — говорив великий вчений Парацельс. Які це глибоко правдиві і вимогливі слова. Саме так розумів покликання лікаря й Антон Павлович Чехов. Він писав: «Професія лікаря потребує самовідданості, чистоти душі й чистоти помислів».

Чому так багато говоримо ми про душу лікаря і його сердечність? Відповідь проста: яка б хвороба не мучила людину, вона боляче вражає її душу, пригнічує психіку. Не зумієш підшукати ліки проти цього — не сподівайся зцілити хворого.

Лікування починається тоді, коли лікар вперше знайомиться зі своїм пацієнтом. З якою надією зустрічає він лікаря, скільки тривоги й допитливості в його погляді! Один необережний, недбалий жест, необдумане слово — і надія згасне, на зміну доброзичливості прийде недовір'я. Важко тоді і хворому, і лікарю боротися з недугою. Коли заходиш у палату, треба подумати про свій вигляд: який би настрій у тебе не був, які б неприємності не трапились, обличчя має бути ласкавим, приязним, слова — підбадьорливими.

Під час обходу підійдіть до кожного хворого. Щоб не думав він цілий день: «Мабуть, уже й лікар втратив надію». Залишившись віч-на-віч з хворобою, людина пригадує кожен ваш погляд, кожний жест, кожне слово, кожен крок. Поведінка лікаря — теж ліки.

Юнаки і дівчата, які одержують диплом медика вміють пальпувати і перкутувати, досліджувати рефлекси, очне дно, інтерпретувати рентгенівські знімки, записувати електрокардіограму. А чи вміють вони «вислухати» душу хворого? Поговорити з ним так, щоб він повідав усі болі свої, усі найглибші переживання? Цьому в інституті не навчать!

Ніщо так не зменшує страждання, як ласкавість, чуйність, щире, відверте бажання допомогти. Треба, щоб людина вірила в своє одужання, бо віра — запорука успіху.

Спеціаліст, який узяв собі в голову, що він уже все знає, ніколи не помиляється, то не спеціаліст, у якій би галузі він не працював. І горе лікареві, якщо він забрів у таку безвихідь. Горе й тим, хто повірив у якусь особливу інтуїцію, хто сподівається встановити діагноз «шостим почуттям».

Повірте мені — лікарської інтуїції не існує взагалі. Коли немає глибоких знань і теоретичних, і здобутих на практичній роботі, — то ніщо не допоможе.

Життя йде вперед, бурхливо розвивається наука. Це примушує нас вчитись — щодня, щогодини, щохвилини. Відставання, неуцтво може дорого обійтися людям. Лікар, інженер, вчитель, агроном без книг «іржавіє». Ми знаємо приклади, коли молоді спеціалісти вважають для себе принизливим вдатися до консультативної допомоги досвідченіших товаришів. Дорого нам обходиться самовпевненість і неуцтво. Ідеться ж про життя людини!

Знявши білий халат і замкнувши двері кабінету, справжній лікар не розлучається із своїми тривогами і переживаннями, зі своїми сумнівами. А сумніви — неодмінний наш супутник. Не бійтеся, не відганяйте їх. Бо чим більше сумнівів подолаєте ви, тим більше збагатиться ваше мислення. Талановитий Київський клініцист академік Ф. Г. Яновський говорив: «Друзі мої, як би не були ви озброєні теоретичною підготовкою і практичним досвідом, не забувайте в своїй роботі одного — не забувайте сумніватись!»

Ні, не соромно при будь-якому утрудненні порадитись, спитати, визнати, що чогось не знаєте. Адже всього знати неможливо.

Мені хочеться звернутися до молоді. Обираючи своєю професією медицину, пам'ятайте, друзі: лікар той, хто переживає разом з хворим його страждання, постійно вчиться, вдосконалюється.

Якщо це важко для вас, міняйте професію. Так буде краще для вас і для тих, хто повіряє вам своє життя.

А тим із вас, кого захопить важка й благородна професія терапевта, хто захоче прийти нам на зміну, мені хочеться сказати: пам'ятайте, дорогі мої друзі, що фонендоскоп може взяти в руки тільки той, хто ні в чому не сумніваючись, разитиме смерть і стверджуватиме життя.

Любіть же й ви наших людей, наш прекрасний народ, вірою і правдою служить йому, не покладаючи сил працюйте для нього, де б вам не довелося працювати.

**АКАДЕМІЯ - КОЛИСКА
МОГО ЖИТТЯ**

Який висновок з цього «Слова» я зробив би:

1. Великі Люди, Вчені, Лікарі не перевелися в нашій країні — Україні;
2. Наведений текст переконує мене, що ми для ствердження своїх думок можемо цитувати Євгена Михайловича Нейка;
3. «Слово» Євгена Михайловича я б запровадив в навчальну програму медичного вузу. Сподіваюся, що піонерами в цьому будуть Івано-Франківці.
4. Сьогодні виховна робота в медичних вузах поступово але впевнено наближається до нижньої сходинки, а серед медичних працівників = 0. «Золоте тількице» впевнено витісняє все моральне, людське, духовне.

Все віддано сьогодні на поталу.
Схвильовано дивлюсь на ручаї.
Кораблики пливуть по сніготалу,
Неначе у дитинстві — нічії.
Затримуюсь на видиху і вдишу...
Тримайтесь, мої рідні, на воді,
Бо з вами, мов у мареві, я стиха
Ізнов пливу до острова надій.

Володимир Черепков

«Слово» Євгена Михайловича, без сумніву, буде сприяти «олюднюванню» майбутніх лікарів та їх наставників.

5. Мені лестить та мене тішить те, що такий корифей медицини, як Євген Михайлович Нейко, декілька десятиліть був зі мною в дружніх відносинах. І не лише «був» — а й залишається.

...И я прикован силой небывалой
К тем образам, нахлынувшим извне
Эоловою арфой прорыдало
Начало строф, родившихся вчерне.
Я в трепете, томленье миновало.
Я слезы лью, и тает лед во мне.
Насущное отходит вдаль, а давность,
Приблизившись, приобретает явность.

Борис Пастернак

А тепер слово про свого Вчителя.

1.

Учитель!
Перед имином твоим
Позволь смиренно поклонити колени!

Н. А. Некрасов

Споконвіку існування людської популяції, незважаючи на численні зміни поколінь, суспільство набуло непереборних навичок зберігати і накопичувати характерні риси, знання, вміння... Безперечно, багато з переліченого успадковується. Разом із тим, повсякденно, неспинно нові покоління асимілюють досвід, інформаційні накопичення старших поколінь. Це дійство неможливе без фігури Вчителя. Вчитель і учні... Останні — вічні боржники перших.

Я також вчився і вчуся. На моєму життєвому шляху траплялось багато людей, яких із поклоном називаю своїми Вчителями. Особливо вдячний долі за одного — Євгена Михаловича Нейка. Учнів у нього багато і навряд чи він сам про всіх них знає. Просто в таких, як він, приходить пора, коли перелік стає неможливим та й немає смислу... про його якості багато говорилося, немало й написано. Не сумніваюсь, що кожна думка містить частку своєрідності. У цьому коротенькому викладі хочу представити свої відчуття, які вважаю найбільш важливими.

Одне з визнань інтелігентності передбачає, що вона полягає, насамперед, у беззастережній повазі до інших людей. Гуманністю, в найкращому розумінні цього слова, буквально, просякнуті всі його вчинки і слова. Не перелічити тих, кому він і його сім'я допомогли матеріально. Ніхто з тих, хто звертався до академіка Нейка Є. М., не відійшли від нього бодай без дешиці його тепла. Він часто говорить і підтверджує своїм життям, що основне покликання людини — віддавати, а не брати... Це про нього слова «пізнього» Людвіга ван Бетховена: «Я не знаю інших ознак переваги, окрім доброти».

Більше чверті століття тривають мої життєві студії в «школі Євгена Нейка», але жодного разу не пам'ятаю, щоб Вчитель знизив вимогливість до самого себе. До кожної лекції, виступу готується як вперше і заздалегідь. До сих пір не збагну, як це можна готувати доповідь на підсумкову вересневу Раду академії в червні?..

Робочий день в академіка триває найдовше. Співробітники кафедри факультетської терапії вже звикли приходити до клініки за півгодини до призначеного часу і в повній готовності зустрічають на заняттях студентів.

Знаю твердо, що ці та й інші організаторські риси кафедра перейняла завдяки власному прикладу її завідуючого...

Особливо хочу виділити характер взаємовідносин ректора, академіка із студентами. Не знаю, чи є ще на світі ректор, який встигає зустрітись з кожним студентом двічі на навчальний рік. І кожну таку зустріч розпочинає з оплесків, виражаючи цим свою радість зустрічі, як рівний з рівним. Ніщо не може спинити в цю мить студентських оплесків... Мені доводиться багато їздити з ректором у справах, і бачу, як не терпиться йому додому, в академію, до своїх студентів... І на першій же зустрічі звітує перед ними про результати поїздки, причому з такими подробицями, що деколи присутні викладачі делікатно опускають голову... А студенти..., а студенти цвітуть від задоволення і тихо слухають.

Загальновідомою є лекторська майстерність академіка Нейка Є. М. Конспекти його лекцій супроводжують випускників вузу все життя. Знаменита його здатність до впорядкування матеріалу живе в поширеному афоризмі: «Нейко раз, Нейко два, Нейко три...».

Життя людей, людські долі можна умовно проаналізувати і зобразити графічно. Які різноманітні будуть ці життєві криві, які злами, круті спади відображають людські долі... Крива життя Євгена Михайловича плавно спрямована вгору, без особливих зламів, зазубрин. Думаю, вона має такий вигляд тому, що все своє життя Вчитель ставив перед собою посильні завдання, а потім терпеливо їх виконував. Без амбіцій, забігань уперед. Бо перейняв від своїх батьків істину: досягти чогось і при цьому отримати задоволення можна лише власною працею.

За останнє десятиріччя всі ми є свідками своєрідного зорепаду... Нагороди, пости, звання буквально доганяють академіка Є. Нейка, часто він просто ніяковіє від цього. Але є тут якась вища сила, що утверджує справедливість, показує приклад іншим... Адже все його життя — це повсякденна клопітка праця, терпіння і відданість людям. У поїздках часто бачу, якою шаною користується наш ректор, з якою радістю і усмішкою зустрічають його відомі вчені України, державні мужі. Всі, хто знає академіка Є. Нейка тривалий час, кажуть, що звання, нагороди, пости не змінили його. Він такий же доступний і скромний, безпосередній, як і десятки років тому. Можу лише підтвердити ці спостереження.

Доля дала мені можливість тривалий час працювати і спостерігати професора Є. М. Нейка в клініці. Його серце лікаря завжди налаштоване туди, де найбільші страждання. Кожного дня він оглядає найважчих хворих і не було ще випадку, щоб чимось не допоміг. Пам'ятаю, скільки раз

професор носив із дому передачу важкохворим, багато з них до цих пір приходять до нього додому за допомогою як до останньої інстанції... І немає їм відмови. Напевно тому академіку Є. Нейку довірено очолювати обласне відділення товариства «Милосердя».

Особлива сторінка любов до поезії і народної пісні. Серед його колег-реktorів та й серед професорсько-викладацького складу це не таке вже і часте захоплення. Тому при будь-якій нагоді просять його заспівати пісню. Він рідко відмовляє, радісно іскряться очі, і лине пісня... пісня його краю, його душі. Він сам постійно заявляє, що найкраще йому відпочивається з пісню. Знаю, що жити поезією, відчувати її струни може далеко не кожний. Повсякденно на лекціях, зустрічах, у виступах з його уст лине поетичне слово, приходять у стіни академії Тарас Шевченко, класики світової літератури. І хочеться доганяти його, але не кожному дано... «Ціна ідеалу в тому, що з наближенням до нього, він віддаляється (Махатма Ганді).

Живе, діє школа академіка Євгена Михайловича Нейка... І вилітають із неї, наче голуби, у світ думки, праці. І у відкриті ворота входять нові молоді душі, щоб осягнути мудрість, глибини і велике призначення людського життя.

Професор Любомир Глушко, доктор медичних наук,
завідувач кафедри терапії і сімейної медицини факультету
псіхадипломного навчання, проректор із навчальної роботи.

До титулів Любомира Володимировича Глушка, крім наведених, я б ще додав — це найближчий товариш, друг і помічник Євгена Михайловича. Я не пам'ятаю жодної наради ректорів, на якій би Є. М. Нейко був без свого першого заступника по вузу, Любомира Володимировича. Я не пам'ятаю випадку, щоб на неофіційній частині зустрічі пісню виконував одноосібно Євген Михайлович. Завжди разом з Любомиром Володимировичем. Коронною пісню в них була «Біла акація». І цей дуєт не знав конкордів.

І на чому у зв'язку з посланням професора Глушка мені хотілось наголосити? Велетень від медицини, освіти, освіченості Нейко Євген Михайлович ніяк не повпливав на згвалтування вищої медичної школи України Болонським процесом, його думка, його особистий приклад не для наших чиновників, для них мавпування чужого — понад усе. Ось чому для них:

Ты просвещением свой разум осветил,
Ты правды чистый свет увидел,

И нежно чуждые народы возлюбил,
 И мудро свой возненавидел.
 Когда безмолвная Варшава поднялась,
 И Польша буйством опьянела,
 И смертна борьба началась,
 При кличе «Польска не гинела!» —
 Когда же Дибич
 Пестропарижский пустомеля
 Ревел на кафедре
 Ты пил здоровье Лелевеля.
 Ты руки потирал от наших неудач,
 С лукавым смехом слушал вести,
 Когда бежали вскачь
 И гибло знамя нашей чести.
 Варшавы бунт
 в дыме.
 Поникнул головой и горько возрыдал
 Как жид о Иерусалиме.

А. Пушкин

А щодо Євгена Михайловича, то *Nolite flere, non est mortus, sed dormit* (Не плачте, він не помер, а спить. Євангеліє від Луки).

І наступне: у нас достатньо розумні не лише ректори, а й їх заступники, професори...

2. «Упродовж майже чверті століття працюю поряд з Євгеном Михайловичем. Був на його кафедрі асистентом, потім доцентом. Тривалий час виконував його доручення в різних структурних підрозділах академії.

Перебував поруч із ним під час карколомних підйомів і крутих спусків, радісних хвилин отриманих перемог та непередбачених труднощів і необґрунтованих образ. Усе, чого я досяг у житті, завдячую йому.

Здається, що за такий тривалий час можна досконало вивчити людину, але я і сьогодні відкриваю для себе все нові й нові грані його таланту. По мірі удосконалення діяльності академії, розширення діапазону функцій ректора, вони все чіткіше викристалізуються.

Не претендуючи на абсолютну істину, дозволю собі поділитися думками про цю чудову людину — лікаря, педагога, науковця, адміністратора.

Якби він не став лікарем, то став би богословом, бо вміє зрозуміти людину. Він тонкий психолог, розпізнає фальш на віддалі, має особливий

підхід до бідних і знедолених, а дружні стосунки з церквою можуть слугувати підтвердженням цього.

Якби він не став викладачем, то став би артистом, бо вміє невимушено триматися на сцені, прекрасно співає і декламує, неперевершений майстер монологів із блискучою імпровізацією і миттєвим перевтіленням, незамінний гуморист.

Якби він не став вченим, то став професійним будівельником, бо вміє мислити, планувати, конструювати, ставити мету й досягати її, а своїми останніми новобудовами безапеляційно довів це на практиці.

Якби він не став ректором, то неодмінно був би на іншій керівній посаді, бо вміє організувати людей, а своєю фанатичною відданістю роботі і колосальною працездатністю буквально заворожує інших. У ньому все кипить, бурлить, бо спокій для нього смерть, бо не може бути він інакшим.

Якби Євген Михайлович не став лікарем, педагогом, вченим, ректором, то неодмінно залишився б хлібодаром, бо він справжній син землі і як десятки років тому, починаючи трудовий шлях на багатих землях рідного Смотрича, так і сьогодні він самовіддано трудиться на своїй дачі. Цей потяг до землі закріпив у створенні за його ініціативою агроцеху академії. До землі, яка дала йому натхнення й силу, він повернувся знову.

В останні роки проявився і хист дипломата, про що свідчать стосунки з Польською академією медичних наук, контакти з багатьма відомими в Україні і світі людьми. Міркую, що на цій ниві він міг би з успіхом замінити багатьох амбасадорів.

А ще вражає його феноменальна пам'ять, йому не потрібно ані комп'ютера, ані записної книжки. Незважаючи на тисячі питань, які виникають до ректора, нічого не випадає з його пам'яті. Цей феномен для мене залишається загадкою.

То хто ж він, академік Євген Михайлович Нейко..? Лікар..? Викладач..? Науковець..? Адміністратор..? Богослов..? Артист..? Будівельник..? Аграрій..? Дипломат..? Чи, може, одночасно відповідає всім цим номінаціям? Мабуть, так, а все залежить, у якій конкретній ситуації він перебуває...

Про таких кажуть — це талант, непересічна особистість, самородок. І я вдячний долі, що мені випала честь працювати з такою людиною.

Професор Володимир Боцюрко, доктор медичних наук,
завідувач кафедри ендокринології і ЛФК.

Слова професора Боцюрка щирі, вишукані, чутливі та спонукують мене до цитування Лесі Українки, маючи на увазі й нашого друга Євгена Михайловича:

СПІВЕЦЬ

Пишно займались багрянії зорі
Колись навесні,
Любо лились в пташиному хорі
Пісні голосні;

Грала промінням, ясним самоцвітом
Порання роса,
І усміхнулась весняним привітом
Натури краса.

Гордо палала троянда розкішна,
Найкраща з квіток, —
Барвою й пахом вродливиця пишна
Красила садок.

А соловейко троянді вродливій
Так любо співав,
Голосом дивним співець чарівливий
Садки розвивав;

Слав до вечірньої зорі прощання,
Що гасла вгорі,
Ще голосніше співав на вітання
Поранній зорі...

Вже пролетів, немов пташка зальотна,
Весняний той час, —
Осінь холодная, осінь вільготна
Панує у нас.

Тихо спускається нічка осіння, —
Година сумна;
Місяць холоднее кида проміння;
Здалека луна

Пугача віщого крик — гук єдиний.
Діброва німа.

Де ж соловейко? де ж спів солов'їний?
Ох, де ж він? Нема!

У вирій полинув, де вічна весна,
Натхненний співець.

Вічно красує там рожа чудесна,
Там теплий вітрець;
Глухо і смутно кругом на просторі,
Мій гаю сумний!
Кинув співець тебе в тузі та в горі,
Тебе й край рідний.
Тиша тепер така всюди панує.
Лиш в листі сухім
Вітер зітха, мов дріада сумує,
Із жалем глухим.
Чом я не маю огнистого слова,
Палкого, чому?
Може б, та щира, гарячая мова
Зломила зиму!
І розлягалась би завжди по гаю
Ясна-голосна
Пісня, й розквітла б у рідному краю
Новая весна.
Та хоч би й крила мені солов'їні,
І воля своя, —
Я б не лишила тебе в самотині,
Країно моя!

Країно моя! Сім'я моя! Дружина м о я . Дружина Євгена Михайловича, Надія Миколаївна Борщ, також закінчила Івано-Франківський медичний інститут, працювала понад тридцять років педіатром, була мамою і бабусею не лише своєму синові, Васі, онуці, Оксанці, а й тисячам діток Івано-Франківщини. Тому не дивно, що вона видала збірку своїх віршів, які присвятила своїй онуці — найдорожчій для неї істоті:

ПРО ОКСАНКУ, ДЛЯ ОКСАНКИ

Оксанка в нас така кокетка,
Солоденька як конфетка,
Дороженька і рідненька,
Ось тому і солоденька.
Ой, Оксаночко маленька,
Наша зірочка ясненька,
Ти танцюєш і співеш,
Серця наші звеселяєш.

Наше Сонце золоте,
Любим ми тебе за те,
Плачеш і смієшся щиро,
Дороге ти наше диво!

Я росту від сонця і тепла,
Від любові і добра.
Тато з мамою, бабуся з дідусем
Мене люблять над усе.

Не знала, що буде
В нас маленьке чудо...
Чудо це — Оксанка зветься,
Нема кращого, здається.
Нема краще і рідніше,
Нема Сонечка ясніше.
Нема щастя і не буде,
Хто не має цього чуда!

Що дорожче і рідніше
І від квіточки гарніше?
Ти, дитятко моє миле,
Біля тебе я щаслива.

Так бабуся заскучала,
Цілу ніченьку не спала.
В щічку цьомати хотіла,
Та будить тебе не сміла.
Як проснешся ти раненько,
Защебечеш веселенько,
Пташечко моя маленька,
Оксаночка дорогенька!

Веселе сонечко зійшло,
Мою дитиноньку знайшло,

Поспи, дитинонько маленька,
Тобі вставати ще раненько.

Взуєм теплі чобітки,
Щоб зігріти ніженьки,
Щоб зігріти ручки —
Вдягнем рукавички.
Одягнемо штаненята,
Будем крокувати браво,
То наліво, то направо!

Чудові вірші Надії Борщ, незначну частину яких навів, я готовий денно і нічно повторювати й про своїх онуків: Ваню, Катю, Вікусика. Такі чуттєві строки про онуків могла написати лише педіатр, у якої все життя — це здоров'я і життя малюків.

Можливо, й бабуся Надя в останні хвилини свого життя наспівувала сумну пісеньку:

Ох-ох...
Покотилась доля мов горох.
Де ж це внученька моя?
Забарилась де вона?
Мушу йти її шукати,
Приведу її до хати,
Внучка, мабуть, заблукала,

Бо погано стежку знала...

Ох-ох...

Якби були ми удвох,

То одужала б ще я,

Доля кращою була б...

Заблудилась де вона?

Ох-ох.

(із казки «Чарівні пиріжки Червоної Шапочки)

Збірка віршів Надії Бориц, присвячена онучці Оксані. Це одне з підтверджень того, що «Дітям необхідні не повчання, а приклади» (Жозеф Жубер).

А це онука Надії Борщ та Євгена Нейка Оксана 1 вересня на шкільній лінійці. Оксанка, яка все життя пам'ятатиме любов, лагідність, прихильність та обожнювання з боку своїх дідуся і бабусі.

І ми разом з Оксанкою зрозуміємо, що:

1. «Самая несчастная или самая мучительная смерть — ничто по сравнению с хорошо проведенною жизнью, и велик тот, кто достиг славного преимущества завещать своим потомкам такой урок и пример» (А. Мартен).

2. «Смерть есть только один шаг в нашем непрерывном развитии. Таким же шагом было и наше рождение, с той лишь разницей, что рождение есть смерть для одной формы бытия, а смерть есть рождение в другую форму бытия. Смерть — это счастье для умирающего человека. Умирая, перестаешь быть смертным» (Т. Паркер).

3. Lex est, non роена perire (Смерть — це закон, а не кара. Сенека).

Протягом тижнів пішли від нас світлі душі Надії Борщ (30. 04. 2010) та її вірного чоловіка Євгена Нейка (23. 05. 2010), й у мене виникло бажання процитувати про те, що

СВІТЛО ТИХЕ

Вже день до вечера схилився,
і гамір дня поволі стих,
та люди втомлені вертають
від праці до домів своїх.

Сховалось сонце; землю вкрила
вечірня млява темнота;
пташинний сміх затих поволі,
запала в сон природа вся.

Тут ніч в права свої вступає
і розкриває весь свій чар:
на небосхилі засвітила
зірок блискучий чудний збір.

Їх ще ніколи людське око
не зраховало до кінця;
о, як вони прекрасно свідчать
про велич їхнього Творця!

Та мовчки нам оповідають
про безмір світа і красу,
порядок-лад у всій вселенній,
закони руху і часу.

І закликають до задуми
у цей вечірній тихий час,
тож слово щирої молитви
до Неба вноситься від нас.

Вечірню молимося в цю пору,
в якій звеличуєм Творця
та всі його діла-творіння
тут ми оспівуєм в псалмах.

І чудна пісня «Світло тихе»,
немов підносить нас вона
до возвеличення-прослави
у Тройці сущого Єства.

Ми славимо Отця і Сина
із Духом — єдність Божества,
та Бога Сина величаєм,
як Світло величі Отця.

Те Світло всіх нас просвітило,
як у Різдві на світ зійшло,

Своїм життям і чудесами
Отця пізнати помогло.
Тож очі людські споглядали,
і вуха слухали Його,
коли в часі життя земного
навчав нас про Отця Свого.
З Його навчань ми всі черпаєм
пізнання в Тройці Божества,
тож вірим вірою живою
у свого Бога і Творця.
Творця і Бога, що вселенну,
весь світ з нічого сотворив,
і нас — з матерії і духа —
Свою подобу утворив.
Наділив життям дочасним
у тій вселенній, світі цім,
та призначив нас до блаженства
у другім світі разом з Ним.
В житті дочаснім соглядаєм
цей всесвіт чудний — твір Отця,
очима ж віри в нім читаєм
про мудрість і красу Творця.
Коли ж наш день життя померкне,
і очі наші назавжди
закриються для світу цього,
його природної краси,
Дозволь тоді, о сину Божий,
очима нашої душі
побачити Отця Твого
у повній величі-красі.
Тебе у славі споглядати,
як вічне Світло від Отця,
у Тройці Бога прославляти
в подячній пісні без кінця.

*С. Серафима САЛО, ЧСВВ
(«З вірою через віки»).*

Думи... Думи про «Смерть и ее отношение к неразрушимости нашего существа» (Артур Шопенгауэр) сприяли роздумам...

«...Судя по всему, что до сих пор говорилось о смерти, нельзя отрицать, что, по крайней мере, в Европе мнения человека — и часто одного и того же человека — сплошь да рядом продолжают колебаться между пониманием смерти как абсолютного уничтожения и уверенностью в нашем полном бессмертии с ног до головы. И тот, и другой взгляд одинаково неверны; но для нас важно не столько найти правильную середину между ними, сколько подняться на более высокую точку зрения, с которой подобные взгляды рушились бы сами собою.

В своих соображениях я прежде всего стану на эмпирическую точку зрения. Здесь перед нами сейчас раскрывается тот неоспоримый факт, что, следуя естественному сознанию, человек больше всего на свете боится смерти не только для собственной личности, но и горько оплакивает и смерть своих родных; причем несомненно, что он не скорбит эгоистически о своей личной утрате, а горюет о великом несчастье, которое постигло его близких. Оттого мы и упрекаем в суровости и жестокости тех людей, которые в таком положении не плачут и ничем не обнаруживают печали. Параллельно с этим замечается тот факт, что жажда мести, в своих высших проявлениях, ищет смерти врага, как величайшего из несчастий, которые нам суждены на земле. Мнения изменяются от времени и места; но голос природы всегда и везде остается тем же, и поэтому он прежде всего заслуживает внимания. И вот этот голос как будто явственно говорит нам, что смерть — великое зло. На языке природы смерть означает уничтожение. И что смерть есть нечто серьезное, это можно заключить уже из того, что и жизнь, как всякий знает, тоже не шутка. Должно быть, мы и не стоим ничего лучшего, чем эти две вещи.

Поистине, страх смерти не зависит ни от какого знания: ведь животное испытывают этот страх, хотя оно и не знает о смерти. Все, что рождается, уже приносит его с собой на землю. Но страх смерти (говоря) априори не что иное, как обратная сторона воли к жизни, которую представляем все мы. Оттого всякому животному одинаково прирожденна как забота о самосохранении, так и страх гибели; именно последний, а не простое стремление избежать страданий, оказывается в той боязливой осмортительности, с какой животное старается оградить себя, а еще более свое потомство, — от всякого, кто только может быть ему опасен. Почему животное убегает, дрожит и хочет скрыться? Потому что оно — всецело воля к жизни, а в качестве такой подвержено смерти и желает выиграть время. Таков же точно по своей природе и человек. Величайшее из зол, худшее из всего, что только может грозить ему, это — смерть; величайший страх —

это страх смерти. Ничто столь неодолимо не побуждает нас к живейшему участию, как если другой подвергается смертельной опасности; нет ничего ужаснее, чем смертная казнь. Раскрывающаяся во всем этом безграничная привязанность к жизни ни в каком случае не могла возникнуть из познания и размышлений: напротив, для последних она скорее представляется нелепой, потому что с объективной ценностью жизни дело обстоит весьма скверно и во всяком случае остается под большим сомнением, следует ли жизнь предпочитать небытию; можно сказать даже так, если бы представит свободу слова опыту и рассуждению, то небытие, наверное, взяло бы верх. Постучитесь в гробы и спросите у мертвецов, не хотят ли они воскреснуть, — и они отрицательно покачают головами. К этому же сводится и мнение Сократа, высказанное в «Апологии Платона»; и даже бодрый и жизнерадостный Вольтер не мог не сказать: «мы любим жизнь, но и небытие имеет свою хорошую сторону»; а в другом месте: «я не знаю, что представляет собою жизнь вечная, но эта жизнь — скверная шутка». Да и кроме того, жизнь во всяком случае должна скоро кончиться, так что те немногие годы, которые нам еще, быть может, суждено прожить, совершенно исчезают перед бесконечностью того времени, когда нас уже больше не будет. Вот почему при свете мысли даже смешным кажется проявлять такую заботливость об этой капле времени, приходит в такой трепет, когда собственная или чужая жизнь подвергается опасности, и сочинять трагедию, весь ужас которой имеет свой нерв только в страхе смерти. Таким образом, могучая привязанность к жизни, о которой мы говорили, неразумна и слепа; она объясняется только тем, что все наше внутреннее существо уже само по себе есть воля к жизни и жизнь поэтому должна казаться нам высшим благом, как она ни горестна, кратковременна и ненадежна; объясняется эта привязанность еще и тем, что эта воля сама по себе и в своем изначальном виде, бессознательна и слепа. Что касается познания, то оно не только не служит источником этой привязанности к жизни, но даже, наоборот, раскрывает перед нами ничтожество последней и этим побеждает страх смерти. Когда оно, познание, берет верх и человек спокойно и мужественно идет навстречу смерти, то это прославляют как великий и благородный подвиг: мы празднуем тогда славное торжество познания над слепой волей к жизни — волей, которая составляет все-таки ядро нашего собственного существа. С другой стороны, мы презираем такого человека, в котором познание в этой борьбе изнемогают, который во что бы то ни стало цепляется за жизнь, из последних сил упирается против надвигающейся смерти и встречает ее с отчаянием («В гладиаторских боях мы

обыкновенно презираем робких и униженно молящих о пощаде; наоборот, мы хотели бы сохранить жизнь тех, кто храбр и мужествен, кто сам отважно предает себя смерти». Цицерон); а между тем, в нем сказывается только изначальна сущность нашего *я* и природы. И кстати, невольно возникает вопрос: каким образом безграничная любовь к жизни и стремление во что бы то ни стало сохранить ее возможно дольше, — и каким образом это стремление могло бы казаться презренным, низким и, в глазах последователей всякой религии, не достойным ее, если бы жизнь была подарком благих Богов, который мы-де приняли со всею признательностью? И в таком случае можно ли было бы считать великим и благородным презрение к жизни?

Итак, эти соображения подтверждают для нас то 1) что воля к жизни — сокровеннейшая сущность человека; 2) что она сама по себе бессознательна, слепа; 3) что познание, это — первоначально чуждый ей, дополнительный принцип; 4) что воля с этим познанием враждует и наше суждение одобряет победу знания над волей.

Если бы то, что нас пугает в смерти, была мысль о *небытии*, то мы должны были бы испытать такое содрогание при мысли о том времени, когда нас еще не было. Ибо неопровержимо верно, что небытие после смерти не может быть отлично от небытия перед рождением и, следовательно, не более горестно. Целая бесконечность прошла уже, а нас *еще не было*, — и это нас вовсе не печалит. Но то, что после мимолетного интермеццо какого-то эфемерного бытия должна последовать вторая бесконечность, в которой нас *уже не будет*, — это в наших глазах жестоко, прямо невыносимо. Но быть может, эта жажда бытия зародилась в нас оттого, что мы его теперь отведали и нашли высоко желанным? Бесспорно, нет, — как я это вкратце пояснил уже выше; скорее полученный нами опыт мог бы пробудить в нас тоску по утраченном рае небытия. Да и надежда на бессмертие души всегда связывается с надеждой на «лучший мир», — признак того, что наш мир не многого стоит. И несмотря на все это, вопрос о нашем состоянии после смерти трактовался, и в книгах, и устно, наверное, в десять тысяч раз чаще, нежели вопрос о нашем состоянии до рождения. Между тем теоретически обе проблемы одинаково важны для нас и законны; и тот, кто сумел бы ответить на одну из них, тем самым решил бы и другую. У нас имеются прекрасные декламации на тему о том, как наше сознание противится мысли, что дух человека, который объемлет вселенную и питает столько великолепных мыслей, сойдет вместе с нами в могилу; но о том, что этот дух пропустил целую бесконечность, прежде чем

он возник с этими своими качествами, и что мир так долго вынужден был обходиться без него, — об этом что-то ничего не слышать. И все-таки для сознания, не подкупленного волей, нет вопроса более естественного, чем следующий: «бесконечное время протекло, прежде чем я родился, — чем же был я все это время»? Метафизический ответ на это, пожалуй, был бы такой «я всегда был я: именно, все те, кто в течение этого времени называл себя я, это был я». Впрочем, от этого метафизического взгляда вернемся к нашей, пока еще вполне эмпирической точке зрения, и допустим, что меня тогда совсем не было. Но и этой точки зрения в бесконечности того времени, которое протекает после моей смерти и в которое меня не будет, я могу утешаться бесконечностью того времени, в которое меня уже не было и которое для меня является привычным и поистине очень удобным состоянием. Ибо бесконечность до меня без меня также мало включает в себе ужасного, как и бесконечность после меня без меня: они ничем не отличаются одна от другой, кроме того, что в промежутках между ними пронесся эфемерный сон жизни. И все аргументы в пользу загробного существования так же хорошо можно применить и к бывшему прежде: тогда они будут доказывать предсуществование, признание которого со стороны индусов и буддистов очень последовательно. Одна лишь Кантова идеальность времени разрешает все эти загадки... Впрочем, из предыдущего ясно уже одно: печалиться о времени, когда нас больше не будет, так же нелепо, как если бы мы печалились о времени, когда нас еще не было, ибо все равно, относится ли время, которое не наполняет нашего бытия, к тому, которое его наполняет, — как будущее или как прошедшее.

Но и помимо этих соображений о характере времени, признавать забытое злом — само по себе нелепо. Ибо всякое зло, как и всякое добро, предполагает уже существования и даже сознание, — а последнее прекращается вместе с жизнью, как прекращается оно и во сне и в обмороке; поэтому отсутствие сознания нам хорошо известно, и мы знаем, что оно не включает в себе никаких зол; исчезновение же сознания, во всяком случае, — дело одного мгновенья. Именно так посмотрел на смерть Эпикур, и совершенно верно сказал о ней: «смерть нисколько нас не касается», пояснив, что пока мы есть, нет смерти, а когда есть смерть, то нет нас (Диоген Лаэртский, X, 27). Очевидно, потерять то, отсутствие чего нельзя заметить, не есть зло; следовательно, то, что нас не будет, должно нас так же мало смущать, как и то, что нас не было. Таким образом, с точки познания, нет решительно никаких причин бояться смерти; но именно в познавательной деятельности состоит сознание, значить, для последнего смерть не есть

зло. И на самом деле, боится смерти не эта *познающая* сторона нашего я: исключительно от слепой воли исходит бегство от смерти, которым проникнуто все живущее. А для воли это бегство, как я уже говорил, существенно именно потому, что это — воля к жизни, которой (воли) вся сущность заключается в тяготении к жизни и бытию и которой познание не прирожденно, а лишь сопутствует вследствие ее объективизации в животных индивидуумах. Когда же эта воля, благодаря познанию, усматривает в смерти конец того явления, с которым она себя отождествляет и которым себя ограничивает, — тогда все существо ее всеми силами противится смерти...

В соответствии с этим то, что так страшит нас в смерти, — это не столько конец жизни — так как особенно жалеть о последней никому не приходится, — сколько разрушение организма, именно потому, что он — сама воля, принявшая вид тела. Но это разрушение мы действительно чувствуем только в злополучии недугов или старости: самая же смерть для *субъекта* наступает лишь в то мгновение, когда исчезает сознание, потому что тогда прекращается деятельность мозга. То оцепенение, которое распространяется затем и на остальные части организма, это уже, собственно, — явление посмертное. Итак, в субъективном отношении смерть поражает одно только сознание. А что такое — исчезновение последнего, это всякий может до некоторой степени представить себе по тем ощущениям, какие мы испытываем засыпая, а еще лучше знают это те, кто падал когда-нибудь в обморок, при котором переход от сознания к бессознательности совершается не так постепенно и не посредством сновидениями: в обмороке у нас прежде всего, еще при полном сознании, темнеет в глазах и затем непосредственно наступает глубочайшая бессознательность; ощущение, которое человек испытывает при этом, насколько оно вообще сохраняется, меньше всего неприятно, и если сон — брат смерти, то несомненно, что обморок и смерть — близнецы. И насильственная смерть не может быть болезненной, так как даже самые тяжкие раны обыкновенно совсем не чувствуются и мы замечаем их лишь спустя некоторое время и часто — только по их внешним признакам: если смерть быстро следует за ними, то сознание исчезает, до того как мы их заметим; если смерть наступает не скоро, то все протекает так же, как и при обыкновенной болезни. Как известно, все теряющие сознание в воде, или от угара, или от удушья утверждают, что это не сопровождалось болезненными ощущениями. Наконец, естественная смерть, в настоящем смысле этого слова, — та, которая происходит от старости, эвтаназия, представляет собою постепенное и незаметное

удаление из бытия. Одна за другой погасают у старика страсти и желания, а с ними и восприимчивость к их объектам; аффекты уже не находят себе возбуждающего толчка, ибо способность представления все слабеет и слабеет, ее образы бледнеют, впечатления не задерживаются и проходят бесследно, дни протекают все быстрее и быстрее, события теряют свою значительность, — все блекнет. И глубокий старец тихо бродит кругом или дремлет где-нибудь в уголке — тень и призрак своего прежнего существа. Что же еще остается здесь смерти для разрушения? Наступает день, и задремлет старик в последний раз, и посетят его сновидения... те сновидения, о которых говорит Гамлет в своем знаменитом монологе. Я думаю, они грезятся нам и теперь.

Здесь надо заметить еще и то, что поддержание жизненного процесса, хотя оно и имеет метафизическую основу, совершается не без противодействия и, следовательно, не без некоторых усилий. Это именно они каждый вечер утомляют организм, так что он прекращает мозговую функцию и уменьшает некоторые выделения, дыхание, пульс и развитие теплоты. Отсюда следует заключить, что полное прекращение жизненного процесса должно быть для его оживляющей силы удивительным облегчением; быть может, в этом и кроется одна из причин того, что на лицах большинства мертвецов написано выражение покоя и довольства. Вообще, момент умирания, вероятно, подобен моменту пробуждению от тягостного кошмара.

До сих пор оказывается, что смерть, как ни страшимся мы ее, на самом деле не может представлять собою никакого зла. Мало того: часто является она благом и желанной гостей. Все, что наткнулось на неодолимые препоны для своего существования или для своих стремлений, все, что страдает неисцелимой болезнью или безутешной скорбью, — все это свое последнее, по большей части само собою раскрывающееся убежище находит себе в возвращении в недра природы, откуда оно, как и все другое, ненадолго всплыло, соблазненное надеждой на такие условия бытия, которые более благоприятны, чем доставшиеся ему в удел, и куда для него всегда открыта дорога назад. Это возвращение — приход благого для живущего. Но совершается оно только после физической или нравственной борьбы; до такой степени всякое существо противится возвращению туда, откуда оно так легко и охотно пришло в жизнь, столь богатую страданиями и столь бедною радостью. Индусы придавали Богу смерти, *Яма*, два лица: одно — страшное, пугающее, другое — очень ласковое и доброе. Это отчасти объясняется только что приведенными соображениями...»

Наведений уривок філософського бачення життя і смерті понукує нас не бути в тривалій печалі після втрати близьких і неблизьких людей, можливо, навіть позаздрити їм:

Да! если б мы могли читать заветы
Грядущего и видеть, как неверна
Судьба людей, — что наша жизнь, как чаша,
Покорная лишь случаю слепому,
Должна поочередно наполняться
То радостью, то горем, — как бы много
Счастливейших, наверно, предпочли
Скорее умереть, чем жить такой
Печальною, зависимою жизнью.

У. Шекспир

Отже, ми прийшли на землю з тривогою, хвилюванням, постійним неспокоєм, а відійдемо у землю — спокійними, врівноваженими та задоволеними. І потім звернемося до живих зі словами Байрона: «Сосчитай те часы радости, которые ты имел в жизни; сосчитай те дни, в которые ты был свободен от тревоги, и пойми, что какова бы ни была твоя жизнь, лучше было бы тебе не жить».

Усе це я пишу не з метою посилити наш смуток, а, навпаки, — якщо наше життя ми оцінюємо, як чудова річ, то наша смерть принесе нам особливе піднесення, так як «Хто старий, той молодим вогнем яріти не може» (Авіценна). Таким чином, ті, хто залишаються жити мусять з подвійним оптимізмом сприймати життя земне, стимулюючи його майбутнім та вічним, мрійливим і спокійним позаземним існуванням.

І тому сприймайте життя з оптимізмом, незважаючи на те, що воно не легке, про що пише Любов Вірнадія зі Зборівського району Тернопільської області (газета «Місто» 10. 11. 2010):

Нелегко досягнути незбагненне.
Нелегко втрачати сокровенне.
Нелегко незабутнє забувати.
Нелегко загублене відшукати.
Нелегко нестерпне терпіти.
Нелегко почуттями володіти.
Нелегко довір'я повернути.
Нелегко, що в душі чужій збагнути.
Нелегко так простити, щоб забути.
Нелегко самим собою бути.
Нелегко всміхатись, коли туга.

Нелеко, як у ближнім втратиш друга.
Нелегко марно трудитись «в поті й крові».
Нелегко добро тврити без любові.
Нелегко любов хранити і плекати.
Нелегко ні на що не нарікати.
Нелегка злом за добро відплата.
Нелегко, коли брат не любить брата.
Нелегка неправда і зрада.
Нелегка у незнанні порада.
Нелегке розтоптане кохання.
Нелегке у неправості зізнання.
Нелегко як сльоза важка спадає.
Нелегко і коли сльози немає.
Нелегко, коли сміх дітей відсутній.
Нелегко, коли голос твій нечутний.
Нелегко несприйнятливє прийняти.
Нелегко чекати й доганяти.
Нелегко старі звички залишати.
Нелегко в безпорадності рішати.
Нелегко змінити все відразу.
Нелегка від найближчих образа.
Нелегко, як димить життя багаття.
Нелегкі душі відчай, біль сум'яття.
Нелегко, як б'є слово, як каміння.
Нелегко, як підрізають коріння.
Нелегко, як без схожості насіння.
Нелегко зростати без падіння.
Блаженний той, хто так зумів прожити,
Щоби комусь «нелегко» не зчинити.
А жив і все чинив на славу Богу,
Наслід залишивши, — добре, гоже.
І не робив він зла комусь в угоду,
Не вимагав за добре нагороду.
Старався лише Богові вгодити,
Дорогою вузьенькою ходити.
І, слухаючись совісті, сумління,
Трудивсь для свого й ближнього спасіння.

Літературно-художнє видання

СМІЯН Іван Семенович

МИНУЛИ НАШІ НЕСПОКІЙНІ ДНІ
(книга двадцята)

В авторській редакції

Дизайн обкладинки *Олени Соколюк*
Випусковий редактор *Маргарита Більчук*

Формат 60x84/16. 11,2 ум. др. арк., 9,8 обл.-вид. арк. Тираж 250. Замовлення № 11-276.

Видавець і виготовлювач Редакція газети «Підручники і посібники».

46020, м. Тернопіль, вул. Поліська, 6а.

Тел. (0352)-43-15-15; 43-10-21.

E-mail: pp@pp.utel.net.ua www.pp.utel.net.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців
серія ДК № 765 від 11.01.2002 р.

Книга-поштою: а/с 376, Тернопіль, 46011.

Тел.: (0352)42-43-76; 097-503-53-76; 094-97-40-376